

Pro gradu -tutkielma
Maantiede
Kaupunkimaantiede

Digitaalisen tilan osallisuus ja yhdenvertaisuus

Milla Kallio

2019

Ohjaajat:
Salla Jokela
Pia Bäcklund

UNIVERSITY OF HELSINKI
FACULTY OF SCIENCE
DEPARTMENT OF GEOSCIENCES AND GEOGRAPHY
GEOGRAPHY

P. O. Box 64 (Gustaf Hällströmin katu 2)
00014 University of Helsinki

Tiedekunta/Osasto Fakultet/Sektion – Faculty		Laitos/Institution– Department	
Matemaattis-luonnontieteellinen tiedekunta		Geotieteiden ja maantieteen osasto	
Tekijä/Författare – Author			
Milla Kallio			
Työn nimi / Arbetets titel – Title			
Digitaalisen tilan osallisuus ja yhdenvertaisuus			
Oppiaine /Läroämne – Subject			
Kapunkimaantiede			
Työn laji/Arbetets art – Level	Aika/Datum – Month and year	Sivumäärä/ Sidoantal – Number of pages	
Pro gradu -tutkielma	Helmikuu 2019	91	
Tiivistelmä/Referat – Abstract			
<p>Digitalisaation myötä julkishallinnon palveluiden siirtyminen digitaalisiksi on yleistynyt ja kansalaisille tarjotaan moninaisia vuorovaikutus- ja osallisuuskanavia internetissä. Teknologioiden on toivottu avustavan yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon saavuttamisessa, teknologian mahdollistaessa tiedon jakamisen ja saavuttamisen lähes kaikille ja lähes kaikkialla. Digitaalisilla osallisuuskanavilla onkin potentiaalia vahvistaa vuorovaikutusta kansalaisten ja julkishallinnon välillä. Digitaalisen tilan saavutettavuuden kasvaessa on kuitenkin samanaikaisesti huomattu, ettei eriarvoisuus ole vähentynyt internetin käytön yleistyessä vaan myös internetin tarjoamat mahdollisuudet kasaantuvat yhteiskunnalliselta asemaltaan parempiosaisille</p> <p>Tässä pro gradu -tutkielmassa tutkin digitaalista osallisuutta asukkaiden näkökulmasta. Keskityn tutkimuksessani siihen, millaisia merkityksiä asukkaat digitaaliselle osallisuudelle antavat. Tutkielman tarkoitus on pyrkiä ymmärtämään digitaalisten osallisuuskanavien käyttöä, motivaatiota ja osallisuudelle annettuja merkityksiä. Asukkaiden merkityksenantojen perusteella pohdin myös rakenteellisemmalla tasolla sitä, millaisia mahdollisuuksia julkishallinnolla on tukea ja edesauttaa inklusiivisempia digitaalista osallisuusväyliä ja näin ollen vahvistaa osallisuuden tunnetta ja ehkäistä syrjäytymistä.</p> <p>Tutkimus pohjaa teoriaan tilan käsitteellistämisestä sosiaalisesti vuorovaikutustilanteissa rakentuvana, sekä käsitykseen osallisuudesta moninaisena asukkaan subjektiivisena kokemuksena. Tutkimus toteutettiin etnografisen havainnoinnin, sekä surf interview -mentelemän avulla Maunulan Mediapajalla syksyllä 2018. Surf interview -haastatteluihin osallistui yhteensä yhdeksän Maunulan Mediapajaa käyttävää asukasta. Etnografista havainnointia tehtiin kahden viikon ajanjaksolla yhteensä kahdeksana arkipäivänä.</p> <p>Tutkimus antaa viitteitä siitä, että digitaalinen osallisuus rakentuu pystyvyyden ja kuuluvuuden tunteen kautta fyysisen ja digitaalisen tilan rajapinnoilla. Asukkaat tunsivat olevansa pystyviä toimimaan digitaalisessa tilassa itselleen sopivilla tasoilla ja kokivat, että julkishallinto sekä tarjoaa osallisuusväyliä ja on avoin asukkaiden mielipiteitä kohtaan. Osallisuus digitaalisessa tilassa kerrytti asukkaille oppimiskokemuksia ja laajensi heidän maailmankuvaansa. Tutkimuksessa havaittiin, että Maunulan Mediapaja edesauttoi asukkaiden digitaalisen osallisuuden rakentumista toimimalla fyysisen ja digitaalisen tilan rajapinnassa. Mediapajan toiminta rohkaisi ja aktivoi asukkaita vahvempaan digitaaliseen osallisuuteen.</p> <p>Haastateltavat myös toivat esille kokemiaan eriarvoistavia tekijöitä digitaalisesta tilasta. Näihin kuului muun muassa läpinäkymättömyys, vuorovaikutuksen puute, keskustelukulttuurin haasteellisuus, asiantuntijuuden odotus, sekä sukupolvikuilu digitaalitojen suhteen. Asukkaat kokivat merkityksettömyyttä, eivätkä luottaneet osallisuudella olevan vaikutusta päätöksentekoprosessiin</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords			
Digitaalinen tila, osallisuus, yhdenvertaisuus, eriarvoisuus, vuorovaikutus, julkishallinto			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited			
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information			

Tiedekunta/Osasto Fakultet/Sektion – Faculty		Laitos/Institution– Department	
Faculty of Science		Department of Geosciences and Geography	
Tekijä/Författare – Author			
Milla Kallio			
Työn nimi / Arbetets titel – Title			
Citizen participation and equality in digital spaces			
Oppiaine /Läroämne – Subject			
Urban geography			
Työn laji/Arbetets art – Level	Aika/Datum – Month and year	Sivumäärä/ Sidoantal – Number of pages	
Master's thesis	February 2019	91	
Tiivistelmä/Referat – Abstract			
<p>The importance of digital space and digital inclusion has increased due to processes of digitalization. Citizens can participate in democratic decision-making processes online and through several platforms organized by public administration or citizens themselves. Digital participation has an opportunity to enhance interaction and communication between citizens and governments or governmental organizations. Technology has long been seen as a way of making people's everyday lives easier as well as levelling up the playing field through easy and affordable access to information, education and knowledge distribution. However, studies have shown that digital space can similarly exclude or include people based on norms and power relations that exists in those spaces and between people interacting in them. Digital inequality and exclusion have to be taken into consideration when planning on including people in decision making processes through digital participation in order to ensure equal opportunities and inclusive policies as a result.</p> <p>In this master's thesis I study digital participation in particularly from the perspective of the residents. This study focuses on meanings and value given to digital participation and on how residents themselves experience digital space and the opportunities gained through accessing it. My thesis aims at understanding the motivations for participating in digital space and the meanings given to it. Through understanding meanings and motivations, I also thrive to analyse the possibility to create more inclusive digital spaces on a more structural level from the perspective of the public administration.</p> <p>The thesis is based on theories of space as created through interaction, and participation which in this study is understood as a subjective experience. Methods of this study were ethnographic observation and surf interviews, which combines interviews with participatory observation.</p> <p>This study concludes that digital participation is enhanced at the interfaces of digital and physical space through belonging and competence. The interviewees felt confident in their ways of using digital space and believed that the channels provided for participation were usable and that the administration was open towards their ideas. Being able to participate in digital space gave the interviewees experiences of learning and broadened their world view through exposure and interaction. However, the interviewees had negative experiences from participating in decision-making processes and felt that citizen participation did not have a true impact. But nevertheless, they believed in their possibilities in creating change and finding ways to participate if they would deem a case worthwhile.</p> <p>The importance of a physical place such as Maunulan Mediapaja was also brought forward in this study. It was evident that the place was meaningful to many users and that it also plays a role in activating and encouraging people to get involved in local issues, in physical events and also in digital spaces. It is portrayed as a low threshold space that functions at the interfaces of physical place and digital space.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords			
Digital space, citizen participation, engagement, inequality, equality, administration, interaction			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited			
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information			

Sisällysluettelo

1 JOHDANTO	1
2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS	5
2.1 Digitaalinen tila	5
2.1.1 Digitaalisen tilan eriarvoisuus	7
2.1.2 Tila- ja paikkakäsityksien suhteista.....	11
2.2 Osallisuuden tunne.....	13
2.2.1 Osallisuus	15
2.3 Digitaalinen osallisuus ja digitaaliset osallistumisväylät.....	21
3 MENETELMÄT JA AINEISTO	26
3.1 Tutkimusmenetelmät.....	26
3.1.1 Maunulan Mediapaja	28
3.2 Aineisto.....	29
3.2.1 Surf interview -haastatteluaineisto	31
3.2.2 Surf interview -havainnointiaineisto	33
3.2.3 Etnografinen havainnointiaineisto.....	34
3.3 Haastattelu- ja havainnointiaineistojen analysointi.....	34
3.4 Menetelmien arviointi ja tutkimusetiikka	37
4 TULOKSET	38
4.1 Digitaalisen osallisuuden tunteen rakentuminen	40
4.1.1 Digitaalisen tilan osallisuuden merkityksiä asukkaille	42
4.1.2 Digitaalisten osallisuuskanavien koettu saavutettavuus ja osallistumiskynnys..	48
4.2 Fyysisen paikan merkitys digitaalisen osallisuuden tunteen rakentamisessa.....	51
4.3 Digitaalisen osallisuuden haasteet	58
5 KESKUSTELU	63
5.1 Osallisuuden rohkaiseminen ja oppimiskokemusten mahdollistaminen	64
5.1.1 Mediapajan merkitys fyysisen ja digitaalisen tilan rajapinnassa	64
5.1.2 Digitaalisen tilan mahdollisuuksien avautuminen.....	68
5.2 Vuorovaikutuksen merkitys ja luottamus päätöksentekoon.....	71
6 JOHTOPÄÄTÖKSET	76
7 KIRJALLISUUS	80

1 JOHDANTO

Digitalisaation myötä julkishallinnon palveluiden siirtyminen digitaalisiksi on yleistynyt ja kansalaisille tarjotaan monenlaisia vuorovaikutus- ja osallisuuskanavia internetissä. (Grönlund & Wass 2015). Suomessa väestön tietokoneiden ja internetin käyttöaste ja saavutettavuus on verrattain hyvä (SVT 2018). Korkean käyttöasteen vuoksi internetin kautta on mahdollista saavuttaa huomattava määrä kansalaisia, joten useita kansalaisten päätöksentekoon vaikuttamiskanavia on kehitetty digitaalisiksi, esimerkiksi kyselyjen ja palautejärjestelmien muodossa (Kuusimäki 2017: 86; Rättilä & Rinne 2017: 99).

Teknologian kehityksen ja digitalisaation on toivottu yhteiskunnassa helpottavan monilla tavoin ihmisten elämää ja ratkaisevan arkipäivän ongelmia. Teknologioiden on oletettu myös avustavan yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon saavuttamisessa, teknologian mahdollistaessa tiedon jakamisen ja saavuttamisen lähes kaikille ja lähes kaikkialla, myös alhaisista resursseista tai koulutuksesta huolimatta (van Dijk 2006). Digitaaliset osallisuusväylät nähdään julkishallinnon puolella yhtenä ratkaisuna asukkaiden ja hallinnon väliseen kommunikaatioon ja vuorovaikutukseen, sekä osana demokraattisen päätöksenteon legitimiteetin vahvistamista (Rahikka 2013; Kiiski Kataja 2016).

Internetin ja digitaalisen tilan saavutettavuuden kasvaessa on kuitenkin samanaikaisesti huomattu, ettei eriarvoisuus ole vähentynyt internetin käytön yleistyessä vaan myös internetin tarjoamat mahdollisuudet kasaantuvat yhteiskunnalliselta asemaltaan parempiosaisille (Chen & Wellman 2005: 523; Graham & Marvin 2001: 244). Teknologian toisaalta siis edistäessä hyvinvointia, se samanaikaisesti myös syventää ihmisten välistä eriarvoisuutta (van Dijk 2006; Rahikka 2013). Jotta useampien kansalaisten ääni voisi kuulua myös digitaalisessa tilassa, on digitaalisen osallisuuden väylien inklusiivisuuteen ja yhdenvertaisiin osallisuusmahdollisuuksiin kiinnitettävä huomiota.

Osallisuudelle on erilaisia määritelmiä ja lähikäsitteitä, joita käyn läpi tutkielman teoriaosuudessa. Tarkastelen tässä tutkimuksessa asukkaan omaa subjektiivista osallisuuden tunnetta. Osallisuudella voidaan tarkoittaa asukkaan kokemusta kiinnittymisestä ja kuulumisesta yhteiskuntaan tai yhteisöön, ja osallisuus nähdäänkin

yhtenä keinona ehkäistä syrjäytymistä ja eriarvoisuutta (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2018). Osallisuuden on tutkittu vaikuttavan asukkaiden hyvinvointiin kuuluvuuden, toimijuuden sekä resurssien tasapainon kautta (Raivio & Karjalainen 2013: 12). Osallisuuden edistäminen on osa Suomen ja Euroopan unionin asettamia tavoitteita köyhyyden torjumisessa ja syrjäytymisen ehkäisemisessä (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2018).

Kansalaisten yhdenvertaisten osallisuusmahdollisuuksien edistäminen digitaalisissa väylissä on myös Helsingin kaupungin strategiassa useaan kertaan mainittu tavoite (Kaupunkistrategia 2017). Kaupunkistrategia ylipäättään pyrkii kohti inklusiivisempia, tasa-arvoisempia mahdollisuuksia takaavia osallisuusväyliä. Osallisuuden edistäminen tähtää siihen, että asukkailla olisi paremmat mahdollisuudet olla osallisina asukkaisiin vaikuttavissa päätöksentekoprosesseissa, niin reaali maailmassa kuin myös digitaalisia väyliä hyödyntäen. Myös oikeusministeriön demokratiapoliittinen toimintaohjelma näkee digitaalisten demokratiapalvelujen kehittämisen yhtenä ratkaisuna osallisuus- ja vaikuttamismahdollisuuksien edistämiseen (Oikeusministeriö 2014).

Käsitteellistän digitaalisen tilan tässä tutkimuksessa ihmisen luomana abstraktina tilana, jolla voi kuitenkin olla myös paikkaan sitoutuvia ulottuvuuksia. Käytän käsitettä viitatessani tutkimuksessani ihmisten omiin merkityksenantoihin siitä tilasta, johon he tuntevat saavansa mahdollisuuden osallistua digitaalisia väyliä ja laitteita käyttäen. (Nurmela & Ylitalo 2003: 2005) Digitaalisina osallisuuskanavina tai -väylinä tarkastelen tässä tutkimuksessa erilaisia julkishallinnon digitaalisia palveluja, joiden tarkoitus on jakaa informaatiota kansalaisille, toimia keskustelualustoina tai aloitteiden ja palautteen antamisen väylinä. Digitaalisia osallisuusväyliä voivat olla myös asukaslähtöiset sivustot asukasyhteisöjen, kaupunginosa foorumien tai sosiaalisen median sivustojen muodossa.

Digitaalisessa tilassa monilta osin reaali maailmaa vastaavat valtasuhteet mahdollistavat eriarvoisuuden, eksklusion tai representaation toisintumisen digitaalisessa tilassa. Digitaalisen tilan normit tai käyttäytyminen voivat olla siis samalla tavalla ulossulkevaa ja syrjittyjä vähemmistöjä marginalisoivaa, kuin fyysinenkin ympäristö (Haarni ym. 1997:84; Zook & Graham 2007, 2018). Digitaalinen eriarvoisuus esiintyykin tuttujen sosiaalisen eriarvoisuuden linjojen mukaisesti, jolloin luokka, etnisuus, sukupuoli, ikä

ja maantieteellinen paikka vaikuttavat kaikki yhdessä ihmisen todellisiin mahdollisuuksiin (Chen & Wellman 2007:523).

Koska teknologiasta on puhuttu eriarvoisuutta vähentävänä ja kaikille samat mahdollisuudet avaavana, on osa sen haasteista, kuten representaatio ja asukkaiden digitaalisen osallistumisen kynnyksien jäänyt taka-alalle (Zook & Graham 2007, 2018). Ongelmat representaatioon ja osallistumiskynnykseen liittyen harvemmin koskettavat korkeasti koulutettua väestönosaa, jota myös osallisuusväylien suunnittelijat usein edustavat. Kendall Guthrie [1991: 46] argumentoi, että kompleksiset teknologiset systeemit eivät kehity arvovapaassa sosiaalisessa tyhjiössä (Graham & Marvin 1996: 105). Päätökset, joita teknologioiden suunnittelu vaatii, on tehty monien eri ihmisten toimesta, jotka itsessään ovat sisällä erilaisissa organisaatioissa, jotka taas vuorostaan ovat sisällä suuremmissa yhteiskunnallisissa rakenteissa. Merkityksellistä onkin mistä ja kenen toimesta digitaalista tilaa luodaan (Castells 2001: 218). Haasteita, jotka eivät kosketa suunnittelijoiden arkikokemusta, ei välttämättä huomata tai pystyä ratkaisemaan asiantuntijalähtöisessä päätöksentekoprosessissa. Tutkimukseni vastaa tähän haasteeseen tuomalla esiin tavallisten asukkaiden ääniä asiantuntijoiden äänen rinnalle.

Sillä, pystyvätkö asukkaat osallistumaan päätöksentekoon digitaalisia väyliä käyttäen on myös vaikutusta siihen, kuinka kaupungin eri alueet ovat edustettuina ja näkyvät kaupungin sisäisessä politiikassa. Segregaatiokehityksen myötä huono-osaisuus kasautuu alueittain (Kortteinen & Vaattovaara 2015: 569; Massey, 2012), jolloin myös osallisuus ja vaikuttaminen voivat eriarvoistua alueittain. Tämä voi puolestaan johtaa resurssien ja näkyvyyden epätasaiseen tai tarpeen alittavaan jakautumiseen. Sen vuoksi on tärkeää tutkia miten yhteiskunta voi tukea niiden ihmisten osallisuutta, joiden ääni usein ei kuulu yleisessä keskustelussa. Tukemalla tasa-arvoista osallisuutta mahdollistetaan kaikkien alueiden vaikuttavuus päätöksenteossa ja näkyvyys kaupungin sisällä, jotta huonompiosaiset alueet eivät jää äänettömästi taantumaan, tai ilman edustajia päättävissä elimissä (Grönlund & Wass 2015). Lisäksi kansalaisten osallisuuden tunnetta vähentävät tekijät kuten merkityksettömyyden tunne, voimattomuus ja kuulluksi tuleminen puute vaikuttavat myös digitaalisessa osallisuudessa. Digitalisaation aiheuttamien muutosten vaikutuksia on tärkeää ymmärtää paremmin, jotta palvelujen suunnittelussa voidaan ottaa eriarvoisuuden haasteet huomioon ja pyrkiä inklusiivisempaan osallisuuteen (Merisalo 2016).

Tässä pro gradu -tutkielmassa tutkin digitaalista osallisuutta asukkaiden näkökulmasta. Keskityn tutkimuksessani siihen, miten asukkaat merkityksellistävät digitaalista osallisuutta ja millainen merkitys digitaalisella osallisuudella on asukkaiden kokonaisvaltaiseen osallisuuden tunteeseen ja yhdenvertaisiin osallistumismahdollisuuksiin. Tutkielman tarkoitus on pyrkiä ymmärtämään digitaalisten osallisuusväylien käyttöä, syitä ja niille annettuja merkityksiä, sekä näiden yhteyttä kokonaisvaltaiseen osallisuuden tunteeseen. Asukkaiden merkityksenantojen perusteella pohdin myös rakenteellisemmalla tasolla sitä, millaisia mahdollisuuksia julkishallinnolla on tukea ja edesauttaa inklusiivisempia digitaalista osallisuusväyliä ja näin ollen vahvistaa osallisuuden tunnetta ja ehkäistä syrjäytymistä.

Tutkimuskysymykseni ovat:

T1: Millaisia syitä asukkailla on digitaalisten laitteiden, digitaalisen tilan ja digitaalisten osallisuusväylien käyttöön?

T2: Millaisia merkityksiä asukkaat antavat digitaaliselle osallisuudelle?

T3: Millaisia eriarvoisuuksia digitaaliseen osallisuuteen liittyy?

T4: Näiden tutkimuskysymysten tulosten pohjalta johdan keskustelussa tulkintoja siihen, millä keinoin julkishallinto voisi olla mukana edistämässä yhdenvertaisempaa digitaalista osallisuutta.

Kiinnostukseni osallisuusteemaan ja kaupunkilaisten omakohtaiseen tunteeseen osallisuudesta on noussut työskenneltyäni Helsingin kaupunginkanslialla asukasyhteistyötiimissä, sekä tehtyäni perustamani FEMMA Helsinki kollektiivin kanssa osallisuuteen liittyviä projekteja yhteistyössä Helsingin kaupungin kaupunkiympäristön toimialan kanssa. Tämä työ sai alkunsa Helsingin kaupunginkanslian ja asukasyhteistyötiimin toiveesta saada lisätietoa digitaalisesta osallisuudesta ja sen eriarvoisuudesta.

Olen kartuttanut esiymmärrystä tutkimustyöhön ja kyseiseen aihealueeseen useissa mainituissa tehtävissä. Asukasyhteistyötiimissä koin osallisuuskeskustelun julkishallinnon perspektiivistä ja sain paremman ymmärryksen siitä, millaisia hallinnollisia toimia asukkaiden osallisuuden vahvistamiseksi ja osallistumisen lisäämiseksi tehdään. Oman kollektiivini osallisuuteen liittyvissä projekteissani olen

taas ollut lähempänä ruohonjuuritason toimintaa, järjestäen erilaisia kaupunkisuunnitteluun ja asukkaiden asemaan liittyviä keskustelutilaisuuksia ja työpajoja, sekä työskennellen projekteissa, joissa on pyritty osallistamaan nuoria kaupunkisuunnitteluun pelillisin menetelmin.

Sen lisäksi ymmärrystäni kaupunkisuunnittelun ja asukkaiden kokemusten huomioimisen merkityksestä eriarvoisuuden vähentämisessä on kasvattanut kaupunkien jakautumiseen keskittyvä opiskelujaksoni Etelä-Afrikassa. Digitaalisen tilan merkityksestä taas olen alun perin kiinnostunut internetissä toimivien feminististen keskustelujen, sekä alkuperäiskansojen oikeuksien ajamiseen keskittyvien keskustelujen kautta. Molemmat näistä liikehdinnöistä hyödyntävät mielestäni digitaalisia väyliä saadakseen luotua vaihtoehtoista tilaa ajatuksilleen ja antaakseen näkyvyyttä niille, joiden koetaan jäävän ilman ääntä reaali maailmassa.

Kaikki nämä kokemukset ovat myös lisänneet omaa kriittistä mutta kuitenkin toiveikasta suhtatumistani osallisuuskurssiin ja osallistaviin menetelmiin. Näen osallisuuden tärkeänä voimavaran mutta koen, että osallisuuskeskustelussa etenkin digitaalisten menetelmien haasteet myös yhdenvertaisuuden ja edustavuuden suhteen tulee ottaa huomioon ja pyrkiä inklusiivisiin ratkaisuihin.

2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

2.1 Digitaalinen tila

Tässä tutkielmassa keskityn *digitaaliseen tilaan*. Digitaalinen tila voidaan käsittää ihmisen luomana abstraktina tilana, jolla voi kuitenkin olla myös fyysiseen paikkaan sitoutuvia ulottuvuuksia. Tutkielmassani tarkoitan digitaalisella tilalla kahta asiaa. Ensinnäkin käytän käsitettä selvittäessäni kansalaisten käyttämiä digitaalisia laitteita, niiden käyttötapoja tai käyttöpaikkoja, jotka liittävät heidät digitaaliseen tilaan (Inkinen & Jauhiainen 2006: 209). Toisekseen digitaalinen tila viittaa tutkimuksessani ihmisten omiin merkityksenantoihin siitä tilasta, johon he itse tuntevat saavansa mahdollisuuden olla osallisina digitaalisia väyliä tai laitteita käyttäen (Nurmela & Ylitalo 2003: 2005).

Digitaalisen ja fyysisen tilan ero ei ole selkeästi rajattu, vaan ne ovat kytkeytyneet toisiinsa. Esimerkiksi kaupunkitilaa voidaan käsitellä fyysisenä tilana kuin myös digitaalisena, paikkaan liittyvänä tilana. Digitaalinen tila ja sinne pääsy on myös mahdollista vain fyysisissä lokaatioissa sijaisevien internetpalvelmien ja reitittimien avulla. Fyysiset älylaitteet ja tietokoneet, jotka ovat kyseisen fyysisen infrastruktuurin kautta liitettyinä verkkoon voidaan havaita, kun taas digitaalista tilaa ei paljain silmin yleensä havaita (Zook & Graham 2007, 2018).

Digitaalisessa tilassa voidaan käsittää olevan myös samanlaisia julkisia ja yksityisiä tiloja kuin fyysisessäkin maailmassa, suljettujen verkkojen ja foorumien muodossa. Digitaalisessa tilassa vaikuttavat siis monet tilaan liittyvät tekijät kuten tilan avoimuus, valtasuhteet, normit ja käyttäytymissäännöt (Graham & Marvin 1996: 190; Chen & Wellman 2007). Myös digitaalinen tila on moniulotteista, muutuva, ehdollista ja sattumanvaraista. Sama pätee myös digitaalisen tilan käyttäjiin. Käyttäjät voivat nähdä digitaalisen tilan hyvin erilaisena, riippuen omista lähtökohdista, taidoista ja kokemuksista siellä toimimisesta. Osa voi ajatella tilaa yksinkertaisesti lomakkeiden ja paperitöiden digitalisaation kautta, osa näkee tilan globaalina keskustelun ja vaikuttamisen paikkana ja osa taas mahdollisesti epämiellyttävänä kiusaamisen tai representaation puutteen paikkana (Graham & Zook 2013).

Myös digitaalisessa tilassa voidaan rakentaa paikan merkityksiä esimerkiksi jakamalla kokemuksia fyysisistä paikoista (Graham & Zook 2011). Digitaalinen tila voi myös muuttua nopeasti uusien teknologioiden ja internetin ilmiöiden myötä niin kollektiivisesti kuin myös yksilöllisesti käyttäjän mielenkiinnon kohteiden muuttuessa. Digitaalinen tila voi nopeasti muuttua turvallisesta uhkaavaksi tai passiivisesta aktiiviseksi, toimintaa ajavaksi. Digitaalinen tila voi olla sen käyttäjien tai sisällöntuottajien luomaa, tai se voi olla ylhäältä alaspäin luotua sivustoilla, joilla käyttäjällä ei voi juurikaan vaikuttaa siihen mitä laitteen näytöllä näkee. Merkitysten ja muuttumisen mahdollisuuksien vuoksi kaiken kattavaa kuvaa digitaalisesta tilasta ei voikaan saada yhden sovelluksen tai sivuston kautta, vaan yksittäiset sovellukset voivat ainoastaan auttaa ymmärtämään kyseisen sovelluksen käyttäjien luomaa digitaalista tilaa ja sille annettuja merkityksiä (Graham & Zook 2011).

Toisaalta digitaalista tilaa voi tarkastella myös julkisen tilan jatkeena, jossa on mahdollista käydä samantyyppisiä julkisesta yksityiseen vaihtelevia keskusteluja kuten

antiikin ajan agorassa, nykyään kaduilla tai vaikka kuppilan pöydässä käydään. Crang, Crang ja May (1999) kuvaavat, että teknologian vallatessa ihmisten vapaa-aikaa, kommunikointia ja työskentelyä teknologia valtaa myös kaupunkitilaa. Digitaalisen tilan ja fyysisen kaupunkitilan rajat muuttuvat häilyviksi, kun julkisesta tilasta tulee yhä enemmän viihteen ja teknologian kyllästämää. Kaupunkitilojen käytön taantuessa viihdekeskeisyyden vuoksi kaupunkien tavallinen arkielämä vähenee ja digitaaliset tilat tulevat ihmisille yhä merkittävimmiksi (Crang ym. 1999:120). Kirjoittajat puhuvatkin virtuaalisen tilan noususta ja kaupunkitilan katoamisesta. Osa tutkijoista näkee internetin verkostojen hyötyjen kasaantuvat vahvimmin kuitenkin juuri ihmisten paikallisiin keskittymiin, hyödyttäen eniten muun muassa suurkaupunkeja ja teknologiayritysten klustereita (Castells 2001: 225; Dreier ym. 2004: 4). Graham ja Marvin (1996: 237) argumentoivatkin, että vaikka teknologialla on nähty olevan sosiaalista epätasa-arvoa toisintava vaikutus, suurin mahdollisuus voisi olla sosiaalisten innovaatioiden tukemisessa niin urbaaneissa paikoissa kuin myös elektronisessa tilassa niin, että uusia koteja demokraattiselle urbaanille elämällä voidaan rakentaa globaalien sosiaalisten suhteiden virran keskellä. Tämän tilan rakentamisen tiellä on kuitenkin monia haasteita kuten resurssit, säännösten huono tuntemus sekä toimijat, jotka lietsovat keskustelun polarisaatiota ja väestön fragmentaatiota (van Dijk 2006; Rahikka 2013).

2.1.1 Digitaalisen tilan eriarvoisuus

Digitaalista eriarvoisuutta on käsitelty tutkimuksissa monenlaisista eri näkökulmista, riippuen muun muassa digitalisaation läpileikkaavuuden asteesta. Internetin saavutettavuuteen liittyvästä eriarvoisesta asemasta ihmisten ja alueiden välillä alettiin 1990-luvun puolivälissä Yhdysvalloissa käyttää käsitettä digitaalinen kuilu (van Dijk 2006: 221). Digitaalinen kuilu tai kahtiajako (engl. *digital divide*) viittaa jakautumiseen niihin, joille tietoteknologian käyttö on mahdollista, ja niihin, joille se ei ole mahdollista esimerkiksi laitteiden tai resurssien puutteesta johtuen (Selwyn 2006: 274). Kuitenkin älypuhelinien hintojen laskiessa, käyttökustannusten madaltuessa ja käyttömahdollisuuksien parantuessa on osassa tutkimuksissa digitaalisen kuilun merkityksen todettu jo hävinneen. Osassa tutkimuksista digitaalisen kuilun merkityksen on nähty toisaalta vain muuttuneen ja jopa kasvaneen entistä suuremmaksi yhteiskunnalliseksi ongelmaksi (Selwyn 2006: 274). Eriarvoisuutta tarkastelleet tutkijat pitävät tärkeänä eriarvoisuuden kontekstin huomioimista (Selwyn 2006; Merisalo

2006). Pelkkä mahdollisuus käyttää internetiä ei takaa sitä, että yhdenvertaisuus olisi saavutettu. Kuten muissakin syrjäyttävissä mekanismeissa, kulttuurinen ja sosiaalinen materiaallinen konteksti, sekä materiaaliset voimavarat säätelevät internetin käyttöä (Rahikka, 2013).

Tietoteknologian kehityksen ja digitalisaation on toivottu yhteiskunnassa helpottavan monilla tavoin ihmisten elämää ja ratkaisevan arkipäivän ongelmia. Teknologian kehityksen on oletettu myös avustavan yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon saavuttamisessa, sen mahdollistaessa tiedon jakamisen ja saavuttamisen lähes kaikille ja lähes kaikkialla, myös vähistä resursseista tai koulutuksesta riippumatta (van Dijk 2006). Saavutettavuuden kasvaessa on kuitenkin samanaikaisesti huomattu, ettei eriarvoisuus ole vähentynyt internetin käytön yleistyessä, vaan myös internetin tarjoamat mahdollisuudet kasaantuvat yhteiskunnalliselta asemaltaan parempiosaisille. Graham ja Marvin (1996:190) viittaavat Massey'n *power geometry* -teoriaan, jossa Massey [1993: 59] kuvaa sitä, kuinka verkko ja sen palvelut ovat yhteiskunnan eliitille yksi etuoikeuksien mahdollistajia, ja kuinka digitaalinen tila on kasvavissa määrin tärkeä väylä valtasuhteiden ylläpitoon ja harjoittamiseen tilan, ajan ja ihmisten suhteen. Teknologian hyödyt kasaantuvat siis transnationaaliselle eliitille, jolla on jo ennestään hallussaan enemmän resursseja kuten varallisuutta, verkostoja ja koulutusta. Teknologian toisaalta siis edistäessä hyvinvointia, se samanaikaisesti myös syventää ihmisten välistä eriarvoisuutta ja polarisaatiota, sekä vähentää sosiaalista oikeudenmukaisuutta. Se väestönosa, joka jo ennestään on huonommassa asemassa ja ei kykene matkustamaan työn tai hovin perässä, kohtaa myös samankaltaisia rakenteellisia esteitä digitaalisen tilan liikkuvuuden ja saavutettavuuden suhteen (van Dijk 2006; Rahikka 2013). Myös Swyndergedouw [1993; 322] argumentoi, että osalle lisääntynyt liberaatio ja vapaus fyysisestä paikasta digitaalisen tilan ja uusien liikkumisen muotojen tuloksena, tarkoittaa toisille voimattomuutta ja relatiivista eksklusiota (Graham & Marvin 1996: 190).

Teknologian kehityksen myötä aika- ja matkaetäisyyksien kutistuminen on helpottanut ihmisten välistä kanssakäymistä niin lokaalilla kuin myös globaalilla tasolla (Haarni ym 1997: 27; Thrift & French 2002). Digitaalisessa tilassa on kuitenkin yhtä lailla olemassa samat relationaalisen ja relatiivisen tilakäsityksen ominaisuudet, kuten sosiaalinen kanssakäyminen ja siihen liittyvät valtasuhteet. Valta-asetelmia voi syntyä vuorovaikutuksessa esimerkiksi sen kautta kuka saa tilaa itselleen, ketä kuunnellaan tai

kuka saa näkyvyyttä erilaisten medioiden kautta. Valtasuhteet mahdollistavat myös eriarvoisuuden, eksklusion tai representaation toisintamisen digitaalisessa tilassa. Digitaalisen tilan normit tai käyttäytyminen voivat olla samalla tavalla ulossulkevaa ja syrjittyjä vähemmistöjä digitaalisesti marginalisoivaa kuin fyysinenkin ympäristö, jolloin ryhmä ei näy fyysisen tilan lisäksi myöskään digitaalisessa tilassa (Haarni ym 1997: 84; Zook & Graham 2007, 2018).

Graham ja Aurigi (1997: 28) tunnistivat digitaalista kahtiajakoa tutkiessaan kolme erillistä käyttäjäryhmää digitaalisessa tilassa. Eliittiryhmä on näistä ensimmäinen: eliitti käyttää ja tuottaa internetin välityksellä informaatiota ja saa sen kaikki hyödyt verkostojen, kanssakäymisen, tiedon ja liikkuvuuden suhteen globaalilla tasolla. Vähemmän vaikutusvaltaiset keskiluokkaiset kaupunkilaiset luokitellaan toiseksi ryhmäksi: he kuluttavat informaatiota mutta toimivat hierarkkisessa digitaalisessa tilassa passiivisesti, osittain myös tuottaen massana dataa eliitin käyttöön. Kolmantena nähdään reaali maailman ympäristössään marginalisoidut ryhmät, jotka voivat olla kokonaan syrjäytyneitä internetin hyödyistä, joko materiaalsen deprivaaation tai taitojen puutteen vuoksi, eivätkä näin ollen pääse juuri hyötymään digitaalisen tilan potentiaalisista mahdollisuuksista.

Nämä eriarvoisuudet internetin verkostojen suhteen ovat merkittäviä, sillä ne vaikuttavat usein vahvistavan jo ennestään etuoikeutettujen ihmisten etuja. Samalla ne kasvattavat muiden yhteiskunnan syrjivien rakenteiden ohella kuilua hyväosaisten ja huono-osaisten ryhmien välillä (Chen & Wellman 2007: 523). Vastaavasti marginalisoitujen ryhmien esteet internetin saavutettavuuden suhteen, sekä ylipäättään fyysisessä maailmassa liikkuvuuden esteet vahvistavat heidän syrjäytymistään ja vaikeuttavat sosiaalista kanssakäymistä oman piirin ulkopuolella. Internetin saavutettavuuden esteitä voivat olla laitteiden puute, kuin myös käyttötapojen yksipuolisuus. Liikkuvuuden esteitä taas ovat asumisen, työn, elämämpiirin kapoisuus, jota on vaikea purkaa ilman resursseja, koulutusta tai verkostoja. Internetin käyttäjäkunnan ja siitä hyötyvien onkin tutkittu olevan melko homogeeninen joukko. Käyttäjät ovat suhteessa kokonaisväestöön varakkaita, korkeasti koulutettuja, valkoisia ja miehiä (Chen & Wellman 2007). Digitaalinen eriarvoisuus esiintyykin siis tuttujen sosiaalisen eriarvoisuuden linjojen mukaisesti, jolloin luokka, etnisuus, sukupuoli, ikä ja maantieteellinen paikka vaikuttavat kaikki yhdessä ihmisen todellisiin mahdollisuuksiin.

Keskimäärin korkeammin koulutetut ja paremmassa sosioekonomisessa asemassa olevat ihmiset käyttävät internetiä vuorovaikutuksellisesti vapaa-ajallaan ja työssään tiedonhakuun ja uuden oppimiseen, kun taas keskimäärin alhaisemman koulutuksen tai sosioekonomisen aseman omaavat henkilöt käyttävät tutkimusten mukaan internetiä useimmin passiivisesti, esimerkiksi viihdettä seuratakseen (Inkinen & Kuru 2004; Jackson ym. 2008). Näkemys digitaalisen kuilun merkityksestä onkin tutkimusten myötä muuttunut ja osa tutkijoista puhuu digitaalisen kuilun sijaan digitaalisesta eriarvoisuudesta tai eksklusiosta, joka on ilmiönä vahvasti yhteydessä sosiaaliseen syrjäytymiseen (Steyaert & Gould 2009).

Yhdysvalloissa on muun muassa tutkittu, että monet kielivähemmistöihin kuuluvat henkilöt käyttävät internetiä äidinkielellään, esimerkiksi espanjaksi (Chen & Wellman 2007: 524). Kuitenkaan espanjankieliset foorumit eivät samoissa määrin tarjoa mahdollisuuksia informaation löytämiseen, paikallistasolla vaikuttamiseen tai työilmoitusten, koulutuksen ja asumisen löytämiseen. Syvempien sosiaalisten tekijöiden kuten ympäristön vaikutus, asenteet, tavat vaikuttavat myös vahvasti teknologioiden käyttötapoihin ja niiden omaksumiseen (Jackson ym. 2008).

Suomessa väestön tietotekniikan käyttöä on seurattu erilaisin mittarein ja selvitetty ihmisten internetissä viettämää aikaa, palveluiden hintaa ja käyttötarkoitusta (Inkinen & Kuru 2004). Internetin käyttö tai internetissä vietetty aika ei kuitenkaan kerro kaikkea esimerkiksi siitä, mihin tarkoitukseen internetiä käytetään tai mitä siitä koetaan saavan. Internetiä voidaan käyttää tiedon hankintaan tai viihdekäyttöön. Tutkimuksissa niin Suomessa kuin myös Yhdysvalloissa on huomattu linkkejä ihmisten koulutuksen, sosioekonomisen aseman ja internetin käyttötarkoitusten välillä (Inkinen ym 2004; Jackson ym 2008). Digitalisaation yleistyessä kansalaisyhteiskunnassa palveluiden muuttuminen digitaalisiksi yleistyy ja kehityksen myötä osa kansalaisten vaikuttamis- ja vuorovaikutuskanavista siirtyy internetiin (Glaeser 2011). Internetin käyttöä päätöksenteossa ja politiikassa on tutkittu myös Suomessa esimerkiksi eduskuntavaaleihin liittyen (Grönlund & Wass 2016). Internet onkin viime aikoina mahdollistanut etenkin sosiaalisen median kautta näkyvyyttä myös ehdokkaille, joilla on vähemmän resursseja käytössään. Täten internetin on ajateltu yhdenvertaistaneen poliittista kenttää.

Tutkimuksissa on kuitenkin huomattu keskeistä olevan myös sen, että usein teknologian uusien innovaatioiden aallonharjalla ratsastavat jo ennestään runsaasti erilaisia resursseja omaavat yksilöt ja ryhmittymät, kasaten mahdollisuuksia parempiosaisille (Mansell 2012:22). Näin ollen he ovat myös myöhemmissä innovaatioiden ja ajatusten leviämisen vaiheissa yliedustettuina valtaapitävissä ryhmittymissä. Tämä todettiin myös eduskuntavaalitutkimuksessa internetiä poliittisiin tarkoituksiin hyödyntäneiden keskuudesta tehdyssä tutkimuksessa (Grönlund & Wass 2016).

Digitaalisen tilan muuntautuvuus ja paikkojen merkityksen muuttamisen mahdollisuus voi olla ihmisille myös voimaannuttava ja vapauttava kokemus. Ryhmät, jotka ovat kokeneet esimerkiksi syrjintää tai voimattomuuden tunnetta toisissa vaikutuskanavissa voivat luoda uudenlaista, myös heidät täysvaltaisina kansalaisina hyväksyvää tilaa digitaalisessa maailmassa (Rose 2017). Tästä yksi esimerkki on vähemmistöjen toteuttamat kamppailut, jotka ovat keskittyneet usein juuri digitaalisessa tilassa toimimiseen, tarinan ja aatteen hyväksyttävyyden levittämiseen ja täysivaltaisten oikeuksien saamiseen. Myös esimerkiksi vähemmistöjen suosiossa olevat paikat, jotka voivat olla fyysiseltä ulkoasultaan rapautumassa eivätkä ole valtaväestön keskuudessa tunnettuja, saavat erilaisia aspekteja digitaalisessa tilassa ihmisten tuodessa esille näiden paikkojen merkityksellisyyttä omalle yhteisölleen. Paikalle annetut merkitykset ja niiden näkyvyys digitaalisessa tilassa voi tehdä näistä fyysisistä paikoista laajemmin tunnettuja myös valtaväestön keskuudessa. Fyysisellä paikalla ja digitaalisella tilalla on siis moninaisia yhteyksiä (Graham & Zook 2011). Tutkimuksissa on havaittu, että myös digitaalisella tilalla, muun muassa käytetyllä kielellä ja representaatiolla, on vaikutusta marginalisoitumisen kokemukseen asuinalueilla, joilla on fyysisissä tiloissa eri väestöryhmien välisiä jännitteitä (Graham & Zook 2013; Chen & Wellman 2007).

2.1.2 Tila- ja paikkakäsityksien suhteista

Paikka ja *tila* ovat maantieteen keskeisimpiä käsitteitä, joita on määritelty monin, osittain ristiriitaisinkin tavoin. Tilakäsityksiä on olemassa monenlaisia. Tila voidaan nähdä absoluuttisena tilana, joka on konkreettinen mitattavissa, ja sijainniltaan määriteltävissä, oleva. Absoluuttinen tila on olemassa huolimatta muista tekijöistä tai siitä onko tilassa ihmisiä, tai ihmisten käsityksistä tilasta, se on objektiivinen ja itsenäinen rakenne (Koskela 1994: 24; Haarni ym. 1997: 88; Harvey 2009: 13). Tila voidaan kuitenkin käsittää myös abstraktimmalla tasolla ihmisen subjektiivisen mielen,

kulttuurin ja ympäristön yhteistuloksena (Tuan 1979: 388). Puhutaankin relatiivisesta ja relationaalisesta tilakäsityksestä. Suhteellinen eli relatiivinen tilakäsitys mieltää tilan asiayhteydestä riippuvaiseksi ja erinäisten objektien väliseksi suhteeksi. Kulttuuriset tekijät määrittävät siis relatiivisen tilan luonnetta (Haarni ym.1997: 91). Relationaalinen tila taas on ihmismielen ja sosiaalisten suhteiden tuotos (Harvey 2009: 13). Relationaalinen tila on pikemminkin yhteiskunnassa oleva ominaisuus kuin sitä ympäröivä rakenne. Se muuttuu ajassa, sitä tuotetaan, sille luodaan merkityksiä erilaisten sosiaalisten vuorovaikutussuhteiden ja valtataisteluiden kautta niin kansainvälisellä, kansallisella kuin paikallisellakin tasolla (Koskela 1994: 24; Haarni ym. 1997: 87; Jauhiainen & Niemenmaa 2006: 16).

Paikka sen sijaan on tila, jolle on annettu merkityksiä. Massey (1994: 3) mukaan paikka on vakiintunut ja omaleimainen yhteisö, johon yhdistetään fyysisiä, historiallisia ja kulttuurisia ominaisuuksia. Koskela (1994: 25) korostaakin ennen kaikkea juuri paikan kokemuksellisuutta: *”Siinä missä tilakäsitykset jäävät sosiaalisuudestaan huolimatta vieraaksi inhimillisille kokemuksille, on paikka nimenomaan kokemuksellisuudesta lähtevä. Kiinnostus kohdistuu erityisesti paikkaan ”elettynä sijaintina” eli mielekkäänä sijainnillisuutena ja sisäistettynä kuulumisena johonkin.”* Paikan rakentuminen perustuu ennen kaikkea subjektiivisesti koettuihin ja luotuihin merkityksiin (Tuan 1979: 388).

Kuitenkin muun muassa feministinen kritiikki näkee paikka- ja tilakäsityksen heijastavan länsimaisen yhteiskunnan rakenteissa vallitsevia valtasuhteita julkisen ja yksityisen tilan jaottelun kautta (Massey 1994: 179). Sen sijaan, että näemme paikan erillisenä ja rajattuna ympäristönä, voisimme nähdä sen muuttuvana, avoimena ympäristönä, jonka rakentumiseen vaikuttavat sinne ja sieltä pois vievät yhteydet (Massey 1995: 283-288). Feministiseen teoriaan on vaikuttanut ajatus siitä, ettei asioita voida nähdä universaaleina, ajasta ja paikasta irrallisina kysymyksinä vaan asiat nähdään suhteellisina ja muuttuvina. Asioiden merkityksellinen teorisointi vaatii siis näiden näkökulmien huomioimista (Oksala & Werner 2005: 123).

Näin ollen paikka voidaankin nähdä dynaamisena käsitteenä, jonka merkitystä ajan kulumisen ja historia muovaavat (Lefebvre 1991; Massey 1995; Haarni ym 1997: 17). Massey toteaa myös, että mikäli käsitteellistämme paikan tilan merkityksellisenä vastineena, se johtaa siihen, että globaali tila olisi tällöin abstrakti, *ei* merkityksellinen,

todellinen tai koettu. Maantieteen tutkimuksen yksi tavoite on kuitenkin tuoda ilmi reittejä, verkostoja ja ketjuja, joiden kautta elämäämme ylläpidetään. Nämä taas ovat hyvinkin merkityksellisiä ja myös annettujen merkitysten suhteen rikkaita. Massey toteaaakin, että myös globaalit tilat ovat aivan yhtä todellisia, arkipäiväisiä ja merkityksellisiä kuin lokaalit paikat (Christophers ym. 2018: 200).

Omassa tutkimuksessani lähdän Massey:ta (1995) mukailleen siitä oletuksesta, että myös digitaalinen tila on täynnä merkityksiä, aivan kuten jokin lokaali paikka tai globaali tila. Myös Castells (2001) on argumentoinut, että aikanaan internetin ja digitaalisen tilan ajateltiin lopettavan fyysisten merkityksellisten paikkojen aikakauden, mutta todellisuudessa myös internetissä on oma maantieteensä, joka koostuu erilaisista informaatiovirroista ja noodeista (2001: 207). Näitä informaatiovirtoja hallitaan ja tuotetaan joistain maantieteellisistä paikoista käsin. Castellsin mukaan digitaalinen tila ja sen virrat ovat uusi tilan muoto, joka on yksi informaatioaikakautta kuvaava aspekti. Internetin maantiede ei siis ole paikaton, vaan se linkittää paikat toisiinsa verkostojen kautta ja uudelleenmäärittää etäisyydet, kuitenkin poistamatta maantieteen merkitystä. Uusia aluekonfiguraatioita syntyy tilan keskittyessä, hajaantuessa ja yhdistyessä, informaatiovirtojen työskennellessä. Merkityksellistä onkin se, missä internetiä “tehdään”, mistä ja ketä suurin osa internetin rakentajista tai sisällöntuottajista on, missä suurin osa nettisivuja tai sosiaalisia sivustoja tehdään ja kenen toimesta (Castells 2001: 218).

2.2 Osallisuuden tunne

Tässä tutkimuksessa keskityn nimenomaan haastateltavien omaan osallisuuden tunteeseen ja sen rakentumiseen. Käytän osallisuuden tunteen käsitettä, koska tutkin kansalaisten tunneperäistä määritelmää ja selvitän heidän itse osallisuudelle antamia merkityksiä ja identiteetin ilmaisun muotoja. Tässä tutkimuksessa käsitteellistän tunteen sanoilla *tunne* tai *emootio*. Tunteella viitataan tietoiseen prosessiin, jossa muodostettu havainto tai mielikuva on tarkasteluhetkellä toimijan tarkkaavaisuuden kohteena. Emootio taas on esitietoinen eli prosessi, joka on periaatteessa otettavissa tarkkaavaisuuden kohteeksi. Emootiosta voidaan siis muodostaa mielikuva tai havainto (Matthis, 2000). Emootiot sijoittuvat tunneprosessin alkupäähän, kun taas tunnekokemukset eli tunteet ovat tunneprosessin myöhempi ja tietoinen vaihe. Tunteet

tulevat näkyviksi tunneilmaisun kautta ja ne heijastuvat voimakkaasti muuhun ihmisen toimintaan ja ajatuksiin. Tunteisiin vaikuttavat muisti- ja mielikuvat sekä kasvatus ja kulttuuri (Kokkonen 2010; Siira & Saarinen 2011; Saarinen & Kokkonen 2003).

Osallisuuden määrittelee tunnekokemuksena myös osallisuutta tutkinut Anu Gretschel (2002). Gretschelin lisäksi muun muassa Särkelä ym. (2009) viittaavat osallisuuden rakentuvan tuntemisen, kuulumisen ja tekemisen kokonaisuudesta. Tämä kokonaisuus taas syntyy kuulluksi ja huomioiduksi tulemisesta sekä vuorovaikutuksesta erilaisissa ympäristöissä ja elämään vaikuttamisen tilanteissa. Osallisuuden käsitteen laajuuden huomioiden keskityn tutkimuksessani osallisuuden tunteelle annetuille merkityksille. Osallisuuden tunteeseen katson voivan vaikuttaa myös asukkaiden aiemmat kokemukset osallistumisesta tai osallisuudesta sekä muut asukkaan identiteettiin vaikuttavat tekijät, joita tutkimukseni auttaa ymmärtämään ja valoittamaan syvemmin.

Gretschel (2002) yhdistää osallisuuden tunteeseen myös yksilön kompetenssin. Kompetenssi kuvaa usein jotain konkreettista yksilön kykyä tai taitoa, joten olen valinnut tutkimukseni kannalta merkityksemmälliseksi kompetenssin sijaan *pystyvyyden* käsitteen (Bandura 2005). Pystyvyys kuvaa yksilön omaa tunnetta ja uskoa omaan kyvykkyyteensä toimia erilaisissa ympäristöissä ja tilanteissa, eikä niinkään sitä onko yksilöllä todellisuudessa näitä kykyjä.

Identiteettiin ja osallisuuden tunteeseen yhdistetään usein myös yhteisöllisyys ja kuulumisen tunne. Tarkastelen kuulumisen tunnetta tässä tutkimuksessa tunteena, joka voi kohdistua yhteiskuntaan, asuinalueeseen, tai yhteisöön. Asukkaiden kuulumisen tunne liittyy myös vahvasti paikan merkityksiin. Identiteetti on yksi merkityksellisyiden ja kokemuksellisuuden lähde. Identiteetti voi myös aiheuttaa stressiä ja ristiriitoja sosiaalisten normien ja yhteiskunnan odotusten välillä. Identiteetit rakennetaan yksilötasolla ja eroavat tältä piirteeltä ”roolista”, joka on enemmänkin yhteiskunnan käsitteellistämisen muoto yksilöstä. Koska identiteetti on yksilön itse rakentama, se on myös usein suuremman merkityksellisyiden lähde kuin rooli. (Castells 2004: 7) Yksi identiteettiin ja osallisuuteen liittyvä aspekti on ihmisten yhteisöihin kuulumisen tapojen muutos, jonka on tutkittu liikkuvan kohti väliaikaisempia ja liikkuvia, erilaisia identiteetin puolia erilaisissa ryhmittymissä ilmaisevia muotoja (Faehnle ym. 2017; Grönlund & Wass 2016). Näiden yhteisöjen välillä on mahdollista liikkua vapaammin ja toteuttaa jotain osaa identiteetistään haluamansa ajan tai määrän

verran riippuen siitä, mikä osa identiteettiä milloinkin tuntuu henkilölle kyseisellä hetkellä tärkeimmältä. Tätä on tutkittu muun muassa kansalaisten puolueisiin sitoutumisen kontekstissa (Grönlund & Wass 2016). On mahdollista, että osallisuuden tunne voi myös vaihdella kuvatun esimerkin mukaan, eli ihmiset voivat kokea osallisuutta erilaisiin yhteisöihin riippuen identiteettien painotuksista tai elämäntilanteista.

2.2.1 Osallisuus

Osallisuudelle (engl. *inclusion, social engagement, citizen participation*) on erilaisia määritelmiä ja lähikäsitteitä. Eri tieteenalat myös tarkastelevat osallisuutta eri näkökulmista. Laajimmillaan osallisuus yhdistetään osallistamiseen, osallistamiseen ja valtaistamiseen, joilla voidaan tarkastella kansalaisten suhdetta julkiseen valtaan ja poliittiseen päätöksentekoon. Osallisuuden käsitteellä voidaan tarkoittaa kansalaisen kokemusta kuulumisesta ympäröivään yhteiskuntaan tai yhteisöön (Bäcklund ym. 2002: 7; Sassi 2002: 59). Käsite voidaan muun muassa liittää keskusteluun poliittisten yhteisöjen toimintatavoista sekä yksilön yhteiskunnallisesta asemasta. Osallisuudessa voidaan painottaa myös joko toiminnallista tai sosiaalista kiinnittymistä (Raivio & Karjalainen 2013: 12; Anttiroiko 2003). Yhteiskunnallisen kiinnittymisen ja kuulumisen merkityksissä osallisuus ja sen vahvistaminen voidaan nähdä yhtenä keinona ehkäistä syrjäytymistä ja eriarvoisuutta (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2018). Toisaalta osallisuus voidaan myös käsitteenä jakaa kolmeen osaan, jolloin osallisuus sisältää resurssien, toiminnan ja sosiaalisen tason. Osallisuus voi siis tarkoittaa sitä, että ihmisillä on riittävät materiaaliset resurssit, hän on itseään koskevassa päätöksenteossa mukana toimijana ja hän tuntee kuuluvansa johonkin yhteisöön tai omaa itselleen sosiaalisesti merkityksellisiä suhteita (Raivio & Karjalainen 2013).

Lisäksi osallisuuteen voidaan liittää myös teemoja kuten keskustelu, kuunteleminen, itsesääntely sekä erilaisten näkemysten ja konfliktien ratkominen vuorovaikutuksen avulla (Kuusimäki 2017: 81; Koskiaho 2002: 42). Syvemmillä tasolla osallisuustermillä voidaan käsitellä kuulumisen ja jäsenyyden tunnetta (Sassi 2002: 59). Myös tässä tutkimuksessa käytän pääasiallisesti osallisuus-termiä kuvatakseni yhteiskunnallisen kuulumisen kokemusta, sekä spesifimmin käsitettä *osallisuuden*

tunteesta kuvatakseni yksilön omaa subjektiivista tunteen tasoa kuuluvuudesta ja pystyvyydestä.

Osallisuuden lähikäsitteet *osallistaminen ja valtaistaminen*, taas kuvaavat hallinnon tai muiden institutionaalisten toimijoiden tapoja lisätä osallistumista tai vahvistaa kansalaisten kykyä edistää vaikuttavista omia elinolojaan toimintakykyisyyttä ja elämänhallinnan kapasiteettia. Osallistaminen viittaa ajatukseen siitä, että toimija ylhäältä alaspäin suuntautuvassa hierarkiassa pyrkii toimillaan saamaan asukkaita osallistumaan haluttuihin toimiin (Raivio & Karjalainen 2013; Anttiroiko 2003). *Osallistumisen* ja osallistamisen ero on näkökulmassa, eli siinä kenen toiminnasta kerrotaan. Osallistaminen tarkoittaa jonkin tahon ylhäältä alaspäin suuntautuvaa vaatimusta tai pyyntöä osallistua käsiteltävänä olevaan asiaan (Koskiahho 2002). Tällaisia osallistavia pyyntöjä voi olla esimerkiksi kansalaisten ottaminen mukaan päätöksentekoprosessiin. Osallistuminen on kuitenkin aina omaehtoista ja luonteeltaan usein toiminnallista, sekä mahdollisesti sosiaalista ulottuvuutta korostavaa (Anttiroiko 2003; Kuusimäki 2017: 81).

Osallistumisen yhteydessä voidaan puhua myös suorasta osallistumisesta. Tämän määrittelyn mukaan osallistuessaan asukas voi vaikuttaa suoraan politiikan sisältöön (Bäcklund 2007). Toisaalta Anttiroiko (2003) taas määrittelee suoran demokratian ja suoran vaikuttamisen eroavan osallistumisesta nimenomaan niiden vaikuttavuuden oletuksen puolesta. Osallistuminen Anttiroikon (2003) määritelmän mukaan viittaa asukkaan mahdollisuuksiin osallistua keskusteluun ja toimintaan, muttei implisiittisesti sisällä vallassa olevalle taholle velvollisuutta esimerkiksi muuttaa päätöksiä osallistamisen tuloksena. Hänen mukaansa *vaikuttaminen* käsitteenä sen sijaan viittaa kansalaisten mahdollisuuteen osallistua vaikuttavasti poliittiseen prosessiin sen eri vaiheissa. Vaikuttaminen siis tämän määrittelyn mukaan edellyttäisi vaikuttamisen muotojen ja ehtojen esittämistä niin selkeästi, että asukkaan olisi mahdollista tehdä realistisia arvioita vaikuttamismahdollisuuksistaan. Kuten Kuusimäki (2017:85) huomauttaa, julkishallinnon on kuitenkin todellisuudessa erittäin vaikea tehdä ennakkoon lupauksia osallistumisen, vaikuttamisen tai osallisuuden kautta saatujen mielipiteiden sitovuudesta tai vaikuttavuudesta lopputulokseen, koska osallistujien taustatietojen tai laaja-alaisen ymmärryksen tasoa ei voida ennalta tietää, tai siihen ei luoteta. Osallisuusprosessien tulosten ei aina nähdä julkishallinnon silmissä pohjautuvan tarpeellisten taustatietojen pohjalle tai edustavan koko kansan mielipidettä,

johon vedoten suunnittelu voisi edetä kohti yhteistä hyvää. Päädytään siis asiantuntijavetoiseen lopputulokseen, johon kenties poimitaan mukaan osallisuusprosesseista tulleita kansalaisten ideoita, huomioita tai kokemuksia (Kanninen & Bäcklund 2017: 30; Nygren 2017: 164).

Osallistuvan demokratian malleista ja kansalaisosallistumisen merkityksestä onkin keskusteltu Suomessa jo 1960-luvulta asti, jolloin yhteiskunnalliset liikkeet alkoivat kritisoidaan elitistiseksi kokemaansa liberaalia länsimaista demokratiaa ja vaatimaan laajempia yhteiskunnallisen osallistumisen mahdollisuuksia kansalaisille (Rättilä & Rinne 2017: 99). Toisaalta nykyään julkishallinnon synnyttämää osallisuusdiskurssia on myös kritisoitu tarkoitukselliseksi ja itsessään halutunlaista maailmaa tuottavana. Kritiikki tuo esiin sen, että osallisuusdiskurssissa osallisuus ja osallistuminen ymmärretään usein absoluuttisen hyvänä asiana, jota ei ole syytä kyseenalaistaa. Osallisuuden ja deliberatiivisen demokratian kuvataan julkishallinnon osallisuusdiskurssissa kumoavan vallan keskittymisen ja elitismien, osallisuuden käsitteen vedotessa yleiseen tajuun hyvästä yhteiskunnasta ja kansalaisuudesta (Kuusimäki 2017: 85; Rättilä & Rinne 2017: 102). Toisaalta osa tutkijoista kuitenkin toteaa esimerkiksi suunnitteluun liittyvien päätösten syntyvän virallisten prosessien vierellä (Staffans 2004: 1), osallisuusdiskurssin jäädessä vaikuttavuudeltaan kenties enemmän puheen tasolle.

Oheisessa taulukossa 1, on esitetty osallisuuden, osallistuminen ja osallistamisen eroja ja yhteneväisyyksiä etenkin asukkaan näkökulmasta. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan nimenomaan asukkaiden osallisuuden tunnetta. Asukkaat voivat kuitenkin toteuttaa ajasta ja paikasta riippuen oma-aloitteista osallistumista sekä passiivisempaa osallisuutta, ja samanaikaisesti aktiivisuudesta riippumatta kokea joko osallisuuden tai osattomuuden tunnetta.

Taulukko 1. Osallisuuden käsitteiden määrittelyjä asukkaan näkökulmasta

Asukkaan näkökulma	Hallinnon näkökulma	Keneltä kenelle	Asukkaan toiminnan muoto	Asukkaan rooli julkishallinnon näkökulmasta
Osallinen	Osallisuus	monisuuntainen	voi olla aktiivista tai passiivista	täysivaltainen yhteiskunnan jäsen, asukkaalla oikeus tietää ja vaikuttaa
Osallistuja	Osallistuminen	asukas toimii joko oma-aloitteisesti tai pyynnöstä	aktiivinen (toiminnallinen)	asukas on aktiivinen kansalainen
Osallistettu	Osallistaminen	ylhäältä alaspäin	asukas on objekti	asukkaan osallistaminen johonkin jo olemassa olevaan
Osallisuuden tunne		asukkaan oma tunne	muuttuva	
Osattomuuden tunne		asukkaan oma tunne	muuttuva	

(Perustuu osittain Bäcklundin taulukkoon *Osallistumisen tarkoitus ja poliittishallinnollisten prosessien toimintatapa* (2007: 116))

Osallisuuden eroista on tutkimuksessa keskusteltu myös yhteiskuntamuotojen erojen kautta. Bäcklund (2007: 116) on jaotellut osallisuuden eri muotoja virkamiesyhteiskunnan, palveluyhteiskunnan ja kansalaisyhteiskunnan mukaan suhteessa siihen millaisessa asemassa asukas nähdään. Osallisuuskeskustelussa ja sen kritiikissä on ylipäätään kiinnitetty huomiota siihen, miten hallinto näkee asukkaat. Ovatko he ensisijaisesti asiakkaita, kuluttajia tai käyttäjiä, julkishallinnon toimenpiteiden kohteina, vai nähdäänkö asukkaat kenties kansalaiskumppaneina, joiden kanssa asioita kehitetään. Perinteisesti kansalaisen roolia on kuvattu osallistettuna, toimintojen objektina, asioiden vastaanottajana ja kärjistäen nöyränä käskyjen toteuttajana ilman oma aktiivista panosta (Tuurnas & Haveri 2017; Bäcklund 2007). Toisaalta edustuksellisessa demokratiassa periaatteeseen kuuluu, että kansalaisella on myös aina ohjaajan rooli. Määrältään liian suuri osallistuminen voidaan kuitenkin nähdä julkishallinnossa myös haitallisena, hallintokoneiston tukkeutuessa osallistumisen tulosten käsittelemisen määrään (Tuurnas & Haveri 2017: 59). Ruokolainen ym. huomauttavat kuitenkin, että etenkin instituutioiden ulkopuoliset poliittiset teot voivat auttaa meitä ymmärtämään, ettei kansalaisuuden tarvitse määrittäytyä institutionaalisten

osallistumiskäytäntöjen tai asuinpaikan kautta, kuten aiemmin on usein oletettu (Ruokolainen ym. 2018: 28).

Toisaalta teknologian yleistyessä hallinnon välineenä, myös kuluttaja-asiakas tyyppinen ajattelu on lisääntynyt. Tutkijat (mm. Foth ym. 2011: 8) ovatkin pohtineet sitä, näkevätkö ihmiset tässä tilanteessa itsensä pikemminkin asiakkaina kuin kansalaisina oikeuksineen ja velvollisuuksineen. Asiakkuus asettaa erilaisen suhteen palveluntarjoajan ja asiakkaan välille. Tämä taas voi aiheuttaa haasteita erityisesti, jos kyseessä on julkinen peruspalvelu, jonka tarkoitus on taata tasa-arvoiset julkiset palvelut kaikille kansalaisille huolimatta heidän keskenään eriarvoisista asemistaan asiakkaina (Foth ym. 2011).

Asukkaan rooliin osallisuusdiskurssissa liittyy myös odotus *aktiivisen kansalaisen* roolin täyttämistä (Särkelä ym. 2009). Aktiivisen kansalaisen rooli odottaa asukkaiden olevan itsenäisiä ja aloitteellisia kansalaisia, joita ei niinkään ole tarve osallistaa ylhäältä alaspäin vaan he itse luovat toimintoja, ja vaikuttavat yhteisiin asioihin. Uusliberalistisessa kansalaisdiskurssissa kansalaisesta piirretään kuvaa vastuullisena ja riippumattomana (Juhila 2006). Aktiivisen ja osallistuvan kansalaisen oletus itsessään ei huomioi asukkaiden eriarvoisuutta resurssien tai muiden huono-osaisuuden mittarien suhteen (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2018; Valokivi 2008). Aktiivisen kansalaisen rooli odottaa ihmisillä olevan vapaa-aikaa, mielenkiintoa, tarpeeksi koulutusta ja rahallisia resursseja käytettävissään perehtyäkseen ja aktiivisesti osallistuakseen yhteiskunnallisiin asioihin. Näin ollen vaikeammassa sosioekonomisessa asemassa olevan ihmisen voi olla huomattavasti vaikeampi täyttää kyseistä aktiivisen kansalaisen roolia. Osallisuutta tästä näkökulmasta kritisoineet tutkijat kyseenalaistavatkin usein osallistamisen tasa-arvoisuutta ja huomauttavat ettei menetelmillä nykyisellään saada selville “kansan” tahtoa, vaan ainoastaan pienen, usein hyväosaisen ja aktiivisen, ryhmän toiveita (Rättilä & Rinne 2017; Kubicek 2010: 173). Muun muassa Rättilä ja Rinne (2017:102) kritisoivat julkishallinnossa omaksutun osallisuusdiskurssin ajatusta siitä, että jos kansalaisille tarjotaan lisää osallistumismahdollisuuksia, niin he myös automaattisesti tarttuvat niihin osallistumisen ollessa jotain kansalaisuuteen ja järkevän ihmisen toimintaan luontaisesti kuuluvaa.

Asukkaan roolin moninaisuudesta ja sen määrittelemättömyydestä huolimatta osallisuudelta odotetaan paljon, niin instituutioiden kuin myös kuntalaisten puolelta

(Staffans 2004: 272). Usein kuitenkin odotukset ja todellisuus tasa-arvoisista osallistumismahdollisuuksista sekä sen vaikuttavuudesta ovat ristiriitaisia. Prosessia monimutkaistavat erilaisten eturistiriitojen olemassaolo ja valtasuhteet kuntalaisten ja viranomaisten tai yksityisten palveluntarjoajien välillä (Kuusimäki 2017: 82; Tuurnas & Haveri 2017; Kahila & Kyttä 2017). Osallistumiskeskustelua onkin kritisoitu myös valtasuhteiden, erimielisyyksien ja vaihtoehtojen häivyttämisestä osallisuuden verhon taakse (Rose & Miller 2010). Poliitiikan häivyttäminen vaikeuttaa asukkaiden ymmärtämistä siitä mitä todella tapahtuu, kenen toimesta ja millaisin vaikutuksin. Valtamekanismit kuitenkin vaikuttavat eletyissä todellisuudessa ja pyrkimys niiden keinotekoiseen häivyttämiseen voi olla osasy syy asukkaiden tyytymättömyyteen osallisuusprosesseissa, ja siihen etteivät asukkaat ole ottaneet osallistumiskeskustelua omakseen (Rättilä & Rinne 2017:103). Vastauksena asukkaiden kokemuksiin siitä, että asiat päätetään jo ennen kun ne tuodaan keskustelun alle kansalaisten nähtäväksi, osa tutkijoista onkin ehdottanut konsuksen tavoitteluun pyrkivän deliberatiivisen demokratian tilalle kiistelevää moniarvoisuutta agonistista demokratiateoriaa mukaillen (Bäcklund & Mäntysalo 2010).

Osallisuuteen liittyvä keskustelu on pysynyt pinnalla kansalaisten äänestysaktiivisuuden ja edustuksellisen demokratian luottamuksen laskiessa (Grönlund & Wass 2015). Toisaalta ylipäätään ihmisten käytöksessä on havaittu tiettyjä muutoksia identiteetin toteuttamisen ja sitoutumisen puolella. Etenkin kansalaisten poliittisen toiminnan tutkimuksessa on havaittu, että ihmiset haluavat priorisoida tiettyä osaa identiteetistään tietyn verkoston kautta ja liikkua siitä soljuvasti toiseen ryhmittymään, kenties toteuttamaan jotain muuta puolta identiteetistään (Grönlund & Wass 2016; Kuusimäki 2017). Löyhä sitoutuminen, väliaikaiset ja moninaiset verkostot ovat ominaista myöhäismodernille poliittiselle toiminnalle, traditionaalisiin pitkäaikaista sitoutumista vaativiin puolueiden sijaan. Asukkaat, yksilöt ja liikkuvat toimijat nähdäänkin laajasti politiikan kentillä tilaa ottaneina toimijoina, joita ei voi päätöksentekoprosesseissa sivuuttaa (Mäenpää ym. 2017: 239; Rättilä & Rinne 2017: 99). Väliaikaisuus, sitoutumattomuus ja identiteettien toteuttaminen kiinnostuksen kohteittain sopii toisaalta hyvin yhteen projektiluontoisten lyhytkestoisten osallisuusprosessien kanssa, mikäli tätä voimavaraa vaan kyetään hyödyntämään julkishallinnon puolelta myös toimijoita tyydyttävillä tavoilla.

Vuorovaikutuksen ja osallisuuden painottamiseen julkishallinnon puolelta on vaikuttanut lakimuutoksien lisäksi myös hallintokulttuurin uudistuminen joustavine projektiryhmineen ja kumppanuusajatteluineen, sekä julkisen, yksityisen ja kansalaisyhteiskunnan rajojen hälventyminen. Tälle uudelle julkishallinnon eetokselle on tyypillistä siirtyminen matalan hierarkian hallintomuotoon sekä ketteriin verkostoihin. Kehitykselle on myös ominaista uusliberalistinen ajattelutapa, jossa julkishallinto omaksuu entistä enemmän toimintamalleja ja retoriikkaa yrity maailmasta (Kuusimäki 2017: 84; Mäenpää ym. 2017). Matala hierarkia ja projektiluontoisuus voi kuitenkin myös syventää hallinnon ja kansalaisten välistä yhteisymmärrystä, mikäli projekteihin voidaan palkata väliaikaisesti paikallistason erikoisosaamista. Kuusimäki (2017: 84) huomauttaa, että vaikka vastaavaa erikoisosaamista ei välttämättä pystyttäisi ylläpitämään pitkäjänteisesti viran muodossa voi projektiluontoisuus mahdollistaa sen. Toisaalta uusi julkinen hallinta (*New Public Governance*) näkyy julkishallinnon laajemmassa yhteisöllisessä kontekstissa, jossa hallinnon kuuluu osallistaa ja kannustaa asukkaita oma-aloitteiseen aktivismiin. Tässä mallissa kansalainen idealisoidaan aktiiviseksi asukkaaksi, joka pyrkii itse aktiivisesti vaikuttamaan usein tavoin oman kuntansa toimintaan, ei vain yksittäisiä palveluita koskien, vaan laajemmin koko kunnan kehittämisessä (Tuurnas & Haveri 2017: 61).

Palaamme siis takaisin asukkaan rooliin julkishallinnon perspektiivistä. Uudessa julkisessa hallinnassa kansalainen voidaan siis nähdä omistajana, kumppanina ja palvelujen aktiivisena kehittäjänä. Myös muun muassa julkishallinnon puolella Helsingin kaupunkistrategia ja kaupunkibrändi korostaa vastaavanlaista aktiivisen asukkaan roolia puhuen kaupungista alustana, joka pyrkii mahdollistamaan asukkaiden oma-aloitteista toimintaa (Jokela 2018; Kaupunkistrategia 2017; Helsingin brändikonsepti 2016).

2.3 Digitaalinen osallisuus ja digitaaliset osallistumisväylät

Tässä tutkimuksessa käsittelen digitaalista osallisuutta, jolla tarkoitan asukkaiden tunnetta siitä ovatko he pystyviä olemaan osallisina digitaalisessa tilassa ja tuntevat digitaalisessa tilassa olevia päätöksentekoon osallisuusväyliä.

Digitaalisilla osallisuusväylillä tarkoitan tutkimuksessa julkishallinnon tarjoamia internetissä olevia vuorovaikutuskanavia tai foorumeja, joissa asukkaat voivat kertoa mielipiteitään tai vastata kysymyksiin asuinalueita, kaupunkisuunnittelua tai päätöksentekoa koskevissa kysymyksissä. Osallisuusväylät voivat tämän määritelmän mukaan olla ylhäältä alaspäin instituutioiden luomia kanavia, tai orgaanisesti asukkaiden oman toiminnan pohjalta rakentuneita. Osallisuusväylissä jossain määrin merkittävää on kuitenkin kommunikaatio ja vuorovaikutus julkishallinnon tai paikallisen tason toimijoiden, sekä asukkaiden kesken, ei esimerkiksi ainoastaan asukkaiden välinen kommunikaatio.

Luottamuksen edustukselliseen demokratiaan alkaessa rakoilla 1990-luvulla, internetin mahdollistamat palvelut ja kansalaisten osallistaminen digitaalisten väylien kautta nähtiin yhtenä mahdollisuutena vahvistaa demokratiaa (Rahikka 2013). Digitalisaation yleistyessä kansalaisyhteiskunnassa osa palveluista on muuttunut kasvokkain tapahtuvasta vuorovaikutuksesta digitaaliseen muotoon. Teknologian odotettiin mahdollistavan uudenlaisen suoran vaikuttamisen demokratian ja monenlaisia digitaalisen osallisuuden hankkeita aloitettiin ympäri maailmaa (Kubicek, 2010: 169; Kuusimäki 2017: 86; Rättilä & Rinne 2017: 99). Teknologian mahdollisuuksia edistää kansalaisten ja käyttäjien osallistumista julkishallinnon päätöksentekoon erilaisten alustojen kautta, sekä hallinnon läpinäkyvyyden tarkasteluun on nähty vahvana. Graham ja Zook (2013) perustelevat ajatusta sillä, että kansalaisten generoiman datan keräämisen ja analysoimisen, sekä ihmisten käyttäytymisen mallinnuksen avulla julkishallinnon toivotaan voivan tehdä informoituja, tietoon perustuvia päätöksiä.

Suomalaiset käyttävät internetiä ahkerasti. Tilastokeskuksen tieto- ja viestintäteknologian käyttö -tutkimuksen mukaan vuonna 2018 internetiä käytti 16–89-vuotiaista suomalaisista 89 prosenttia ja 76 prosenttia monta kertaa päivässä. Internetiä käytetään useimmin älypuhelimella (SVT 2018). Internet voi olla kansalaisille tiedonhaun apuväline, uutisten lähde tai asiointikanava. Yhä useammin se on kuitenkin myös yhteisöllisyyden ja osallisuuden näyttämö (Siikasalmi 2014: 80). Internetin keskusteluista voidaan pyrkiä ymmärtämään esimerkiksi, millaisia pelkoja ihmisillä on tai mistä asioista ihmiset ovat kiinnostuneita ja keskustelevat. Erilaisilla foorumeilla ja sosiaalisessa mediassa käydään satojen vastausten mittaisia keskusteluja, jotka ovat rakenteeltaan kuin mitä tahansa kokoushuoneiden tai baaripöytien keskusteluja (Siikasalmi 2014: 81). Siikasalmen haastatteleva verkostoanatomian tutkija VTM Olli

Parviainen kysyykin, *“miksi emme haluaisi ymmärtää, kun ihmiset näin suuressa mittakaavassa haluavat täysin oma-aloitteisesti nostaa asioita yhteisölliseen tekemiseen.”*, viitaten tarpeeseen tutkia, ymmärtää ja analysoida digitaalisessa muodossa käytyjä keskusteluja entistä enemmän osana myös julkista keskustelua.

Kansalaisten vaikutuskanavien digitalisoituessa ja digitaalisen kansalaisuuden merkityksen kasvaessa, osallisuus moderniin tietoyhteiskuntaan edellyttää tietoteknistä osaamista ihmisiltä tasa-arvoisen kansalaisuuden säilyttämiseksi (Rahikka 2013). Internet ja digitaalinen osallisuus on myös nähty yhtenä ratkaisuna kansalaisten ja hallinnon väliseen kommunikaatioon. Osallisuuden väylien siirtyminen verkkoon saattaa kuitenkin ajaa digitaalisesti syrjäytyneet yhä kauemmas yhteiskunnallisista vaikutuskanavista. Osallisuuteen liittyen merkittävää onkin mitä kaupunki tai muut instituutiot tekevät ehkäistäkseen digitaalista syrjäytymistä, vahvistaakseen kansalaisten digitaitoja ja mahdollistaakseen kaikkien kansalaisten yhdenvertaisen mahdollisuuden osallistua päätöksentekoprosesseihin. Asukkaiden osallisuuden tunteen tutkimus voikin tukea näitä julkishallinnon pyrkimyksiä lisäämällä ymmärrystä osallisuuden tunteen rakentumisesta ja osallisuuden tukemisen mahdollisuuksista. Osallisuuden kannalta etenkin vuorovaikutuksen ja informaation jakamisen monisuuntaisuus on tässä yhteydessä relevanttia. Informaation jakaminen internetissä, kommentoinnin, palautteen ja deliberatiivisen vuorovaikutteisen keskustelun edistäminen kansalaisten ja päätöksentekijöiden välillä on yksi elementti (Oikeusministeriö 2014). Vuorovaikutusta tapahtuukin internetin välityksellä sekä yleisillä keskustelualustoilla, kuin myös yksilöiden välillä (Rabari & Storper 2015: 30).

Tutkijat korostavat toisaalta sitä, että asukkaiden mielipiteitä ja käyttäytymistä, kuten luottamusta poliittisiin instituutioihin ja aktiivisuuden oletukseen, ei voida muuttaa vain sokealla uskolla uusiin teknologioihin vanhoihin rakenteisiin ja prosesseihin liitettynä (Kubicek, 2010: 169; Pratchett 2006). Digitaalisia osallisuusväyliä onkin kritisoitu liiallisista odotuksista. Digitaalisten osallisuusväylien ei voida olettaa muuttavan paljoakaan, mikäli perinteisen tai digitaalisen osallisuuden huomioiminen yleisesti ei ole päätöksentekoprosesseissa sisällytettynä. Itse teknologia ei siis ratkaise mitään, vaan se miten teknologiat suunnitellaan, miten niitä käytetään osana olemassaolevia demokraattisia hallinnon menetelmiä ja kuinka ne arvioidaan ja omaksutaan kansalaisten ja esimerkiksi median toimesta (Pratchett 2006: 3). Kansalaiset usein kritisoivat osallisuuden jäävän päälle liimatuksi, eivätkä he koe osallisuudella olleen

todellista merkitystä. Tämä voi johtaa siihen, että ylhäältä alaspäin ohjatut osallisuusprojektit synnyttävät ennemminkin tyytymättömyyttä kuin yksimielisyyttä (Kubicek, 2010: 169).

Lisäksi ideaalitulanteessa demokraattisten prosessien tulisi mahdollistaa kansalaisten osallisuus sosioekonomisesta asemasta huolimatta, sekä pystyä heijastamaan kansalaisten tarpeita ja haluja tasavertaisesti. Digitaalisten väylien helppous ja hyvä saavutettavuus nähtiin yhtenä kehityksenä tasa-arvon haasteeseen (Park 2018). Todellisuudessa on kuitenkin tutkittu, että sosioekonomisesti paremmassa asemassa oleva ryhmä osallistuu myös digitaalisissa osallisuusväylissä aktiivisimmin. Vaikka osallisuuden eriarvoisuuteen vaikuttaakin kansalaisten sosioekonominen asema, niin hyvien informaatioteknologian käyttötaitojen, korkeiden informaation prosessoinnin ja verkostoitumisen taitojen avulla myös huonommassa sosioekonomisessa asemassa olevien kansalaisten aktiivisuus digitaalisen osallisuuden suhteen normalisoituu muun väestön tasalle tai voi jopa nousta muuta väestöä korkeammalle tasolle (Park 2018: 2).

Kaupunkisuunnittelun saralla päätöksenteon tueksi on kehitetty monenlaisia sovelluksia usein hyödyntäen myös paikkatietoa, PPGIS:in (*Public Participation Geographical Information Systems*) muodossa, tai painottaen internetin käyttäjien halua jakaa tietoa käyttäjältä käyttäjälle, joukkojen voimaan luottaen (Kahila & Kyttä 2017: 138; Mansell 2015: 59). Tapaustutkimusten mukaan teknologiat ovat toimivia, mutta usein käyttäjät eivät siltikään ota niitä laajasti käyttöön. Kubicek (2010) puhuu rationaalisen tietämättömyyden käsitteestä, jolla tarkoitetaan sitä, että käyttäjä kokee sovelluksen käytön kustannuksen oleva suurempi kuin sen hyöty. Tällä kustannuksella voidaan tarkoittaa ajan kulumista siihen, kun käyttäjä opettelee sovelluksen käyttöä ja osallistumisen mahdollisuutta, tai kustannusta siitä, että perehtyy asiaan vaadittavissa määrin, jotta voi täyttää esimerkiksi terminologian hallitsemisen normin. Mikäli käyttäjä siis kokee käytön kustannuksen olevan korkeampi kuin se hyöty, että pääsee vaikuttamaan tai osallistumaan asiaan, jää osallistuminen tekemättä. (Kubicek 2010: 182; Steinmann ym. 2004)

Lisäksi jo aiemmin tässä tutkimuksessa keskusteltuun edustuksellisen demokratian haasteisiin ja epäluottamukseen liittyen, myöskään digitaalisen osallisuuden sovellukset eivät juuri vaikuta luottamuksen rakentamiseen, vaan luottamus on osallistumisen edellytys. Kutsuun osallistua ei vastata, mikäli luottamus prosessin aloitteentekijään ei

ole kunnossa. Luottamuksen lähtökohdat kuten läpinäkyvyys, osallistumisen säännöt ja vaikuttavuus tulee tehdä selväksi alusta asti (Kubicek 2010: 186). Kyselyjen mukaan asukkaat haluavat tulla kuulluiksi, mutta eivät luota nykyisten kanavien todellisuudessa tarkoittavan kuulluksi tulemistä. Toisaalta kuitenkin alhaalta ylöspäin suuntautuva yhteistoimintaan tukeutuva aktivismi kukoistaa etenkin sosiaalisessa mediassa ja muilla digitaalisilla alustoilla (Niitamo & Sjöblom 2018). Aukkaiden voidaan nykyään sanoa olevan digitalisaation kautta voimaantuneita toimimaan oma-aloitteisesti. Tämä osoittautuu etenkin informaaliin kaupunkisuunnittelu ryhmittymien, vaihtoehtoisen suunnittelun ja joukkoistettujen projektien määrässä. Aktiiviset kaupunkilaiset voivat itseorganisoidun toiminnan kautta muokata ja tehdä omanlaistaan kaupunkitilaa (Faehnle ym. 2017). Alhaalta ylöspäin organisoituvat kaupunkilaisten ryhmät ja liikkeet, joiden toimintaa tukee ja osaltaan mahdollistaa useat erilaiset digitaaliset työkalut, voivat myötävaikuttaa uudenlaisen osallisuuden muodostumiseen kaupungeissa. (Saad-Sulonen & Horelli 2017; Foth ym. 2011)

Informaatioteknologian käyttöä ja linkkiä itseorganisoituvaan toimintaan osallisuuden kautta ovat tutkineet myös Santinha ja Anselmo de Castro (2010: 84). He kategorisoivat tutkimuksessaan informaatioteknologian käytölle julkishallinnossa neljä eri tasoa. Ensimmäinen taso rakentuu passiivisen ja yksisuuntaisen informaationjakamisesta kansalaisille ja yksityiselle sektorille. Tämä taso sisältää nettisivuja, joissa kerrotaan spesifiä informaatiota liittyen esimerkiksi maankäyttöön, koulutukseen, turismiin. Teknologiaa käytetään siis informaationjakamisen fasilitoinnissa, sisältäen myös demokratian ja läpinäkyvyyden aspekteja. Toisella tasolla informaatioteknologiaa käytetään vuorovaikutuksen ja siirtojen välineenä kansalaisten ja muiden instituutioiden välillä esimerkiksi erilaisten lomakkeiden, maksujen, lisenssien ja lupien hoitamiseen. Tämä taso sujuvoittaa byrokratiaa ja lisää tehokkuutta hallinnon, muiden instituutioiden ja kansalaisten välillä.

Kolmas taso käsittää informaatioteknologian roolin etenkin vuorovaikutuksen ja osallisuuden edistämässä päätöksentekoon ja politiikkasuositusten muotoutumiseen liittyen. Kolmannella tasolla paikallisen ja alueellisen hallinnon auktoriteetin tulee teknologian hyödyntämisen lisäksi olla kykeneväinen myös organisaation rakenteiden tasolla tuottamaan ajantasaista informaatiota kansalaisille, sekä pystyä ottamaan palaute ja kehitysehdotukset vastaan ja osaksi päätöksentekoprosesseja. Julkishallinnon tulee kehittää sopivia mekanismeja keskustelun ja informaation keräämiseen osallistavien

menetelmien ja sopivien aikaikkunoiden mukaan. Ihmisten osallisuudelle asettamien odotusten, sekä aktiivisuuden lisäämiseksi hallinnon tulisi pystyä analysoimaan osallisuuden kautta tuotettu tieto ja käyttää sitä myös todellisuudessa hyödyksi. Santinha ja Anselmo de Castro korostavat, että tämän tason prosessit tuottavat suotuisat olosuhteet läpinäkyvyyden lisäämiselle ja päätöksenteon legitimitetin kasvulle, hallintomekanismien uudistamisen kautta.

Neljäs ja viimeinen taso edustaa kvalitatiivista hyppyä siinä, miten julkishallinto mobilisoi ja edistää kansalaisten ja erilaisten ryhmittymien osallisuutta päätöksentekoprosesseissa. Neljännellä tasolla tavoite on teknologisten ja organisatoristen aspektien ohella kehittää aloitteita, jotka tukevat kansalaisten ymmärrystä yhteisistä asioista ja kiinnostusta osallisuutta kohtaan. Lisäksi osallisuusväyliä tulisi kehittää, jotta ne mahdollistavat kollektiivisen ryhmittymisen. Näin ollen kapasiteetti osallistua ja mobilisoidua kohti yhteisiä tavoitteita ja kiinnostuksen kohteita kasvaa (Santinha & Anselmo de Castro 2010: 86). Tutkijat nostavat esille esimerkkejä hallinnoista, joissa informaatioteknologian kehitys on otettu tosissaan mutta viittaavat kuitenkin ajattelun usein jäävän tasolle, jolla jaetaan informaatiota, jota hallinto ajattelee ihmisten tarvitsevan tietää sen sijaan, että ajateltaisiin ja tutkittaisiin mitä ihmiset oikeastaan tarvitsevat ja haluavat tietää. Tutkijoiden mukaan alueellisilla julkishallinnoilla on usein kehitettävää informaatioteknologian hyödyntämisessä ja potentiaalin ymmärtämisessä.

3 MENETELMÄT JA AINEISTO

3.1 Tutkimusmenetelmät

Tämän Pro gradu -tutkielman tutkimusote on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus, jossa etnografisen havainnoinnin ja *surf interview* -menetelmän avulla tutkin kaupunkilaisten digitaalisen osallisuuden tunnetta. Tavoitteenani on ymmärtää kaupunkilaisten osallisuuden tunnetta ja siihen vaikuttavia tekijöitä. Valitsin haastattelemisen ja havainnoinnin menetelmäksi koska tutkimuksessa keskeistä on nimenomaan asukkaiden osallisuudelle antamat merkitykset ja heidän subjektiivinen tunne osallisuudesta. Tavoitteenani oli, että pääsisin haastattelujen avulla

mahdollisimman syvälle asukkaiden subjektiivisiin kokemuksiin ja tunteisiin osallisuudesta, ja voisin tuoda asukkaiden omia kokemuksia asiantuntijoiden äänien rinnalle osallisuuskeskusteluun. Annettuja merkityksiä voin kattavasti selvittää haastatteluissa, kun taas havainnoinnilla voin tukea asukkaiden kuvaamia tuntemuksia sekä mahdollisesti avata taustalla vaikuttavia tekijöitä tai ristiriitoja kuvailujen ja tekojen välillä. Halusin tehdä myös haastattelujen ohella etnografista havainnointia, jotta voisin tutkia myös sitä miten fyysinen tila ja tilassa vaikuttavat sosiaaliset normit, yhteisöllisyys tai avustuksen mahdollisuus voi vaikuttaa asukkaiden tunteeseen digitaalisen tilan saavutettavuudesta.

Aineistonhankintamenetelmänä käytin haastattelujen osalta osallistavaa *surf interview* -haastattelu- ja havainnointimenetelmää (Iske 2005), sekä haastattelupaikassa tekemääni etnografista havainnointia. *Surf interview* -menetelmä on kehitetty Bielefeldin yliopiston informaalin koulutuksen keskuksessa multidimensionaalisen datan keräämiseksi haastattelu- ja havainnointimenetelmiä yhdistämällä (Iske 2005: 215). *Surf interview* -menetelmä koostui tutkimuksessani puolistrukturoidusta haastattelusta, johon havainnoitavana elementtinä kuului se, että asukas käytti tietokonetta, keskustelimme hänelle tutuista sivuista ja paikoista, ja tutustuimme julkishallinnon tarjoamiin osallisuusväyliin tietokoneen kautta. *Surf interview* -havainnoinnin tarkoitus on haastattelutilanteessa havainnoida haastateltavan toimimista digitaalisessa tilassa: asukkaan tietokoneen käyttöä ja osallisuusväylien tuntemusta, sekä toimia keskustelun herättäjänä digitaalisesta tilasta keskustellessa. *Surf interview* -menetelmä sopi hyvin tutkimukseeni, sillä se mahdollisti digitaalisen ja fyysisen tilan rajapinnassa toimimisen mielenkiintoisella tavalla. Menetelmässä jossain määrin pääsimme digitaaliseen tilaan tietokoneen avulla, vaikka haastattelu tapahtuikin reaali maailmassa naamatusten.

Surf interview -haastatteluaineisto on tutkimuksen primääriaineisto, kun taas *surf interview* -havainnoinnin funktio oli enemmänkin tukea haastattelua, antaa kontekstia ja keskustelun aiheita. *Surf interview* -havainnointiaineiston tuloksena syntyi kommentteja haastatteluaineiston kontekstin laajentamiseksi, esimerkiksi haastateltavan tietokoneiden käytön sujuvuudesta, suosimien sivustojen käytöstä ja käyttötavoista, sekä käytöksestä heijastuvasta suhteesta teknologian käyttöön. *Surf interview* -menetelmän lisäksi tekemäni etnografisen havainnoinnin tuloksena syntyneen havainnointipäiväkirjan avulla täydennän, laajennan ja analysoin *surf interview* -aineistoa eri näkökulmista.

Surf interview -menetelmässä haastattelua ja havainnointia yhdistämällä pystyin vertailemaan havainnoinnin ja haastattelujen tuloksia, ja esimerkiksi lisäämään kontekstia ihmisten sanomisten ja tekemisten ristiriitaisuuksien välille. Tämä osoittautui mielenkiintoiseksi näkökulmaksi, koska tietotekniikan käyttökokemus on hyvin subjektiivinen ja digitaalisessa tilassa toimimisen reflektointi tai sanoittaminen voi olla hankalaa. Näin ollen sain arvokasta lisäinformaatiota haastatteluaineiston tulkitsemiseen. Lisäksi etnografisen havainnoinnin avulla sain laajemman näkökulman myös digitaalisen tilan lisäksi fyysisessä tilassa toimimiseen, Mediapajan tilan merkityksellisyyteen, ja pystyin vertailemaan merkityksenantoja myös haastateltavien välillä. Useiden eri aineistonkeruumenetelmien ja analysointitapojen hyödyntäminen on tyypillistä tutkimuksissa, joissa pyritään hahmottamaan jotain ilmiötä ja sen syy-seuraussuhteita. Menetelmiä sekoittamalla pyrin saamaan tutkimuksessa mahdollisimman laajan kuvan tilanteesta ja analysoimaan sitä useasta perspektiivistä (Tuomi & Sarajärvi 2017).

Litteroidusta *surf interview* -aineistosta etsin sisällönanalyysin menetelmin asukkaiden osallisuuden tunteelle antamia merkityksiä, joiden avulla pyrin hahmottamaan osallisuuden tunteen laajempaa kontekstia. Sisällönanalyysin tuloksia täydennän ja syvennän havainnointipäiväkirjan huomioiden avulla, pohtien ja tulkiten osallisuuden eri aspekteja.

Tutkimukseni taustalla on pyrkimys lisätä ymmärrystä siitä millä keinoin digitaalisista osallisuusväylistä voidaan pyrkiä tekemään inklusiivisempia, sekä ylipäätään lisätä tietoisuutta tasa-arvoisen osallisuuden haasteen olemassaolosta. Tutkimuksessa tuon esille tavallisten asukkaiden ääniä, jotta ne voitaisiin ottaa paremmin huomioon osana osallisuusväyliä usein asiantuntijavetoista suunnitteluprosessia.

3.1.1 Maunulan Mediapaja

Maunula on digitaalisen osallisuuden kannalta myös kaupunginosan taustan vuoksi mielenkiintoinen kohde tutkimukselle. Maunulassa sijaitseva Maunulan Mediapaja on tila, jossa tarjotaan mahdollisuus ilmaiseen tietokoneen käyttöön. Tilassa on joka arkipäivä yksi kaupungin työntekijä, joka voi auttaa käyttäjiä tietokoneisiin tai niiden käyttöön liittyvissä kysymyksissä. Tämän lisäksi tilassa toimii aktiivisesti

vapaaehtoisia, jotka auttavat myös käyttäjiä käytännön asioissa, ylläpitävät ja organisoivat tilaa, sekä viettävät siellä aikaa luoden yhteisöllisyyttä.

Tilassa toimii myös erilaisia järjestöjä ja organisaatioita, jotka järjestävät iltaisin tapahtumia, kielikursseja tai muuta asukkaille suunnattua toimintaa. Mediapajan kanssa samassa rakennuksessa ylemmässä kerroksessa toimii myös Saunabaari, joka on Maunulan asukasyhdistyksen Maunula Seuran tila. Myös Saunabaarilla järjestetään asukkaille monenlaista toimintaa ja useat Mediapajan käyttäjät ja aktiivit käyvät myös Saunabaarilla.

Maunulalla on historia myös digitalisaation omaksumisessa, sillä Maunula oli mukana muun muassa Kotikatu-projektissa. Kotikadusta suunniteltiin kaupunginosien nettiverkosto. Kaupunginosien nettisivuilla oli tällöin kaupunginosan paikkatietopankki, palvelukanava ja kehittämisfoorumi (Staffans 2004: 20). Maunulassa toimi tämän jälkeen Kotikadun jatkohanke Nettimaunula. Nettimaunula -projektin taustalla oli Sitran valtakunnallinen Oppivat seutukunnat -hanke, joka on paikallisyhteisöllisyyttä korostava tietoyhteiskunta- ja koulutushanke. Nettimaunula -projektissa pyrittiin rakentamaan kaupunginosatasoista tietoyhteiskunnan mallia, jossa luodaan sekä edellytyksiä tietotekniikan käyttöönotolle että asukkaiden arkeen kytkeytyviä sisältöjä. Maunulan Mediapaja syntyi osana Nettimaunula hanketta ja on jatkanut sen jälkeen toimintaansa Nettimaunula -hankkeen loputtua.

Maunulan mediapaja valikoitui kenttätöön lokaatioksi koska paikka on erityislaatuinen ainoastaan tietotekniikan tarjontaan keskittynyt paikka Helsingin alueella. Lisäksi se on ainoa, joka tarjoaa myös tutkimuksen kenttätöön ajanjaksolla kesäaikaan asukkaille palveluja kuten opastusta ja neuvontaa.

3.2 Aineisto

Tutkimuksen aineisto perustuu yhdeksään puolistrukturoituun *surf interview* -haastatteluun, haastattelujen aikana toteuttamiini *surf interview* -havainnoiteihin (kts. seuraavat alaluvut) sekä kenttätöön aikana Maunulan mediapajalla tekemäni etnografiseen havainnointiin. *Surf interview* -haastatteluaineiston litteroin ja täydensin *surf interview* -havainnointiaineiston merkinnöillä. Etnografisen havainnoinnin tuloksena kirjoitin havainnointipäiväkirjaa, joka toimii *surf interview* -aineistoa tukevana sekundäärisenä aineistona.

Toteutin *surf interview* -haastattelu- ja havainnointiaineiston keruun, sekä etnografisen havainnoinnin Maunulan Mediapajalla elokuussa 2018, yhteensä kahdeksana arkipäivänä kahden viikon ajanjaksolla. *Surf interview* -haastattelu- ja havainnointikerta kesti asukkaasta riippuen 15-60 minuuttia, keskimäärin noin 25 minuuttia. Tein yhteensä yhdeksän haastattelua. Etnografisen havainnoinnin tein samanaikaisesti Mediapajalla kahdeksan päivän aikana. Vietin siis Mediapajalla päälle viikon keskustellen aktiivien ja asukkaiden kanssa, etnografisesti havainnoiden tilan toimintaa, sekä haastatellen ja havainnoiden sopivissa väleissä Mediapajan käyttäjiä *surf interview* -menetelmällä.

Asukashaastatteluja toteuttaessani, pyrin valitsemaan haastateltavat satunnaisesti mediapajan käyttäjistä. Pyrin havainnoimaan hetken, jolloin henkilö ei vaikuttanut kiireiseltä tai oli lopettamassa tekemisiään, ja pyysin henkilöä haastatteluun itseni esitellen. Suurin osa haastatelluista eläkkeellä olevia henkilöitä, joilla on erilaisia kokemuksia internetin ja tietoteknisten laitteiden käytöstä, osa haastatelluista aktiivisempia paikallisyhteisössä ja osa selkeästi vähemmän tekemisissä paikallisyhteisöissä tai digitaalisissa väylissä. Haastattelujen edetessä huomasin vastausten toistumisen ja saturaatiopisteen pääkysymysten osalta saavutettavan, joten totesin haastateltavien määrän lopulta olevan tutkimukseni tarkoitukseen sopivan. Lopputuloksessa korostuu Mediapajan käyttäjäryhmästä johtuen vahvemmin iäkkäämmän väestöryhmän ääni ja tunne heidän osallisuudestaan. Alla taulukossa 2 on esitelty lyhyesti kaikki *surf interview* -haastatteluihin osallistuneet haastateltavat.

Taulukko 2. Surf interview -haastatteluun ja havainnointiin osallistuneet asukkaat.

	Ikä	Sukupuoli	Asuinpaikka	Työ	Äidinkieli	Koulutus	Osallistuminen omin sanoin
H1	60	Mies	Helsinki	Työssäkäyvä	Suomi	Maisteri	Harvoin
H2	86	Mies	Maunula	Eläkkeellä	Suomi	AMK	Melko paljon
H3	66	Nainen	Maunula	Eläkkeellä	Venäjä	Laborantti	Satunnaisesti
H4	72	Nainen	Helsinki	Eläkkeellä	Suomi	FK	Satunnaisesti
H5	67	Nainen	Tapaninkylä	Eläkkeellä	Suomi	Erikoissairaanhoidtaja	Melko paljon

H6	61	Nainen	Länsi-Pakila	Muu	Suomi	FM	Harvoin
H7	77	Mies	Helsinki	Eläkkeellä	Suomi	VTM	Satunnaisesti
H8	56	Mies	Maunula	Muu	Suomi	Keskiaste	Satunnaisesti
H9	76	Nainen	Pukimäki	Eläkkeellä	Suomi	Liikunnanohjaaja	Satunnaisesti

3.2.1 Surf interview -haastatteluaineisto

Puolistrukturoidun *surf interview* -haastattelurungon teemat valitsin pohjautuen tutkielman teoriaosuuteen. Kysymysten laadinnassa ja aineiston analyysissä hyödynnettiin samoja pääteemoja kuin teoriassa, mikä osoittautui johdonmukaiseksi työskentelytavaksi. Puolistrukturoidun haastattelurungon mukaisesti haastattelussa esitettyjä kysymyksiä ei laadittu sanatarkasti, tai siten, että ne vastaisivat suoraan tutkimuskysymyksiin. Kysymykset pyrittiin esittämään niin, että haastattelusta olisi keskustelunomainen ja kysymysten tarkoitus olisi suurelta osin ainoastaan johdattaa haastateltava pohtimaan itse tutkimuksen teemoja omasta näkökulmastaan. Kuvattu menetelmä on oleellista onnistuneessa puolistrukturidussa teemahaastattelussa. Esitettyjen kysymysten ei tulekaan vastata suoraan tutkijan tutkimuskysymyksiin, vaan tutkijan on itse tehtävä päätelmät aineistosta (Hirsjärvi & Hurme 2008: 47, 66). Kun kysymykset on esitetty yleisemmällä tasolla, haastateltavalle jää tilaa omalle pohdinnalle ja aineisto voi tällöin tarjota myös näkemyksiä, jotka eivät vastaa tutkijan ennakkoon tekemiä oletuksia. Vapaammassa keskustelussa haastateltavalla on vapaus kertoa teemoista, jotka hän itse kokee merkityksellisiksi tai vastata tavoilla, joilla hän itse kysymyksen ymmärtää.

Menetelmän avulla tutkijalle voi avautua täysin uusia haastattelurungon ulkopuolisia teemoja, jotka haastateltavat kokevat merkityksellisiksi. Lisäksi tutkimuskysymysten suora esittäminen haastateltaville voisi johtaa siihen, että haastateltavat vastaisivat kysymyksiin tavalla, jota olettavat tutkijan toivovan. Toisaalta on myös mahdollista, että tutkimuskysymykset ovat tässäkin tutkimuksessa laajoja tai syväluotaavia, eivätkä näin ollen suoraan esiinny haastateltavan arkikokemuksessa tai tuntemuksissa, joita haastateltavan on tarkoitus tässä haastattelussa reflektoida.

Toteutin haastattelut Maunulan mediapajalla kasvotusten. Koin kasvotusten haastattelemisen tärkeäksi luontevan ja spontaanin vuorovaikutustilanteen luomisen kannalta. Halusin, että haastattelut polveilevat teemojen ympärillä, jotta haastatteluissa päästäisiin mahdollisimman hyvin kiinni haastateltavan omaan reflektointiin arkikokemuksen ja osallisuuden tunteen suhteen. Siksi luonteva keskusteluilmapiiri oli haastattelujen onnistumisen kannalta tärkeää. Yhtä tärkeää haastattelujen onnistumisen kannalta oli luottamuksen rakentaminen haastattelutilanteessa. Kasvotusten kohtaaminen edisti luottamuksen syntymistä, kun vuorovaikutuksessa voitiin hyödyntää myös sanattomia viestinnän keinoja ja haastateltavat saivat paremman kuvan siitä, millainen henkilö haastattelija on. Keskustelu omista kokemuksista ja tunteesta institutionaalisia teemoja kohtaan voi olla monelle myös henkilökohtainen aihe. Luottamuksen rakentaminen haastateltavan ja haastattelijan välille on välttämätöntä henkilökohtaisten aihepiirien käsittelyssä luotettavien tulosten saavuttamiseksi (Hirsjärvi & Hurme 2008).

Luottamus haastateltavan ja haastattelijan välillä usein auttaa haastateltavaa kertomaan omista kokemuksistaan ja tuntemuksistaan suoremmin. Pyrkimyksenäni oli, että haastateltava ei jännittäisi minun läsnäoloa tai miettisi liikaa sitä millaisia vastauksia ajattelee minun tutkijana mahdollisesti haluavan, tai millaisia vastauksia haastateltavan tulisi esimerkiksi antaa vaikuttaakseen pätevältä tai kunnolliselta ihmiseltä. Luottamuksen rakentamisessa auttoi huomattavasti myös se, että minulla oli mahdollisuus viettää aikaa mediapajalla tehden havainnointia ja keskustellen siellä myös haastattelujen ulkopuolella ihmisten kanssa. Vaikka osa haastateltavista ei ollutkaan välttämättä nähnyt minua mediapajalla aiemmin, mikäli ei sattunut käymään paikalla samoina päivinä, muiden mediapajan ihmisten ystävällinen ja avoin käytös minua kohtaan tutkijana myös luultavasti auttoi uusia haastateltavia tuntemaan itsensä vähemmän varautuneeksi haastattelutilanteessa.

Haastattelutilanteessa pyrin järjestämään tilan niin, että voisimme istua haastateltavan kanssa hieman muista tilan käyttäjistä syrjemmässä olevan tietokoneen ääressä. Toivoin että haastateltavat kokisivat olonsa helpoksi keskustella hieman yksityisemmässä tilassa, muuten suhteellisen hiljaisessa Mediapajan tilassa. Haastattelut kestivät 20 minuutista 90 minuuttiin riippuen siitä miten innokkaita haastateltavat olivat keskustelemaan. Ajoittain haastateltavat myös polveilivat aiheen ulkopuolelle, enkä juuri keskeyttänyt haastateltavia vaan johdatin vain keskustelut jossain vaiheessa

takaisin aiheeseen, ellei haastateltava itse niin tehnyt. Kaikki haastattelut nauhoitettiin haastateltavien suostumuksella. Tutkimuseettisistä syistä nauhoitukset poistettiin haastattelujen litteroinnin jälkeen, ja haastateltavat esitetään myös tutkimuksessa anonyymisti.

Surf interview -menetelmässä haastatteluhetkellä käytetään keskustelemisen lisäksi samanaikaisesti tietokonetta ja pyritään näin havainnoimalla tuomaan esille millaisia tietotekniikan käyttötapoja ja taitoja haastateltavalla on, sekä millaisia asioita digitaalisessa tilassa toimimiseen ja osallisuuden tunteeseen liittyen nousee esille. Käytimme suurimmassa osassa tapauksia *surf interview* -havainnointiin mediapajan tietokonetta, mutta joissain tapauksissa haastateltavat myös halusivat näyttää joitain keskustelemiamme asioita omilta tableteiltaan tai puhelimitään.

3.2.2 *Surf interview* -havainnointiaineisto

Toteutin *surf interview* -havainnoinnin käytännössä niin, että *surf interview* -haastattelujen aikana esitin kysymyksiä haastateltavan tietokoneen käytöstä ja pyysin häntä näyttämään minulle useampia paikkoja tai sivustoja, joilla hän usein käy tai joita hän pitää mielenkiintoisina. Tarkastellakseni olivatko jotkut kaupungin viralliset sivustot ja osallisuusväylät haastateltaville tuttuja, pyysin heitä myös menemään näille sivuille ja kertomaan olivatko ne haastateltavalle tuttuja ja millaisia ajatuksia ne herättivät. Mikäli haastateltavan tietokoneen käyttö vaikutti hyvin haastavalta, saatoin myös itse käyttää sivuja ja jatkaa keskustelua haastateltavan kanssa sivustoihin ja paikkoihin viitaten.

Surf interview -havainnointi toimi siinä mielessä hyvin, että usein haastateltavat innostuivat jostain heidän kiinnostuksen kohteestaan ja kertoivat minulle laajasti siitä miksi käyttävät jotakin tiettyä palvelua tai seuraavat jotain tiettyä ryhmää tai henkilöä esimerkiksi Twitterissä. Näiden keskustelujen avauksien avulla pääsimme mielestäni syvemmälle aiheessa ja sain paremman kuvan siitä millaisia motivaattoreita asukkailla oli käyttää joitain tiettyjä palveluja tai sivustoja. Useasti myös törmäsimme hankaluuksiin käyttää jotain palvelua ja saimme näin keskustelua heräteltyä myös digitaalisessa tilassa toimimisen esteistä tai haasteista.

Surf interview -havainnointi tarjosi mahdollisuuden havainnoida haastateltavan toimimista digitaalisessa tilassa ja saamaan ymmärryksen myös laitteiden

käyttötaidoista ja digitaalisen tilan mahdollisuuksien ymmärryksestä käytännössä, haastattelussa kerrottujen kokemusten lisäksi. Internetin käyttö on aiheena suhteellisen arkinen, jolloin myös siihen liitetyt monet ajatukset koetaan itsestäänselvyyksinä, eikä niitä välttämättä aktiivisesti ajatella tai osata sanoittaa. Internetin käyttökokemus on hyvin subjektiivinen, internetiä käytetään usein yksin ja omatoimisesti, eikä henkilöille näin muodostu myöskään vertailukohtaa siihen, kuinka joku muu saattaa toimia digitaalisessa tilassa. Oman käyttäytymisen ollessa ainoa kokemus tai ymmärrystapa toiminnasta, oman käytön reflektointi voi olla siis haastavaa. Internetin ja tietoteknisten laitteiden käytön oppiminen voi myös perustua vahvasti oppimiskokemuksiin, kokeiluun ja oppimiseen yrittämisen kautta, ilman sanallisia ohjeita, jolloin oman toiminnan ja käyttäytymisen takana olevien päätösten tai kokemusten sanoittaminen voi olla vaikeaa.

3.2.3 Etnografinen havainnointiaineisto

Toteutin etnografisen havainnoinnin Maunulan mediapajalla kahden viikon ajanjakson aikana yhteensä kahdeksana arkipäivänä. Havainnointiin kuului mediapajan arjen seuraaminen, keskusteluihin osallistuminen mediapajan aktiivien tai käyttäjien kanssa, sekä tilan ja ympäristön havainnointi käyttäjien, käytäntöjen ja normien suhteen. Etnografisen havainnoinnin tarkoitus on pohtia opittuja asenteita, ympäristön vaikutusta tai rakenteita, jotka voivat vaikuttaa havainnoitavaan henkilöön hänen tiedostamattaan, eivätkä näin tulisi välttämättä ilmi haastattelussa mutta joita voidaan mahdollisesti havainnoida käytännössä (Syrjäläinen 1995).

Etnografisen havainnoinnin tuloksena tekemäni havainnointipäiväkirja toimii surf interview -haastattelu- ja havainnointiaineiston analysoinnin tukena. Päiväkirjamerkinnot kontekstoivat haastateltujen käyttäjien kuvauksia Mediapajan ja digitaalisen tilan merkityksistä, digitaalisen tilan saavutettavuuteen liittyvistä tekijöistä, sekä tietotekniikan käyttöön liittyvistä ongelmista. Etnografinen havainnointi myös auttaa avaamaan haastatteluissa kenties piiloon jääviä taustalla vaikuttavia rakenteellisia tai sosiaalisia tekijöitä. Havainnoinnin yhteydessä tuli ilmi myös paljon epäsuoraa informaatiota Mediapajan toimintaan, yhteisöllisyyteen ja inklusiivisuuteen, sekä asukkaiden käyttäytymiseen liittyen.

3.3 Haastattelu- ja havainnointiaineistojen analysointi

Aloitin *surf interview* -haastatteluaineiston analyysin äänitteiden litteroimisella. Litteroinnin jouduttamiseksi hyödynsin puhetta hidastavaa Express Scribe Transcription Software -ohjelmaa, jolloin nauhaa ei tarvinnut kelata edestakaisin. Työskentelytapa paransi litteroinnin tarkkuutta, sillä pystyin kirjoittamaan suoraan kuulemaani puhetta tekstimuotoon sen sijaan, että olisin pysäyttänyt nauhan ja kirjoittanut tekstiä takautuvasti.

Kun haastatteluaineisto oli litteroituna, siirsin tekstimuotoiset dokumentit litterointiohjelmasta Word tiedostoiksi, ja lisäsin kuhunkin haastatteluun huomioitani *surf interview* -havainnoinnista. Nämä havainnot toimivat analysointivaiheessa lisäapuna kontekstin ymmärtämisessä ja pohdinnan tukena.

Tämän jälkeen toin *surf interview* -haastattelu- ja havainnointiaineiston Word dokumentteina Atlas.ti-ohjelmistoon. Atlas.ti-ohjelma mahdollistaa aineiston käsittelyn tekstin koodauksen ja analysoinnin kautta. Atlas.ti-ohjelmassa pystyin tarkastelemaan koko aineistoa sekä yksittäisestä koodista lähtien, eri haastatteluissa esille nousseita virkkeitä tarkastellen, että yksittäisestä haastattelusta käsin, koodien määrää ja suhteita tarkastellen.

Atlas.ti-ohjelmistossa analysoin tekstiä koodaamalla haastateltavien kanssa käydyistä keskusteluista lauseita ja kappaleita. Koodattavat osuudet koostuivat ensimmäisessä vaiheessa useiden lauseiden tai kappaleiden kokonaisuuksista, joille annoin sisältöä kuvaavan nimen, eli koodin. Tarkastelin sisällönanalyysin aineistolähtöisen painotuksen mukaan ensimmäisessä vaiheessa litteroituja haastatteluja ilman ennakkoon valmisteltuja koodauksia tai teemoitteluja, selvittäen millaisia teemoja aineistosta itsestään nousee. Lukiessani litteroituja tekstejä koodasin siis lauseita ja samanaikaisesti loin niille kuvaavia koodeja. Ensimmäisen vaiheen jälkeen minulla oli tuloksena hahmotelma tärkeimmistä koodeista ja teemoista, jotka nousivat haastatteluista itsestään. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä on mahdollista painottaa haastateltavan itse asioille antamia merkityksiä ja niiden taustoja, mikä sopii tutkimukseni teemaan hyvin, koska tarkoitukseni on ymmärtää asukkaan itse määrittelemää tunnetta osallisuudesta (Bazeley 2013).

Toisessa tekstin sisällönanalyysivaiheessa tutkin miten aineistosta esiin nousseet teemat sopivat yhteen teoreettisen viitekehyksen teemojen kanssa (Bazeley 2013). Täydensin aineistolähtöistä koodausta tämän jälkeen, mikäli tarvetta, kirjallisuudesta ja aiemmista

tutkimuksista nousevilla teemoilla ja niitä kuvaavilla koodeilla. Monet teemoista sopivat yhteen, olihan taustalla puolistrukturoitu haastattelu teemoineen, mutta mikäli eroavaisuuksia tai puutteita koodien kattavuudessa ilmeni, lisäksi teoriasta nostamani teemoja koodeiksi ja analysoin tekstin myös nämä koodit huomioiden. Vastaavanlaista koodausmenetelmää kutsutaan myös avoimeksi koodaamiseksi, jossa merkittävää on se, että prosessissa analysoija etsii konfirmaatiota ja kontradiktiota stabilisoidulle järjestelmälleen. Menetelmällä voidaan siis etsiä dominanssia ja toistuvia kaavoja aineistossa. Bazeleyn mukaan, mikäli myöhemmässä vaiheessa syntyy uusia konsepteja tai ryhmiä, ne voidaan lisätä koodilistaan, mutta nämä tulee evaluoida edellisten aikaisempien koodien valossa. Ylipäätään koodauksessa datan ymmärtäminen kokonaisuutena on tärkeää (Bazeley 2013: 161).

Lopuksi analysoin haastatteluaineistoa koodeja hyödyntäen määrällisesti. Koostin haastateltavien tekemät maininnat eri teemoista taulukkomuotoon ja vertailin eri teemoihin liittyvien mainintojen määrää eri haastattelujen välillä. Vertailemalla mainintojen määriä sain selville, mitkä teemat olivat haastatteluissa merkityksellisimpiä, mistä aiheista haastateltavat puhuivat eniten ja oliko haastateltavien välillä joitain selkeitä eroja mainintojen suhteen.

Laadullisen analyysin toteutin puolestaan kirjoittamalla aineistosta koodatuista teemoista yhteenvedot, joissa hahmottelin yhtäläisyyksiä ja trendejä kaikkien haastattelujen pohjalta. Yhteenvedoissa pyrin kuvaamaan, millaisia merkityksiä haastateltavat antoivat kullekin teemalle ja mitä haastatteluissa puhuttiin aiheesta, sekä nostamaan esille toteamuksia tai kappaleita, jotka kuvasivat kyseistä teemaa erityisen hyvin. Tässä vaiheessa analysoin myös etnografisen havainnoinnin aineiston eli havainnointipäiväkirjani, peilaten sitä *surf interview* -haastattelu- ja havainnointiaineistoon. Merkitsin havainnointipäiväkirjastani ylös asioita, jotka liittyivät haastatteluaineistosta nousseisiin teemoihin, pohtien haastateltavien asioille antamia merkityksiä myös tilasta tekemieni havaintojen suhteen. Nostin havainnointipäiväkirjasta esille asioita, jotka omien havaintojeni mukaan tukivat haastateltavien kertomia asioita, tai asioita joiden koin olevan ristiriidassa haastateltavien kuvausten kanssa. Yhdistäessäni havainnointipäiväkirjan huomioita *surf interview* -aineiston tekstianalyysiin, halusin tarkastella taustalla mahdollisesti vaikuttavia aspekteja, ja pohtia miten haastateltava oikeastaan merkityksellisesti kertomustaan sanojensa takana. Analysoin havainnointipäiväkirjani avulla muun

muassa sitä, oliko Mediapaja paikkana kaikille avoin, kuten haastateltavat usein *surf interview* -haastatteluissa korostivat. Havainnointipäiväkirja tuki myös vahvasti pohdintaa Mediapajan yhteisöllisyydestä ja sosiaalisten aspektien vaikutuksesta digitaalisen tilan saavuttamiseksi, sekä asukkaiden aktivoimiseksi.

Tutkimuksen tulokset-luvussa käsittelen määrällisen sisällönanalyysin, laadullisen sisällönanalyysin sekä etnografisen havainnoinnin tuloksia, jotka esittelen taulukoin, graafein, kuvauksin ja lainauksin.

3.4 Menetelmien arviointi ja tutkimusetiikka

Haastattelujen avulla kerätty aineisto on aina monitulkintainen. Aineistoa analysoidessa tutkija tekee päätöksiä ja valintoja asioista, joihin kiinnittää huomiota tai joita pitää tärkeänä, tietoisesti tai tiedostamattaan. Myös aineistoa analysoitaessa voi tutkija nostaa esille vahvemmin hänen mielestään merkittäviä tekijöitä, ja joitain muita taustatekijöitä voi jäädä käsittelemättä, vaikka ne olisivatkin osittain merkityksellisiä tutkittavan ilmiön kannalta. Tässäkin tutkimuksessa käytetyt sisällönanalyysimenetelmät avaavat aineistoa pyrkivät kuitenkin toisaalta myös poistamaan ennako-oletuksia ja tarkastelemaan aineistoa neutraalimmasta näkökulmasta, litteroinnin ja koodauksen avulla. Tutkimuksen edetessä huomasin, että litterointi ja koodaus veivät aineistoa tavallaan etäämmälle haastateltavien persoonista, joten aineistoa oli tässä tapauksessa helpompi tarkastella lähemmin tekstianalyysin kautta, sekoittamatta haastattelijoiden persoonaa tai taustaa siihen. Toisaalta taas yhdistäessäni havainnointipäiväkirjan huomioita tekstin analyysiin, tavoitteena olikin nimenomaan tarkastella näitä taustavaikuttimia ja pohtia haastatellun sanomaa sanavalintojen takana. Haastatteluissa on myös hyvä huomioida ja tarkastella sitä, miten haastateltavat kuvailevat asioita, edustavatko he ensisijaisesti itseään vai onko taustalla kenties joitain muita motiiveja tai haastateltavan omaksumia käyttäytymisnormeja (Tuomi & Sarajärvi 2017). Ympäristöllä, haastattelutilanteella ja tutkijan omalla persoonalla sekä haastattelutavalla voi siis olla vaikutusta haastateltavan tapaan kuvailla asioita.

Haastattelin tutkimuksen kenttätöyövaiheen aikana yhdeksää mediapajaa käyttävää henkilöä. Haastatteluun osallistuneiden keski-ikä oli 69-vuotta. Suurin osa asuu Maunulan mediapajan läheisillä alueilla Helsingissä. Kenttätöön aluksi ilmeni myös haasteita alkuperäisen kohderyhmän määrittämisen kanssa tutkimuseettisistä

näkökulmasta. Osa alunperin suunniteltuun kohderyhmään sisältyvistä henkilöistä vaikutti esimerkiksi päihteiden vaikutusten alaisilta tai muuten huonossa tilanteessa olevilta, joten päätin keskittyä haastattelemaan muita asukkaita. Välttääkseni eettistä ongelmaa erityisesti päihteiden alaisena haastatteluun osallistumisen suhteen, ikärakenne vinoutui iäkkäämpien haastateltavien suuntaan. Haastateltavien ikärakenteen huomioiden, voidaan keräämälläni aineistolla analysoida etenkin hieman iäkkäämpien asukkaiden osallisuuden tunnetta digitaalisessa tilassa. Tutkimuksen aiheen ja teoriataustan huomioiden tulokseni puhuvat kuitenkin yleisellä tasolla osallisuuden tunteesta ja siihen vaikuttavista tekijöistä.

Tuloksia analysoitaessa huomattavaa on myös, että haastateltujen koulutustaso vaikuttaa melko korkealta, useilla on korkeakoulututkinto. Tämä on mielenkiintoista siitä näkökulmasta, että kertooko korkea koulutus keskimääräisestä mediapajan käyttäjästä, vai onko tutkimukseeni valikoitunut keskimääräistä koulutetumpaa väestöä. On mahdollista, että vaikka myöhemmin tässä kappaleessa esittelenkin käyttäjien mielipiteitä mediapajasta inklusiivisena matalan kynnyksen paikkana, niin käyttäjäkunta ja sitä myöten myös otokseni, on silti valikoitunutta, eivätkä esimerkiksi alemman koulutuksen tai sosioekonomisen aseman omaavat henkilöt koe paikkaa omakseen tai tunne tarvetta sen käyttämiseen.

Haastattelin tutkimuksessa henkilöitä, jotka käyttävät mediapajan tilaa ja tietokoneita suhteellisen usein. On siis mahdollista, että he kokevat siteitä paikkaan ja haluavat myös esittää paikan ja siellä käyvät ihmiset positiivisessa valossa, paikan tärkeyttä ja kenties omaa kiitollisuuttaan tai arvostustaan korostaen. Haastattelutilanteessa ihmiset voivat myös usein pyrkiä antamaan itsestään todellisuutta positiivisemmän kuvan, tämä voi mahdollisesti näkyä myös tässä tutkimuksessa aktiivisen kansalaisen ideaalin kautta (Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 2018; Valokivi 2008). Digitaalista tilaa ja osallisuutta tutkiessa ihmisten näille antamat merkitykset vaihtelevat haastateltavan kokemuksista ja ymmärryksestä riippuen, eikä tässä tutkimuksessa ilmenneitä asioita voida tulkita kuvaamaan yleisiä totuuksia, vaan ne antavat viitteitä siitä miten jotkut asukkaat merkityksellistävät digitaalista osallisuutta (Tuomi & Sarajärvi 2017).

4 TULOKSET

Tässä luvussa esittelen tutkimukseni aineistojen analyysien tuloksia. Ensin tuon esille millaista tietoa aineisto antaa siitä millaisia käyttötapoja asukkailla on digitaalisten laitteiden, digitaalisen tilan ja digitaalisten osallisuuskanavien suhteen (T1) ja millaisia merkityksiä asukkaat antavat digitaaliselle osallisuudelle (T2). Lopuksi käsittelen sitä, millaisia eriarvoisuuksia digitaalisessa tilassa esiintyy (T3) ja miten fyysinen ja digitaalinen tila ovat yhteydessä toisiinsa havaintojeni ja haastattelujen perusteella.

Keräämästäni aineistosta voin tulkita, millaisia merkityksiä asukkaat antavat digitaaliselle tilalle ja digitaalisen tilan osallisuudelle. Näiden merkitystenantojen kautta pyrin selvittämään, millaiset politiikkasuositukset voisivat edistää asukkaiden osallisuuden tunteen vahvistumista. Keskustelu-luvussa tuon esille näitä asukkaiden kertomusten pohjalta tekemiäni tulkintoja rakenteellisemmista aspekteista, ja siitä miten julkishallinto voisi olla mukana tukemassa inklusiivisempaa digitaalista tilaa ja sen kautta inklusiivisempaa osallisuutta (T4).

Tulosten analysoinnin ensimmäisessä vaiheessa luokittelin haastatteluissa mainintojen määrät teemoittain. Taulukossa 3 kuvataan haastatteluaineiston kattavuutta teemoittain. Merkinnät kertovat, onko haastattelu sisältänyt teemojen kannalta oleellisia asioita ja merkintöjen määrä kertoo, miten paljon näitä havaintoja on aineistossa esiintynyt haastatteluittain. Merkintöjen määrä ei välttämättä kuitenkaan kerro mainintojen laadusta, joten sen pohjalta ei voi suoraan päätellä esimerkiksi sitä, onko haastateltava suhtautuminen aiheeseen positiivinen vai negatiivinen, tai käsiteltyä näkökulmaa aiheeseen. Haastatteluissa keskustelimme lisäksi monista muistakin asioista ja tähän taulukkoon olen valinnut vain teorian ja koodauksen pohjalta tutkimukseni kannalta merkittävimmiksi kokemani aiheet.

Taulukko 3. Haastattelujen sisältö aiheittain.

Haastateltava	Kuuluvuuden ja pystyvyyden tunne	Paikan merkitys	Globaali merkitys	Eriarvoisuuden kokemus	Vuorovaikutuksen tarve
H1	xxx	xx	xxx	xxx	xx
H2	xxx	xxx	xxx	-	xx
H3	xx	x	xx	xx	xx
H4	xxx	xxx	xxx	xxx	xx
H5	xx	x	xx	xx	xxx
H6	xxx	xx	xxx	-	-
H7	x	x	x	xx	xx
H8	x	xx	xxx	x	x
H9	xx	xx	-	x	xx

xxx = erittäin antoisa, xx = antoisa, x = antaa jotain, - = ei mainintaa

Taulukosta voi todeta, että asukkaiden haastatteluissa syntyi keskustelua suurimmasta osasta tutkimuksen kannalta merkityksellisistä aiheista. Osa haastatelluista kuitenkin painotti eri teemoja haastattelussa vahvemmin kuin toisia. Tämä saattoi johtua esimerkiksi siitä, että asukas toimi digitaalisessa tilassa aktiivisesti, hänellä oli paljon kokemuksia erilaisiin päätöksentekoprosesseihin osallistumisesta, tai hän oli kokenut jonkin asian digitaalisessa tilassa erityisen eriarvoiseksi ja halusi kertoa siitä monipuolisesti. Kokonaisvaltaisesti kaikista teemoista kertyi kuitenkin melko tasapainoinen määrä mainintoja ja näin ollen riittävä määrä dataa tutkimukseni tulosten ja keskustelun pohjaksi.

4.1 Digitaalisen osallisuuden tunteen rakentuminen

Digitaalisen tilan mahdollisuuksia keskusteluun on verrattu kokoushuoneen tai baarin rakenteeseen. Merkityksellistä kokoushuoneen tai baarin keskusteluissa onkin inklusiivisuuden kannalta se, keitä kokoushuoneeseen pääsee, kenen ääni siellä kuuluu ja ketkä mahdollisesti jäävät sen ulkopuolelle niin fyysisten kuin myös asenteellisten esteiden vuoksi. Osallisuutta voi rajoittaa se, ettei tunne olevansa tarpeeksi pätevä, asiantunteva tai tärkeä osallistumaan keskusteluun, tai mikäli ei tiedä keskusteluun osallistumisen mahdollisuudesta alun perinkään. Jämsén ja Pyykkönen kirjoittavat verkossa käytävästä keskustelusta muun muassa seuraavaa: *“Iso osa hienoutta on verkon asetelma, joka vastaa itse asiassa rakenteeltaan mitä tahansa kokoushuonetta*

tai baaria. Keskustelut käydään tosin joskus julkisuuden mittakaavaltaan melko paljon laajemmissa piireissä.” (2014: 81).

Tutkimuksessa tuli esille kaksi erilaista teemaa digitaalisten tilan ja osallisuuden risteämästä. Ensimmäinen aspekti digitaalisen osallisuuden tunteen rakentumisen suhteen oli se, miten asukkaat kokevat digitaalisen tilan, mitä se heille antaa, kokevatko he itsensä pystyviksi toimimaan digitaalisessa tilassa, ja tuntevatko he löytävänsä osallisuusväyliä digitaalisessa tilassa halutessaan olla mukana päätöksenteossa. Tähän kuului digitaalisen tilan merkitys haastatetuille sosiaalisena, yhteisöllisenä tilana, jossa oli mahdollisuus oppia uutta ja seurata niin globaalia kuin myös lokaalia maailmaa, keskustella, kerätä tietoa tai osallistua ja vaikuttaa ympärillä tapahtuviin asioihin. Tähän puoleen kuului asukkaiden käsitys mahdollisuuksista vaikuttaa asioihin osallistumalla aloitteisiin internetissä, kertomalla mielipiteitään digitaalisilla foorumeilla, keskustellen muiden asukkaiden tai päättäjien kesken. Yksilötasolla asukkaat antavat kuitenkin hyvin moninaisia merkityksiä digitaaliselle osallisuudelle, sekä ymmärtävät digitaalisen tilan ja sen mahdollisuudet monin eri tavoin.

Toinen mielenkiintoinen tekijä digitaalisessa osallisuudessa on se, miten asukkaiden tunne omasta pystyvyydestä toimia digitaalisessa tilassa ja heidän ymmärryksensä digitaalisten osallisuusväylien olemassaolosta, vaikuttaa myös heidän kokemukseensa täysivaltaisesta kansalaisuudesta. Tähän kuuluu asukkaan ymmärrys itsestään täysivaltaisena kansalaisena tuntiessaan olevansa osallinen reaali maailman lisäksi myös digitaalisessa tilassa. Digitaalisella osallisuudella oli siis reaali maailman osallisuutta tukeva vaikutus. Kaikilla haastattelemillani asukkailla oli positiivinen tunne omasta digitaalisen tilan osallisuudestaan, mutta he kertoivat silti kantavansa huolta muiden tietoteknisesti taitamattomampien asukkaiden reaali maailman osattomuuden tunteesta osallisuuskanavien digitalisoituessa. Monet arkiseen elämään ja asioiden hoitoon liittyvät asiat ovat siirtyneet digitaaliseen muotoon ja se aiheuttaa osalle asukkaista hankaluuksia asioiden hoitamisessa. Toki on myös mahdollista, että asukkaat voisivat kokea myös olevansa täysin osallisia reaali maailmassa, vaikka he eivät kokisikaan olevansa osallisina digitaalisissa väylissä. Haastattelemistani asukkaista kuitenkin kaikki tunsivat nimenomaan olevansa osallisia digitaalisissa väylissä, vaikka heidän pystyvyydessään tai kokemuksissaan olikin suuria eroja.

Kuvassa 1 esitän digitaalisen osallisuuden tunteen rakentumisen tekijöitä. Näitä tekijöitä käsittelen seuraavissa alaluvuissa haastattelu ja havainnointi aineistojeni analyysin avulla, sekä yhdistämällä aineiston analyysiä ja tutkimuksen teoriaosaa toisiinsa.

Kuva 1. Digitaalisen osallisuuden tunteen tekijöitä.

4.1.1 Digitaalisen tilan osallisuuden merkityksiä asukkaille

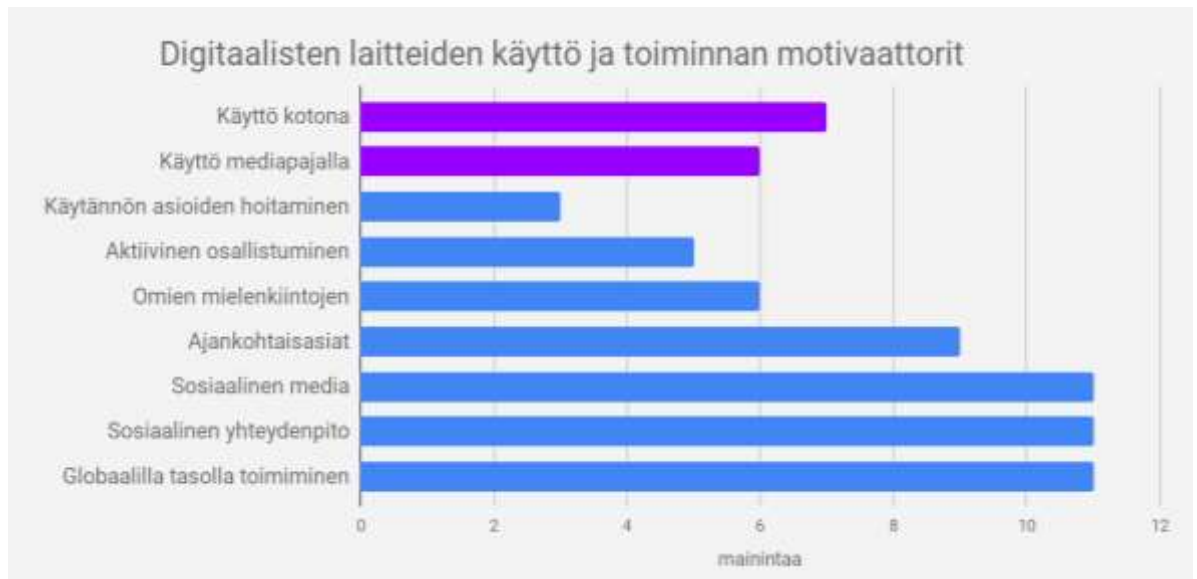
Haastattelujen alkuun kysyin haastateltavilta erilaisten teknologioiden käytöstä, selvittääkseni millaisia laitteita he käyttävät, millaisia sovelluksia, millaisiin asioihin ja millaisissa paikoissa (kuva 2). Useat vastaajista kertoivat käyttävänsä suurimmaksi osaksi tietokonetta internetissä toimimiseen. Muutama haastateltava käytti myös älypuhelinta sekä tablettia. Suurin osa haastateltavista mainitsi suosivansa tietokoneen käyttöä sen selkeyden ja helpon käytön vuoksi, älypuhelimeen tai tablettiin verrattain. Tilastokeskuksen mukaan koko väestön 65-74-vuotiaista 48% käyttää kannettavaa tietokonetta, 23% pöytäkoneita ja 44% matkapuhelinta internetissä toimimiseen (SVT 2018). Omassa tutkimuksessani haastateltavat käyttivät useita eri laitteita, enkä erotellut haastattelukysymyksissä kannettavan tai pöytäkoneen käyttöä kysymyksittäin, koska se ei ollut tutkimusasetelmani kannalta relevanttia. Useat haastateltavat mainitsivat vastauksissaan kannettavan tietokoneen, kun taas Mediapajalla olevat tietokoneet ovat

pöytäkoneita. Osa asiakkaista käytti mediapajalla myös omia tabletteja, kannettavia tietokoneita, sekä puhelintaan internetin selailuun ja asioiden hoitamiseen. Haastateltavat siis käyttivät monia eri laitteita digitaalisen tilan saavuttamiseen.

Haastattelemistani asukkaista kuudella oli kannettava tietokone tai vähintään tabletti kotona, vain kahdella haastateltavalla ei ollut kotona tietokonetta ollenkaan. Nämä kaksi haastateltavaa kertoivat asuvansa lähellä Mediapajaa ja tulevansa sinne mielellään tietokoneelle, eivätkä kaivanneet konetta kotiin. Myös muista haastateltavista yhteensä kuusi mainitsivat käyttävänsä tietokonetta usein Mediapajalla, vaikka heillä oli kotona myös mahdollisuus tietokoneen ja internetin käyttöön. Haastateltavat kertoivat tulevansa Mediapajalle etenkin, jos he halusivat tehdä jotain suurempaa työtä vaativaa, kuten täyttää lomakkeita, kirjoittaa tai tulostaa asiakirjoja. Mediapajan suosioon monet kertoivat syyksi sen, että käyttöön saa apua, sekä muuten vaan pitävänsä siitä, että voi lähteä kotoa ja tulla mediapajalle hoitamaan asioita.

Digitaaliseen osallisuuden tunteeseen liittyi digitaalisten väylien mahdollisuuksien ymmärtäminen, joka vaihteli haastateltavilla. Haastatteluissa ilmeni, että ihmisillä on hyvin erilaisia käsityksiä siitä, mitä digitaalinen tila ylipäätään mahdollistaa. Osa näki netin ja laitteiden lähinnä mahdollistavan kätevämmän ”paperien pyörittelyn”, pankki- tai kela -asioiden hoitamisen kotoa, ja olivat tähän täysin tyytyväisiä. Osa taas näki vahvasti netin avaamat mahdollisuudet globaaliin kanssakäymiseen ja yhteisöllisyyteen, sekä omien kiinnostuksen kohteiden seuraamiseen ja itsensä kehittämiseen. Myös Longley ja Singleton (2009: 1279) ovat huomanneet tutkimuksissaan, että kansalaisilla on erilaisia tapoja ymmärtää digitaalista tilaa ja internetin käyttömahdollisuuksia. Heidän mukaansa mahdollisuuksien avautumiseen vaikuttaa oman kiinnostuksen lisäksi tausta, kuten koulutus, ikä, sosioekonominen status sekä asenneympäristö. Tutkimuksissa niin Suomessa kuin myös Yhdysvalloissa on huomattu linkkejä ihmisten koulutuksen, sukupuolen, sosioekonomisen aseman ja internetin käyttötarkoitusten välillä (Inkinen & Kuru 2004; Jackson ym. 2008). Keskimäärin korkeammin koulutetut ja paremmassa sosioekonomisessa asemassa olevat ihmiset käyttävät internetiä vuorovaikutuksellisesti vapaa-ajallaan ja työssään tiedonhakuun ja uuden oppimiseen, kun taas keskimäärin alhaisemman koulutuksen tai sosioekonomisen aseman omaavat henkilöt käyttävät tutkimusten mukaan internetiä useimmin passiivisesti esimerkiksi viihdettä seuratakseen.

Haastattelemillani asukkailla oli monenlaisia syitä toimia digitaalisessa tilassa. Kuten esitän kuvassa 2, useat haastatellut mainitsivat tietoteknisten laitteiden käytön syiksi sosiaalisen yhteydenpidon. Kaikki haastatellut mainitsivat pitävänsä yhteyttä perheenjäseniin tai ystäviin sosiaalisen median tai sähköpostin välityksellä.

Kuva 2. Haastateltavien teknologioiden käyttötarkoituksia.

Sosiaalisessa yhteydenpidossa haastattelujen perusteella oli merkittävää myös kansainvälisellä tasolla toimiminen. Haastateltavat seurasivat tiiviisti maailman tapahtumia sekä pitivät yhteyttä tuttaviansa tai entisiin asuinpaikkoihinsa, sekä kommunikoivat lähipiirinsä kesken, perheen tai ystävien ollessa fyysisesti kaukana tai haastateltavien itse matkustellessa runsaasti. Omaan matkusteluun liittyen haastateltavat toivat myös esille haluavansa kertoa Suomessa sijaitseville tutuilleen elämästä ulkomailla ja toivovansa lisäävänsä heidän ymmärrystään näistä paikoista. Haastateltavat halusivat jakaa kuvia ja kertomuksia matkoistaan tai paikoista, joissa he olivat asuneet tai työskennelleet. Tällä saatettiin tuntee olevan myös muita kouluttava tai informaatiota lisäävä vaikutus, kuten eräs haastateltava toteaa:

H: "...ja sit sitä kautta niinku mun ystävät taas saa ulkomaista vähän parempaa käsitykstä kun ne käy kattomassa mun juttuja [facebookissa]."

Matkustelu ja ystävyys-suhteiden ylläpito ulkomaille oli tärkeä osa haastateltavan antamaa kuvaa itsestään. Oma identiteettiä voitiin vahvistaa kertomalla itselle tärkeistä paikoista tai elämyksistä, jotka poikkesivat arkikokemuksesta Suomessa.

Kansainvälisyys ja matkustelun merkityksen korostaminen voi olla myös osa statusta, matkustelevat ihmiset kuvataan sivistyneinä, verkostoituneina, maailmaa paremmin ymmärtävinä ja merkityksellisinä ihmisinä, kuin Suomeen “jääneitä”. Myös Desforges (2000: 930) on tutkinut identiteetin ja turismin välistä yhteyttä argumentoiden ihmisten rakentavan omaa persoonallisuuttaan matkustelun ja siihen liittyvien mielikuvien ja performanssin kautta. Osa tätä performanssia ovat nimenomaan matkustelun odotus ja matkakertomukset kuvineen. Kuvien jakaminen mainittiin useissa haastatteluissa myös merkittävänä hyötynä teknologian suhteen. Kuvia oli helppo jakaa ja näyttää esimerkiksi puhelimesta sattumalta tavatulle tutulle tai lähettää esimerkiksi lapsille erilaisissa sovelluksissa.

Globaali aspekti oli myös useiden haastateltavien mukaan tärkein tekijä, jonka digitaalisessa tilassa toimiminen heille antaa. Kaikki haastateltavat seurasivat melko tiiviisti ulkomaisia uutisia, pysyäkseen perillä kansainvälisistä tapahtumista. Useilla haastatelluilla oli lähempi suhde johonkin tiettyyn valtioon, esimerkiksi maassa asumisen, työskentelyn tai ystävyysuhteiden kautta. Ulkomailla asuneet tai työskennelleet haastateltavat kertoivat seuraavansa kyseisen maan paikallisia uutiskanavia, Youtubea ja keskusteluja internetin välityksellä. Haastateltavat mainitsivat tietokoneen nimenomaan tärkeimpänä lähteenä kansainvälisten tapahtumien seuraamisessa, kun taas Suomen tilannetta saatettiin katsoa pääasiallisesti television tai lehtien kautta. Kaksi haastateltavaa mainitsi myös vahvasti käyttäjien tuottaman sisällön seuraamisen muun muassa palveluissa kuten Twitterissä ja Youtubessa. Youtubessa haastatellut seurasivat ulkomaisia sarjoja tai uutisia ja ylipäättään seurasivat heille tärkeiden valtioiden tapahtumia ja trendejä, asioita, jotka herättivät paikallisten keskuudessa keskustelua. Twitterissä taas tärkeämpää oli omien mielenkiinnon kohteiden tai harrastusten seuraaminen valtioiden rajoista välittämättä. Esimerkiksi taide tai urheilu saattoi olla asia, joka yhdisti ihmisiä ympäri maailmaa ja sai heidät keskustelemaan ja jakamaan kokemuksiaan asiasta Twitterin alustalla. Kansainvälisistä verkostoistaan kertoneet haastateltavat myös usein peilasivat haastattelussa Suomen tilannetta johonkin heille tärkeään valtioon ja muodostivat kuvaa itsestään, sekä kotimaastaan erotuksen kautta. Kommenteissa haastateltava toi esille hyviä asioita Suomesta verrattuna toiseen valtioon, tai sitten esimerkiksi perusteli suomalaisten koettua luonteenpiirrettä kansalaisuuden kautta. Esimerkiksi yksi haastateltava totesi näin suomen yhteiskunnallisesta tilanteesta:

H: “Mutta suomalaiset taas on niin passiivisia. Tämmöistä infantilisimia.”

Toinen haastateltava taas kommentoi median luotettavuutta seuraavasti:

H: “Kyllä siis harvoin lukee semmosta mistä ajattelee, että tää ei oo luotettavaa, paitsi kerran siis tuli tämmönen... Mutta sekin oli niinku, että se ei ollut suomalainen vaan venäläinen.”

Toisaalta myös eräs haastateltava, joka oli tullut Suomeen aikuisena, sai paljon tietoa kotimaastaan digitaalisen väylien kautta. Hän seurasi uutisista, keskusteluja ja kävi paljon henkilökohtaista vuorovaikutusta internetissä. Hän myös vertasi eroja maiden välillä ja rakensi tällä omaa identiteettiään. Muualta Suomeen tulleelle haastateltavalle digitaalisten yhteydenpitoväylien olemassaolo oli tärkeää, sekä asioista perillä pysymisen, että myös sosiaalisten suhteiden ylläpidon vuoksi. Haastateltava kertoi seuraavansa Suomen tapahtumia enemmän television välityksellä, kun taas kotimaansa Venäjän tapahtumia internetin välityksellä. Hän viittasi suurimman osan digitaalisessa tilassa vietetystä ajasta kuluvan uutisten ja tapahtumien seuraamiseen, sekä sosiaaliseen kommunikointiin, eikä hän tuntenut ajan riittävän esimerkiksi asuinpaikkakuntansa asioiden seuraamiseen tai keskusteluihin osallistumiseen:

H: “En keskustele netissä, mutta mielipiteitä jos kysytään jossain, että on muutama vaihtoehto ja että kerro mielipiteesi, niin mä voin laittaa. Mutta en kirjoita koska minä katson uutisia, katson usein Venäjältä. Suomessa luen aina lehtiä ja metrolehteä.”

Haastateltava myös toivoi, että Suomessa televisiosta tulisi enemmän asiapohjaista ohjelmaa, jotta asukkaat pysyisivät Suomen tilanteesta tietoisina. Haastateltava kantoi huolta median ja etenkin television vaikutuksesta kaupallisine “hömppäohjelmineen”. Hän painotti tarvetta kertoa ihmisille kaikkien kannalta tärkeistä teemoista, ja perusteita siitä miksi ne ovat “sinun ja minun asioita”. Haastateltava koki, että tämä voisi auttaa ihmisiä ymmärtämään, että on tärkeää olla osallisina yhteissä asioissa ja pyrkiä vaikuttamaan myös julkishallinnon kautta. Toisaalta taas teknologian, internetin ja sen sovellutusten on nähty lähtökohtaisesti pohjautuvan kapitalismin dynamiikkaan ja sen innovaatioita luovaan kilpailuun, joten niiden luomaa tyhjiötä digitaalisen julkisen (sekä ei-kaupallisen) tilan suhteen kyseenalaistetaan myös tästä syystä vähemmissä määrin (Mansell 2015: 56). Internetin tai television kaltaisissa medioissa ei-kaupallisen tilan

vähyyden onkin tutkittu vaikuttavan siihen, että opettavaisilla sisällöillä ja moninaisilla näkökulmilla on vähemmän tilaa ja mahdollisuuksia tulla kansalaisten tietoisuuteen (Wilhelm 2002: 11).

Digitaalinen osallisuus kuitenkin monipuolisti asukkaiden mahdollisuuksia seurata heidän mielenkiinnonkohteitaan ja löytää myös muita ihmisiä tai yhteisöjä, jotka olivat kiinnostuneita samoista aiheista tai teemoista. Eräs haastateltava kertoi kohtaamisista ja niiden vaikutuksesta omaan maailmankatsomukseensa digitaalisessa tilassa. Hän mainitsi, että käytyään useita keskusteluja ulkomaalaisten kanssa erilaisilla keskustelufoorumeilla, ja seurattuaan erilaisia medioita internetissä, hän koki maailmankuvansa avartuneen ja ymmärsi että *“kaikki me olemme samanlaisia ihmisiä sitten kuitenkin”*. Haastateltava mainitsi myös nettikeskustelujen vaatineen ensin rohkeutta mutta koki, että oli kuitenkin jossain määrin helpompi kohdata erilaisia ihmisiä internetissä kuin esimerkiksi kadulla. Haastateltava kuvasi, että digitaalisessa tilassa kommunikointiin rohkaistuminen oli jossain määrin myös vaikuttanut reaali maailman koettuun käytökseen entistä avoimempaan ja rohkeampaan henkilöön. Digitaaliseen tilan osallisuudella ja mahdollisuuksien avautumisella oli siis positiivinen vaikutus haastateltavan käsitykseen itsestään ja omista mahdollisuuksistaan. Kuvassa 3 vedän yhteen näitä asukkaiden mainitsemia digitaalista osallisuutta vahvistavia tekijöitä.

Kuva 3. Digitaalista osallisuutta vahvistavia tekijöitä

4.1.2 Digitaalisten osallisuuskanavien koettu saavutettavuus ja osallistumiskynnys

Tässä tutkimuksessa tuli digitaalisen osallisuuden tunteen lisäksi esille myös asukkaiden tunne digitaalisten osallisuusväylien saavutettavuudesta, eli siitä kokeeko asukas, että julkishallinto tarjoaa digitaalisia osallisuusväyliä ja on avoin asukkaiden mielipiteitä kohtaan. Haastatteluissa ilmeni, että asukkailla saattoi olla vahva digitaalisen osallisuuden ja pystyvyyden ja kuuluvuuden tunne, vaikkeivat he välttämättä tunteneet julkishallinnon tarjoamia digitaalisia osallisuusväyliä, eikä heillä ollut kokemusta osallistumisesta näitä väyliä käyttäen. Kuitenkin asukkaat kokivat, että halutessaan he pystyisivät löytämään tarvittavat osallisuusväylät, ja heillä oli oikeus niitä käyttää saadakseen äänensä kuuluville. He tunsivat siis olevansa täysivaltaisia kansalaisia myös digitaalisessa tilassa ja pystyvänsä olemaan mukana päätöksentekoprosesseissa, näin valitessaan. Kaikki haastatellut olivat luottavaisia, että he pystyisivät löytämään osallisuusväylät verkossa ja käyttämään niitä saadakseen informaatiota ja kertoakseen halutessaan mielipiteitään. Muutama haastateltava ei kuitenkaan ollut kiinnostunut seuraamaan, keskustelemaan tai osallistumaan yhteisinä pitämiinsä asioihin, mutta koki kuitenkin olevansa kykenevä siihen, jos joskus tulisi tilanne jossa hän haluaisi olla vahvemmin mukana. Asukkaat tunsivat, että osallisuusväylät olivat melko matalan kynnyksen paikkoja ja he kokivat kuuluvansa myös näihin väyliin osallisina. Useat haastatellut kuitenkin mainitsivat myös tietyistä osallistumiskynnystä nostavista tekijöistä, kuten asiantuntijuuden odotuksesta ja vuorovaikutuksen yksisuuntaisuudesta. Asukkailla oli myös kokemuksia eriarvoisuudesta digitaalisessa tilassa niin valtasuhteiden kuin myös osallistumisen merkityksellisyyden ja osallisuusväylien käytettävyyden suhteen. Lisäksi Mediapajan tilan ja käyttäjien merkitys vaikutti olevan yksi tekijä näiden kahden aiemman teeman rakentajana, osallisuuden tunteen mahdollistamisessa ja digitaalisten väylien saavuttamisessa. Kerron tilan merkityksestä vahvemmin seuraavassa alaluvussa. Nämä saavutettavuuden tekijät yhdessä vaikuttivat myös asukkaiden osallisuuden tunteen rakentumiseen ja niihin merkityksiin, joita he osallisuudelle antoivat.

Haastateltavat kokivat, että digitaaliset osallisuusmahdollisuudet olivat hyvät. Asukkaat tunsivat, että julkishallinto tarjoaa osallisuusmahdollisuuksia verkossa, ja että ne ovat pääosin kaikille avoimia ja saavutettavia. *Surf interview* -haastattelujen yhteydessä tekemässäni havainnoinnissa tuli ilmi, että moni haastatelluista ei kuitenkaan ollut

ennestään tietoinen esimerkiksi kaupungin tarjoamista digitaalisista osallisuusväylistä (esim. *otakantaa.fi*, *kerrokartalla.hel.fi*), mutta he luottivat siihen, että mikäli tarve kertoa mielipiteitä tulisi, niin he löytäisivät palvelut hakutoiminnoilla esimerkiksi googlesta. Kysymys onkin sikäli vahvemmin siitä, saavatko asukkaat tiedon jotain muuta kautta meneillään olevista asioista, jotta huomaisivat hakeutua virallisiin palveluihin vaikuttamaan päätöksiin. Eräs haastatelluista kertoi pysyvyydestään muun muassa seuraavasti:

H: "Minusta nyt minä osaan löytää kaikki mitä tarvitsen. Netistä. Ja aika ei riitä. On todella paljon kaikkea."

Tunne omasta pystyvyydestä nousikin kaikissa haastatteluissa melko vahvasti esille. Kaikilla haastateltavilla oli tunne, että he pystyisivät halutessaan osallistumaan digitaalisten osallisuuskanavien kautta, mikäli käsillä olisi jokin heitä koskeva tai kiinnostava asia. Haastateltavat kertoivat kokevansa, että tietävät mistä etsiä digitaalisia osallisuusväyliä, mikäli haluaisivat kertoa johonkin tiettyyn asiaan liittyen mielipiteitään, tai haluaisivat tietää yksityiskohtia siitä, missä suunnitteluun liittyvän asian käsittelyssä mennään.

Vain yksi haastateltavista kertoi, ettei ollut kiinnostunut osallistumaan tai vaikuttamaan asioihin, mutta tunsikin olevansa täysin pystyvä löytämään osallisuuskanavia internetissä, mikäli mikäli sellainen tilanne tulisi, että hän haluaisi informaatiota, kertoa mielipiteitään tai vaikuttaa asioihin. Haastateltava koki, ettei hänelle ollut tullut vastaan asiaa, joka koskettaisi häntä, ja johon hän haluaisi vaikuttaa. Haastateltavalla oli kuitenkin tästä huolimatta tunne digitaalisesta osallisuudesta, vaikkei hän ollutkaan kiinnostunut aktiivisesti vaikuttamaan päätöksentekoon digitaalisissa tai fyysisissä osallisuusväylissä. Haastattelujen perusteella vaikuttaakin, ettei digitaalisen osallisuuden tunne riipu välttämättä asukkaan kokemuksista osallistumisesta, vaan ennemminkin subjektiivisesta tunteesta siitä, että mahdollisuuksia tarjotaan ja että asukas kokee itse olevansa pysyvä niitä käyttämään.

Havainnoinnin yhteydessä ilmeni myös mahdollisia ristiriitoja siinä, miten oma pystyvyys ja taidot koetaan. Haastateltavat saattoivat itse kertoa haastattelussa laitteiden tai netin käytön olevan heille helppoa, vaikka se ei käytännön havainnoinnissa *surf interview* -menetelmän aikana vaikuttanut aina sujuvalta. Toisaalta laitteiden käyttötavoissa ja tarpeissa on henkilöstä riippuen eroja. Haastateltavien todetessa

käytön olevan helppoa, kertoo se, että heidän tarpeisiinsa heidän taitonsa oli täysin riittävä. Huomionarvoista pystyvyyden tunteessa olikin se, ettei pystyvyyden tunne välttämättä suoraan kertonut asukkaan digitaidoista, tai siitä oliko asukas käyttänyt osallisuusväyliä aiemmin, tai tiesikö hän julkishallinnon tarjoamista osallisuusmahdollisuuksista. Asukkaiden pystyvyyden tunne kertoikin enemmän siitä, että asukkaalla oli vahva tunne kyvykkyydestään, eli mikäli hän haluaisi osallistua, hän pystyisi ja löytäisi väylät. Käytön sujuvuuden subjektiivisuuteen liittyen huomattavaa on myös haastateltujen keskimääräinen ikä. Sukupolvikuilua käsittelen lisää myöhemmässä eriarvoisuutta käsittelevässä alaluvussa.

Haastateltavat kokivat, että julkishallinnon tarjoamat osallisuusväylät olivat matalan kynnyksen palveluja, joihin he pystyisivät mennä kertomaan mielipiteensä tai etsimään informaatiota ja ottamaan kantaa asioihin. Asukkaat kuitenkin tiedostivat, että keskustelukulttuurissa on tiettyjä normeja ja asiantuntijuuden odotukseen liittyviä esteitä, mutta he kokivat myös kuuluvansa näihin keskusteluihin ja pystyvänsä hankkimaan tarvittavat tiedot pystyäkseen keskustella vaaditulla tavalla. Asukkaat kokivat kuuluvansa siis yhteiskuntaan, paikallisyhteisöön kuten Maunulaan tai muuhun löyhästi liittyneeseen ryhmittymään esimerkiksi harrastusten kautta, ja tunsivat myös kuuluvuuden kautta osallisuutta ja oikeutuksen tunnetta vaikuttaa yhteisiin asioihin.

Tutkimuksen perusteella vaikuttaa suurimmilta osin siltä, että monet asukkaat ovat kiinnostuneita seuraamaan yhteisiksi koettuja asioita. Haastattelujen aikana kävimme katsomassa useampia osallisuusväyliä internetissä, mikäli haastateltava ei tuntenut osallisuuskanavia entuudestaan. Katsoessamme eri palveluista (otakantaa.fi, kerrokartalla.hel.fi, adressit.com) meneillään olevia asioita useampi kiinnostui keskustelemaan aiheista: *“niin tuo avohakkuu mitenäs se nyt menee”* ja *“täytyypä katsoa Keskuspuiston nykyinen tilanne tuosta”*. Suurin osa haastatelluista (7/9) ei kuitenkaan ole omassa käytössään ole seurannut kyseisiä palveluja aiemmin, vaan kiinnostuu aiheista vasta silloin kun informaatio tuodaan lähelle heitä, kuten on myös huomattavissa aiemmassa kappaleessa siitä, että haastatellut arvostivat heidän omassa verkostoissaan suoraan heille tulevaa informaatiota ja aloitteita. Tämä tulos on siinä mielessä merkittävä, koska kukaan haastatelluista ei aktiivisesti itse käy julkishallinnon tarjoamilla osallisuuteen liittyvillä sivustoilla, on informaation tuominen asukkaiden jo valmiiksi käyttämiin verkostoihin tärkeässä asemassa. Mikäli viesti saadaan osaksi asukkaan arkikokemusta, tällöin hän saattaa myös etsiä lisää tietoa ja osallistua myös

virallisissa osallisuusväylissä. Kuitenkin, kuten eräs haastatelluista aiemmin totesi, informaatiota on myös liikaa, joten ihmiselle voi tulla tunne kuormittavasta tiedosta, joka ei aktivoi tekemään tai osallistumaan mihinkään.

Tuloksissa tuli esille se, ettei digitaalisen osallisuuden tunne itsessään välttämättä kerro osallistumisen tai osallistamisen tasosta juurikaan mitään. Asukkailla voi olla tunne, että he pystyvät vaikuttamaan ja seuraamaan asioita mutta he eivät kuitenkaan todellisuudessa ole esimerkiksi julkishallinnon osallisuusväylissä mitenkään osallisina eivätkä näin ollen myöskään julkishallinnon “osallistettavissa”. Toisaalta vahva osallisuuden tunne kuitenkin kertoo asukkaiden omasta positiivisesta tunteesta, että he ovat osallisia ja voivat osallistua, mikäli näin vain itse valitsevat. He siis luottavat omiin mahdollisuuksiinsa. Omiin kykyihin luottamisen vastapainona haastatteluissa esiintyi kuitenkin vahvasti myös epäluottamusta päätöksentekijöihin ja päätöksentekoprosesseihin. Käsittelen myös tätä lisää eriarvoisuus alaluvussa.

Toisaalta *surf interview* -haastattelu- ja havainnointitilanteella voi olla haastateltavien kiinnostuksen osoittamiseen vaikutuksensa. On mahdollista, että henkilöt haluavat haastattelutilanteessa vaikuttaa asioita seuraavilta ja kiinnostuneilta. He voivat kokea haastattelutilanteen jännittävänä ja toimia tämän vuoksi erityisen varovaisesti, tai he voivat kokea epävarmuutta siitä, mitä internetin surffailutilanteessa olisi tarkoitus tehdä, vaikka olenkin pyrkinyt tekemään tilanteen epävirallisuuden selväksi. Haastateltavat saattavat siis tiedostamattomasti tai tiedostaen antaa kuvan itsestään aktiivisina ja pystyvinä “kunnon” kansalaisina, koska tämä nähdään tavoiteltavan arvoisena statuksena. Tämä voi mahdollisesti näkyä myös tässä tutkimuksessa aktiivisen osallistuvan kansalaisen ideaalin kautta. Aktiivisen kansalaisen rooli odottaa asukkaiden olevan itsenäisiä ja aloitteellisia kansalaisia, joita ei niinkään ole tarve osallistaa ylhäältä alaspäin vaan he itse luovat toimintoja ja oma-aloitteisesti vaikuttavat yhteisiin asioihin (Juhila 2006, Särkelä ym. 2009). Aktiivisen kansalaisen rooli ei kuitenkaan ota huomioon asukkaiden eriarvoisia lähtökohtia tai resurssien puutetta, vaan olettaa, että asukkaat voivat kyllä toimia aktiivisesti, jos vain niin haluavat.

4.2 Fyysisen paikan merkitys digitaalisen osallisuuden tunteen rakentamisessa

Tutkimuksessa nousi esille mielenkiintoisia viitteitä Mediapajan fyysisen tilan vaikutuksesta digitaalisen osallisuuden tunteen rakentumiseen, muun muassa yhteisöllisyyden, oman pystyvyyden ja kuuluvuuden tunteen vahvistumisen kautta, sekä digitaalisten osallisuusväylien kiinnostuksen herättämisen kautta. Mediapajalla oli vahva merkitys paikkana sitä käyttäville asukkaille. Mediapaja sekä rohkaisi käyttäjiä kehittämään omia tietoteknisiä taitojaan että aktivoi käyttäjiä olemaan aktiivisia myös yhteiskunnallisissa asioissa ja osallistumaan muille alueen asukkaille merkittäviin aloitteisiin tai tapahtumiin. Mediapaja koettiin haastattelujen perusteella inklusiivisena ja kaikille avoimena tilana. Tila toimi kohtauspaikkana aktiivisten alueen asukkaiden kesken, sekä mahdollisti kohtaamisia myös eri taustoista tulevien ihmisten kesken ja mahdollisti näin myös osaltaan maailmankatsomusten ja verkostojen laajenemisen. Esitän näitä haastatteluissa ilmi tulleita merkittäviä tekijöitä Mediapajan vaikutuksesta osana digitaalisen osallisuuden rakentumista kuvassa 4.

Kuva 4. Mediapajan merkitys digitaalisen osallisuuden rakentumisessa.

Etnografisen havainnointiperiodin aikana havainnoidessani Mediapajan tilaa, useat käyttäjät myös juttelivat kanssani kokemuksistaan Mediapajalla. Etenkin tilaa käyttävät aktiivit olivat Mediapajalla lähes joka arkipäivä ja pitivät tilaa merkittävänä paikkana. Useat kohtaamani henkilöt myös pitivät sitä merkittävänä, että mediapajalla käy kaikki ja että mediapaja on avoin paikka. Muutama tilassa aktiivisesti käyvä henkilö myös puhui Mediapajan merkityksestä muualta tulleille ihmisille, koska nämä henkilöt aktiivien mukaan pystyivät pitämään mediapajalta käsin yhteyttä tuttaviiinsa ja sukulaisiinsa kotimaassa tai muualla Suomen ulkopuolella. Eräs aktiiveista pahoitteli, etten saanut monia muualta muuttaneita henkilöitä haastateltaviksi, koska he eivät sattuneet tulemaan tilaan minun ollessa siellä, ja tarjoutui pyytämään heitä haastateltaviksi. En kuitenkaan halunnut yrittää saada ketään spesifiä henkilöä haastatteluun vaan koin olevan parempi, että haastateltaviksi valikoituivat satunnaiset ihmiset. Kuvaan aktiivien kertomusta maiden väliseen kommunikaation merkityksestä seuraavasti havaintopäiväkirjassani:

Juttelemme työntekijän ja vapaaehtoisten kanssa vapaa-ajanvietosta. Tilan ilmapiiri on hyvä. Tilan työntekijä puhuu maahanmuuttajien roolista tilassa, myös haastatteleman vanhempi henkilö puhuu tilan merkityksestä maahanmuuttajataustaisille, "joilla on enemmän tarvetta tälle", viitaten kommunikaatioon esimerkiksi kotimaahan jääneisiin henkilöihin tai ylipäättään kotimaan asioista perillä pysymiseen.

Vaikka tässä tapauksessa kyse olikin kantasuomalaisen Mediapajan aktiivin kertomuksesta, niin kotimaahan suuntautuvan kommunikaation merkitystä vahvisti myös haastatteluni, joissa haastateltavat puhuivat yhteydenpidosta kotimaahansa, tai paikkoihin, jotka olivat olleet heille merkityksellisiä jossain elämänvaiheessa, esimerkiksi ulkomailla työskentelyn tai asumisen takia.

Haastateltavat myös puhui erilaisten ihmisten kohtaamisten merkityksestä ja Mediapajan mahdollisuuksista neutraaleihin kohtaamistilanteisiin. Kuten mainittua haastateltavat kokivat Mediapajan kaikille avoimena tilana, tätä tuki myös havainnointini jossain määrin, vaikka enemmistö käyttäjistä koostuikin hieman iäkkäämmästä suomea äidinkielenään puhuvasta ryhmästä. Eräs haastateltavista mainitsi tavanneensa monia ihmisiä Mediapajalla ja kokeneensa paikan antavan puitteet neutraaleille, jossain määrin ennakkoluuloja ylittävälle kohtaamisille. Yksi haastateltava

mainitsi esimerkiksi keskustelleensa mediapajalla mahdollisesti ensimmäistä kertaa esimerkiksi Suomen romanitaustaisten tai Somaliasta Suomeen tulleiden henkilöiden kanssa, reflektoiden Mediapajalla tapahtuvia kohtaamisia seuraavasti:

H: “Mutta sen voin sanoa, että täällä on kanssa se, että aiemmin en ollut romanien kanssa tai somalien kanssa jutellut niin siinä mielessä on täälläkin kokenut, samanlaisia ihmisiä kaikki.”

Maunulan mediapajalla käyvistä haastatelluista asukkaista suurin osa myös mainitsi kokevansa tilan olevan avoin, miellyttävä ja inklusiivinen. He painottivat sitä, että tila on avoin kaikille. Tila vaikuttikin haastateltavien mukaan inklusiiviselta, mutta on myös mahdollista, että haastatteluun valikoitui rajattu otos ja todellisuudessa mediapaja voi myös olla melko pienen piirin käyttämä tila, jonne kaikki eivät koe itseään tervetulleiksi. Kuitenkin Mediapajalla käytyjen keskustelujen ja haastattelujen perusteella käyttäjissä on laajasti esimerkiksi muunkielisiä ja eri koulutustaustaisia, eri ikäisiä, sekä erilaisissa elämäntilanteissa olevia henkilöitä. Vaikkakin havaintojen ja myös haastattelujen taustatietojen perusteella suurin osa käyttäjistä on iäkkäämpää väestöryhmää. Tosin keskustelujen perusteella Mediapajalla oli aiemmin käynyt myös paljon nuoria pelaamassa tietokoneilla. Tähän kuitenkin ilmeisesti suhtauduttiin hieman negatiivisesti (melu, roskaaminen) ja tietokoneiden käyttöä pelaamiseen rajoitettiin. Tämän ei koettu nykyään kuitenkaan olevan ongelma nuoria ajatellen koska kouluilla, kirjastoilla ja lapsilla itsellään on aktiivien mukaan paljon laitteita käytettävissään. Kielto oli siis sittemmin poistettu. On kuitenkin mahdollista, että aiempi rajoitus pelaamisen suhteen kuitenkin johti siihen, ettei tilassa juuri näkynyt havaintojakson aikana nuoria ollenkaan.

Haastateltavat mainitsivat pitävänsä paikasta koska siellä sai tarvittaessa apua, sai työskennellä rauhassa, tai toisaalta jutella muiden kanssa. Monet haastatellut mainitsivat muun muassa työskentelevänsä mieluummin mediapajalla kuin esimerkiksi Maunulan kirjastolla. Haastatteluista tuli ilmi, että mediapajan rauhallisuutta, spesifiin tarkoitukseen varattua tilaa ja yhteishenkeä arvostettiin. Muutama haastateltava vertaili Mediapajaa ja kirjaston tarjoamia tietokoneiden käyttömahdollisuuksia seuraavasti (haastattelijä Milla merkitty tunnisteella M, haastateltava merkinnällä H.):

H: “Niin kysymys on kai se, haluaako ihmiset osallistua. Tähän on poikkeuksellinen tila [mediapaja] että tällaisia ei ole muualla missä asukkaat voisivat mennä nettiin sitten.”

M: “Niin, kirjastoilla tietysti on omantyyppiset.”

H: “Kirjastoilla joo, mutta paljon vähemmän, ei se...”

Toinen haastateltava kuvaili:

H: “Joskus kirjastossa käyn, mutta tässä on mukavaa ja kotoisaa. Siellä kirjastossa on iso tila ja vähemmän ihmisiä, täällä on rauhallista ja mukava paikka.”

Lähes kaikki haastateltavat toivat esille Mediapajan merkitystä heille itselleen. He kokivat, että tila on matalan kynnyksen toimintapaikka, jossa voi helposti kysyä neuvoa. Fyysisesti henkilön tapaaminen ja avun saaminen oli monille tärkeää. Havainnoinnin perusteella mediapaja vaikutti myös tärkeältä yhteisölliseltä ja yksilöitä, etenkin eläkeläisiä, aktivoivalta tilalta. Paikalla oli usein aamuisin eläkkeellä olevia vapaaehtoisia, jotka aloittivat joka aamu päivänsä siellä, vaihtoivat kuulumisia ja jatkoivat mahdollisesti omia asioitaan iltapäivällä. Havainnoin tätä aspektia muun muassa havainnointipäiväkirjassani:

2.8.2018 Toinen havainnointipäivä.

Monet vapaaehtoisista tulevat tilaan joka aamupäivä ja viettävät siellä aikaa, ylläpitävät tilaa, keittävät kahvia ja auttavat niissä asioissa missä osaavat tietokoneisiin liittyen sekä hoitavat koneilla omia asioitaan. Kahvittelu ja sosiaalinen kanssakäyminen vaikuttaa tärkeältä osalta. Suurin osa vapaaehtoisista on eläkkeellä olevia lähistöllä asuvia henkilöitä.

Mediapajan ilmapiiriä kuvaa myös se että Mediapajan aktiivit, henkilökunta ja käyttäjät myös ottivat myös minut hyvin vastaan haastattelu ja havainnointijakson ajaksi. Keskustelimme digitalisaatioon, asukkaisiin ja Mediapajaan liittyvistä asioista runsaasti myös haastattelujen ulkopuolella. Yhteisöllisyydestä ja avoimesta ilmapiiristä kertoo myös seuraavan havainnointipäiväkirjan otteeni:

9.8.2018 Viimeinen havainnointipäivä.

Tuon suklaata viimeisen päivän kunniaksi, juomme kahvia mediapajan aktiivien kanssa ja juttelemme aamupäivästä. Yle:n toimittajat käyvät kuvaamassa ja haastattelemassa mediapajan työntekijää ja asiakkaita. Puhutaan yleisellä

tasolla tietokoneen ja äylaitteiden käytön haasteista etenkin senioreilla. Vapaaehtoiset ovat innoissaan, että paikka pääsee uutisiin, on puhetta siitä, että seuraavan maanantain uutiset voidaan näyttää mediapajan tietokoneelta yhteisesti aamun aluksi.

Haastattelujen ja havainnoinnin perusteella vaikuttaa siltä, että mediapajan yhteisöllisyys ja paikan merkitys on yksi tekijä, joka lisää asukkaiden osallisuuden tunnetta rohkaisemalla mediapajaa käyttäviä asukkaita myös osallistumaan aluetta koskeviin asioihin niin reaali maailmassa kuin myös digitaalisia väyliä pitkin. Monet haastatellut kertoivat muun muassa allekirjoittaneensa sekä paperisia että digitaalisia vetoamuksia tai lukeneensa informaatiota kaupunkisuunnittelusta mediapajalla, tai kiinnostuneensa asiasta Mediapajalla syntyneen kontaktin ansiosta. Haastateltava kuvaa miten oli kiinnostunut kertomaan mielipiteensä ja seuraamaan tiettyä asiaa, jonka joku muu Mediapajan tai Saunabaarin käyttäjä tai ohikulkija oli laittanut esille:

H: “Joo, näin tässä esitteitä ja tossa toisellapuolella [Saunabaarilla] oli seinässä. Oli jossain tällöinen kysely... niin mä sitten katsoin asiaa ja laitoin siihen että...”

Paikan merkitys kertoo myös asukkaiden ja kaupungin välissä olevien paikkojen ja toimijoiden tärkeydestä, jotta kommunikaatio asukkaiden todellisuudesta sekä kaupungin tarjoamista mahdollisuuksista välittyy monisuuntaisesti (Jacobs 1961; Sampson 2012). Toinen aspekti Mediapajan rooliin kohtaamispaikkana on kaupunkitilan koettu miellyttävyys ja saavutettavuus. Huomioitavaa on millaisessa paikassa ja ympäristössä mediapaja sijaitsee. Tilan hyvä saavutettavuus ja ympäristön miellyttävyys lisäävät paikan käyttöastetta, useat haastatelluista kokivatkin paikan miellyttäväksi ja helposti saavutettavaksi. Mediapaja sijaitsee melko keskeisellä paikalla etenkin vanhaa Maunulaa ajatellen. Kaupunkiympäristö on myös alueella melko moninaista ja lähettyvillä on myös muita palveluita, joita asukkaat käyttävät päivän aikana, kuten ruokakauppa, kahvila, asukastila ja ravintola. Kaupunkiympäristön ja arkkitehtuurin miellyttävyydellä on merkitystä ihmisten viihtyvyyteen ja hyvinvointiin erilaisissa paikoissa (Kushner 2015).

Haastateltavat mainitsivat saaneensa Mediapajalla informaatiota esimerkiksi Keskuspuistoon liittyvästä keskustelusta ja aloitteista. Ylipäätään etenkin seniorit kertoivat sanan liikkuvan keskusteluissa ja leviävän informaaleissa tapaamisissa.

Muutama mainitsi osallistuneensa esimerkiksi viime aikoina pinnalla olleeseen Keskuspuiston suunnitteluun liittyen. Monet haastatellut olivat allekirjoittaneen Mediapajalla adressin tai käyneet pajalla mainostetuissa kaupungin järjestämissä osallisuustapahtumissa. Muutama oli seurannut keskuspuistoon liittyvää suunnittelua myös sosiaalisen median välityksellä. Mediapajan fyysisen paikan merkitys vaikuttaakin olevan nimenomaan osallisuutta edistävä, tiedon jakamisen, yhteisöllisyyden, pystyvyyden ja kuuluvuuden tunteen vahvistamisen kautta. Nämä aspektit yhdessä voivat aktivoida asukkaita ja luoda tunnetta vahvemmassa osallisuudesta. Mediapajan tyyppisten tilojen toiminnan mahdollisuudet digitaalisen osallisuuden vahvistamisessa olisikin hyvä ottaa huomioon tulevaisuudessa, etenkin huomioiden Mediapajan erityisyyden Helsingin nykyisessä palveluntarjonnassa.

Reaalimaailmassa tapahtuvan informaation jakamisen lisäksi suuri osa haastatelluista kertoi myös digitaalisissa väylissä osallistuvansa lähinnä asioihin, jotka nostetaan esille heidän olemassa olevissa verkostoissaan. Yleisimmin tämä tarkoitti Facebookissa tutun henkilön tai sivun jakamaa informaatiota tai perustelua jollekin aloitteelle. Haastateltavat kertoivat tiedonkulusta muun muassa seuraavaa:

H: “No mua on pyydetty mukaan et ne aloitteet on tullut sitten mun sivuille, kerrottu mistä on kyse ja ne on aina ollut mun tuttuja”

M: “Niin jossain facebookissa tai..?”

H: “Joo facebookissa joo, et en mä sitten hirveesti noissa virallisissa sivustoissa surffaile muuten, en ehdikkään mutta nää on sitten tullut lähelle kun ne on tullut tuttujen kautta ja siellä on muitakin samoja kiinnostuksia omaavia henkilöitä.”

Toisen haastateltava kommentoi:

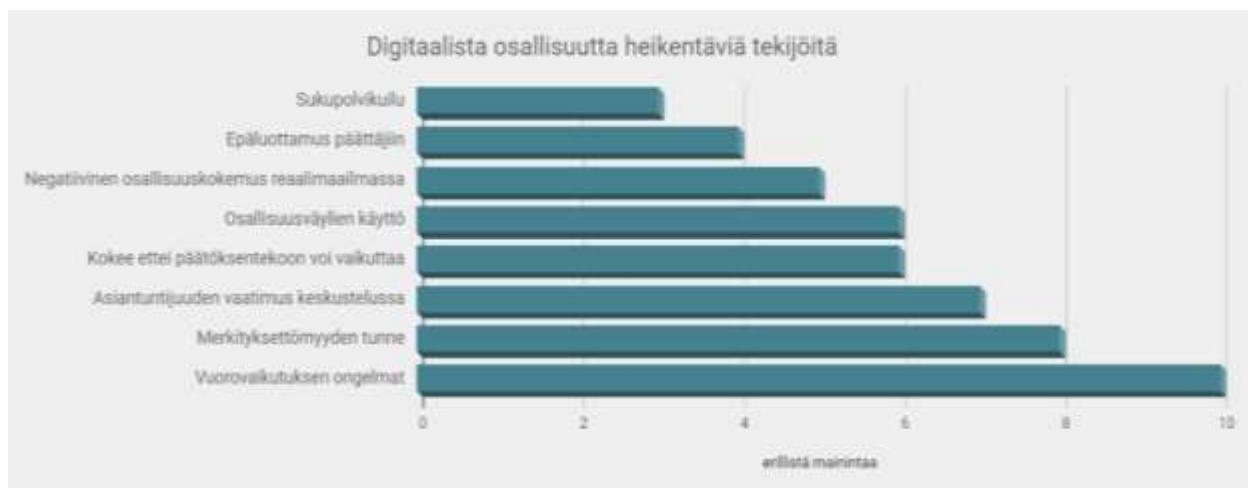
H: “Hesarista joskus mutta siellä on taas niin laajalla alueella ja kiinnostuksen kohteilla tapahtumia niin... mutta kyllä ne suurinosa [joihin menee] sitten tulee vastaan facebookissa. Joku tuttu jakaa..”

Olemassa olevissa verkostoissa kulkevan tiedon lisäksi huomattavaa oli myös havainto siitä, että tietoa koettiin olevan saatavilla liian paljon, joten tietoa vastaanotettiin mielellään niissä väylissä missä uskottiin sen olevan jo itselle kuratoitua, samoista asioista kiinnostuneiden ihmisten generoimaa, tai alueellisesti kohdennettua (kts.

edellinen kommentti Helsingin Sanomista). Toisaalta kuitenkin kuplautuminen tiedostettiin ja myös sen ongelmat ymmärrettiin. Arkikäytön kannalta kuitenkin haastateltavat preferoivat sitä, että he saivat nopeasti heitä kiinnostavan ja heille suunnatun informaation käsiinsä.

4.3 Digitaalisen osallisuuden haasteet

Tutkimuksen perusteella asukkaat kokivat digitaalisen osallisuuskanavien käytön olevan melko matalan hierarkian toimintaa. Haastattelujen edetessä esille tuli kuitenkin useampia digitaalisen osallisuuden tunnetta heikentävää tai osallisuusväylien saavuttamista vaikeuttavaa aspektia. Kuvassa 5 esitän useimmin haastatteluissa mainittuja negatiivisia vaikuttimia osallisuuden kokemuksessa.

Kuva 5. Osallisuuteen negatiivisesti vaikuttavia tekijöitä.

Asukkaat olivat haastatteluissa yksimielisen positiivisia siitä, että on hyvä asia, että kaupunki pyrkii osallistamaan asukkaita päätöksentekoprosesseihin. Vaikka monet kokivatkin, että osallisuudella ei välttämättä ole juurikaan vaikutusta päätöksiin, kaikki olivat kuitenkin sitä mieltä, että asukkaiden tulee itse olla aktiivisia ja osallistua, koska sitten on turha “*narista*” päätöksistä, jos ei ole edes pyrkinyt vaikuttamaan.

Monet aspektit aiheuttavat asukkaille negatiivista tunnetta digitaalisesta osallisuudesta: omat laitteiden tai sovellusten käytön ongelmat, keskustelukulttuuri, asiantuntijuuden odotus sekä palautteen ja vuorovaikutuksen puute osallisuuskanavissa. Laitteiden ja sovellusten käytön ongelmat liitettiin usein sukupolviuiluun. Sukupolviuulusta kertyikin haastatteluissa yhteensä viisi mainintaa. Useimmissa tapauksissa

haastateltavat pohtivat oman sukupolvensa, seniorien, mahdollisia vaikeuksia käyttää tietokoneita tai älylaitteita, sekä mahdollisuuksia kattavasti ymmärtää sovellusten toimintalogiikkaa. Maininnoissa sukupolvikuilusta tuli ilmi huoli eriarvoisuudesta ikäryhmien välillä. Haastateltavat kokivat, että on mahdollista, ettei vanhempi väestöryhmä ole osallisena tai pysy mukana tiedotuksessa esimerkiksi asuinalueeseen tai kiinnostuksen kohteisiin liittyvissä asioissa. Eräs haastateltava reflektoi asiaa seuraavasti:

“H: Tuli mieleen, että varmaan tulevaisuudessa toimii koko ikärakenteelle mutta tuli mieleen että tää on... tässä jää varmaan niinkun vanhusten mielipide vähälle koska eihän kaikki käytä jatkuvasti tai jotkut ei käytä ollenkaan nettiä että.. et tää sukupolvi joka elää vielä niin ei välttämättä mutta ehkä seuraava sitten.”

Sukupolvikuilu tiedostettiin haastateltavien keskuudessa, ja Mediapajalla tarjottavan avun ja ohjauksen koettiin olevan suuri apu tähän etenkin Maunulassa asuville senioreille. Myös sovellusten heikko toimivuus, palvelujen kaatuminen tai turha monimutkaisuus koettiin ongelmalliseksi. Haastatellut toivatkin esille moniväyläisyyttä, reaali maailman tapahtumien, median, sekä digitaalisten väylien yhdistämistä osallisuuden inklusiivisuudessa ja valtavirrasta poikkeavien ryhmien kuulemisessa.

Valtarakenteisiin liittyen asukkaat nostivat esille sen, että heidän kokemuksensa mukaan esimerkiksi kaupunkisuunnitteluun liittyvissä keskusteluissa on jonkin tason asiantuntijuuden odotus, eikä asukkaan ole välttämättä helppo osallistua keskusteluun, mikäli he eivät ole alan ammattilaisia. Asiantuntijuuden odotus liittyi haastateltavien mukaan usein keskustelunormeihin, termien ja käsitteiden hallintaan sekä akateemiseen, usein teknisiä asioita korostavaan, puhetapaan. Toisaalta kuitenkin asukkaat totesivat, että halutessaan asukas voi kuitenkin perehtyä käsiteltävään asiaan hankkimalla tietoa, googlettamalla, kuten moni asukas tiedonhankkimisesta totesi, ja tämän jälkeen keskustelemalla osallisuusväylissä asiapohjaisesti. Jossain määrin asukkaiden haastattelussa tuli esille se, että he kokivat reaali maailman osallisuustapahtumissa tiedonvälityksen onnistuvan jonkin verran helpommin. Tilaisuuksissa on usein yksi tai useampi julkishallinnon edustaja paikalla ja he esittelevät käsiteltävän asian asukkaille ennen keskustelua. Tiedonjakaminen digitaalisissa osallisuusväylissä ei haastateltavien mukaan aina ollut näin selkeää vaan tietoa piti hakea monesta eri väylästä

hakupalvelujen avulla, tai tietoa ei alun perinkään löydetty. Hakemisenkaan jälkeen asukkaat eivät välttämättä kokeneet saavansa koottua tarpeeksi kattavaa kuvaa käsiteltävästä asiasta, jotta voisivat osallistua keskusteluun osallisuusväylässä tai kertoa mielipiteensä gallupeissa. Tiedonhankkimisen lähteistä mainittiin aina hakupalvelut, sen sijaan että haastateltavat olisivat kokeneet löytävänsä tiedot suoraan kaupungin tarjoamista palveluista, joissa päätöksentekoon liittyvistä asioista kuitenkin aina jaetaan taustatietoa ja perusteluja.

Virallisissa osallisuuskanavissa koettiin olevan korkeampi osallistumiskynnys asiantuntijuuden odotuksen vuoksi (7 mainintaa), kuin esimerkiksi Facebookin asukkaat tai kaupunginosaryhmissä. Muutama haastateltava piti tätä myös positiivisena asiana ja toivoikin keskustelun pysyvän asiapitoisena ja faktapohjaisena, eikä pitänyt tunteisiin vetoavasta keskustelukulttuurista tai *“turhasta politikoinnista”*. Toinen haastateltava taas totesi kaiken olevan poliittista ja kannatti myös arvopohjaista keskustelua.

Eräs esiin noussut digitaaliseen vuorovaikutukseen liittyvä haaste oli myös keskustelukulttuurin ongelmat. Haastateltavista kaikki puhuivat ainakin jollain tasolla internetissä keskustelemisen ongelmallisuudesta, joko asiantuntijuuden odotuksen tai yhteisöllisyyden suhteen. Vaikka positiivisesta yhteisöllisyyden tunteesta verkossa puhuttiinkin useammin (6 mainintaa) kuin negatiivisesta yhteisöllisyydestä (3 mainintaa), niin haastateltavia huolesti keskustelujen polarisoituminen kärkkäiksi *“ääripään mielipiteiden huuteluksi”*, jossa ei ole tilaa järkevälle keskustelulle. Toisaalta kuitenkin haastateltavat kokivat yhteisöllisyyttä saadessaan muiden asukkaiden tukea esittämilleen mielipiteille esimerkiksi tykkäysten tai tukevien kommenttien muodossa erilaisilla foorumeilla, sekä muiden jakaessa heille itselleen tärkeitä aiheita eteenpäin esimerkiksi facebookissa. Haastateltava kuvaa saamansa tuen vaikutusta seuraavasti:

“H: No siihen on ainakin muut [asukkaat] ottanut kantaa sitten myönteisesti tai kielteisesti, että tota et jos on havainnu että muut on samaa mieltä niin se on ollut kiva..”

Vahvimmin haastatteluissa nousi esiin palautteen ja vuorovaikutuksen ongelmat, etenkin virallisissa osallisuuskanavissa. Vaikka haastateltavat kokivatkin digitaalisissa osallisuuskanavissa yhteisöllisyyttä muiden asukkaiden kanssa, eniten keskustelua ja kritiikkiä herätti se, lukeeko osallisuuskanavissa kerrottuja mielipiteitä tai kannanottoja oikeasti kukaan julkishallintoa edustava ihminen. Haastateltavat kokivat, että ehkä

keskustelu ja kommentointi näissä palveluissa on merkityksetöntä ja vain “*avaruuteen huutelua*”, kuten yksi haastateltavista tilanteita kuvasi. Toinen haastateltava kuvasi tuntemustaan seuraavasti:

H: “Joo on tuttu [kerrokantasi], mun mielestä se on hyvä väylä, siellä nyt ainakin on sitten se oma kommentti asiasta. Mut sitten vaan miettinyt että kuka niitä sitten lukee että onko se sitten hyödykästä tai muuta..”

Etenkin kaupunkisuunnitteluun ja kaavoitukseen liittyen haastateltavat kokivat, että “*...mitä tahansa voi kyllä sanoa mutta onko sillä sitten mitään vaikutusta on eri asia..*”. Lisäksi haastateltavista useampi (4 mainintaa) koki, että päätöksenteko ja osallisuus ovat melko erillään ja, että päätöksenteko tapahtuu jossain ihan muualla kuin asukkaiden kanssa yhteistyössä:

H: “Sekin on omituista että suunnitteluun saa vaikuttaa mielinmäärin mutta jos se on suunnittelijan mielestä huonoa vaikuttamista niin sitä ei hyväksytä... M: Tarkoitatko että siinä ei ole sitovuutta? H: Niin sillon kun esitellään joku asia niin se on jo ratkaistu.”

Useissa tapauksissa haastateltavat kokivat, että osallisuutta ajavien prosessien jälkeen tehtyjen päätösten perusteluissa kommunikaatio katkeaa (10 mainintaa), eivätkä prosessiin osallistuneet ole perillä siitä miksi tiettyyn päätökseen oli päädytty, tai miksi heidän mielipiteensä eivät ainakaan heidän kokemuksensa mukaan olleet vaikuttaneet. Haastateltavista ne, jotka kokivat olleensa osallistuneet kaupunkisuunnitteluun liittyviin prosesseihin, eivät ylipäätään usein tienneet mitä asiassa on osallistumisen jälkeen tapahtunut. Jäljelle on jäänyt tunne siitä, että heitä ei kuitenkaan ole kuunneltu tai, että jonkin toisen alueen tai ryhmän etu on mennyt heidän omansa edelle jostain tuntemattomasta syystä, tunne “*toisen luokan kansalaisuudesta*”. Osallisuuskeskustelussa onkin kiinnitetty huomiota myös siihen millaisen roolin julkishallinto antaa asukkaille. Ovatko asukkaat ensisijaisesti asiakkaita, kuluttajia tai käyttäjiä toimenpiteiden kohteina, jolloin heiltä halutaan lähinnä vastauksia julkishallintoa askarruttaviin kysymyksiin, vai nähdäänkö asukkaat kenties kansalaiskumppaneina, joiden kanssa asioita kehitetään jatkuvassa iteratiivisessa kehässä (Tuurnas & Haveri 2017: 59). Tuurna ja Haveri huomauttavat myös, että perinteisessä hallinnossa määrältään liian suuri aktiivisuus voidaan nähdä myös haitallisena, hallintokoneiston tukkeutuessa käsittelemisen määrään.

Eräs haastateltavista totesi uskovansa, että osallistumisella on vaikutusta vasta silloin jos *“se asia sitten sattuu mediassa nousemaan esille ja tulee poru”*. Haastateltava siis koki, että mikäli asukkaat kertovat mielipiteitään ja media tekee asiasta isomman jutun, ja asia saa huomiota, niin myös viranomaisten ja suunnittelijoiden on pakko ottaa annetut mielipiteet ja keskustelu huomioon työssään, eivätkä he voi vaan sivuuttaa asiaa. Myös Staffans (2004: 1) toteaa, maankäytönsuunnittelun osallisuusprosessiin liittyen, että vaikka virallinen osallistuminen järjestetäänkin kaavaprosessien sisällä, niin käytännössä suunnitteluun vaikutetaan vähintään yhtä paljon virallisen kaavaprosessin ulkopuolella erilaisten verkostojen ja median luomassa todellisuudessa.

Haastateltavien osallisuuden tuntemusten kuvauksessa on havaittavissa luottamuksen puutetta päätöksentekijöihin sekä päätöksentekoprosessiin. Haastatteluissa useampi puhui epäluottamuksesta etenkin poliitikkoihin ja päätöksentekoon. Epäluottamus demokraattisesti valittuihin edustajiin heijastui myös ylipäätään valtaapitäviin, sisältäen myös viranomaiset. Demokraattinen järjestelmä ei ole kokonainen ilman kansalaisten luottamusta järjestelmään ja vuoropuhelu muun muassa osallisuuskanavien kautta onkin yksi luottamuksen rakentamisen tapa (Virtanen 2001; Staffans 2004). Useimmissa haastateltavien kommentteissa viitattiin poliitikkojen suureen vaikutusvaltaan siinä mihin suuntaan kehitys lähtee. Poliitikkojen ajamiin intressien koettiin peittävän alleen asukkaiden toiveet ja halut:

H: “Mulla esimerkki nyt on noi poliitikot että ne on kaikessa mukana ja sitten nää päätökset on tämmösiä et ne ei oikein tyydytä ketään niin pistää vähän ihmettelemään että.. millä perusteella sitten..”

Toinen haastateltava kommentoi:

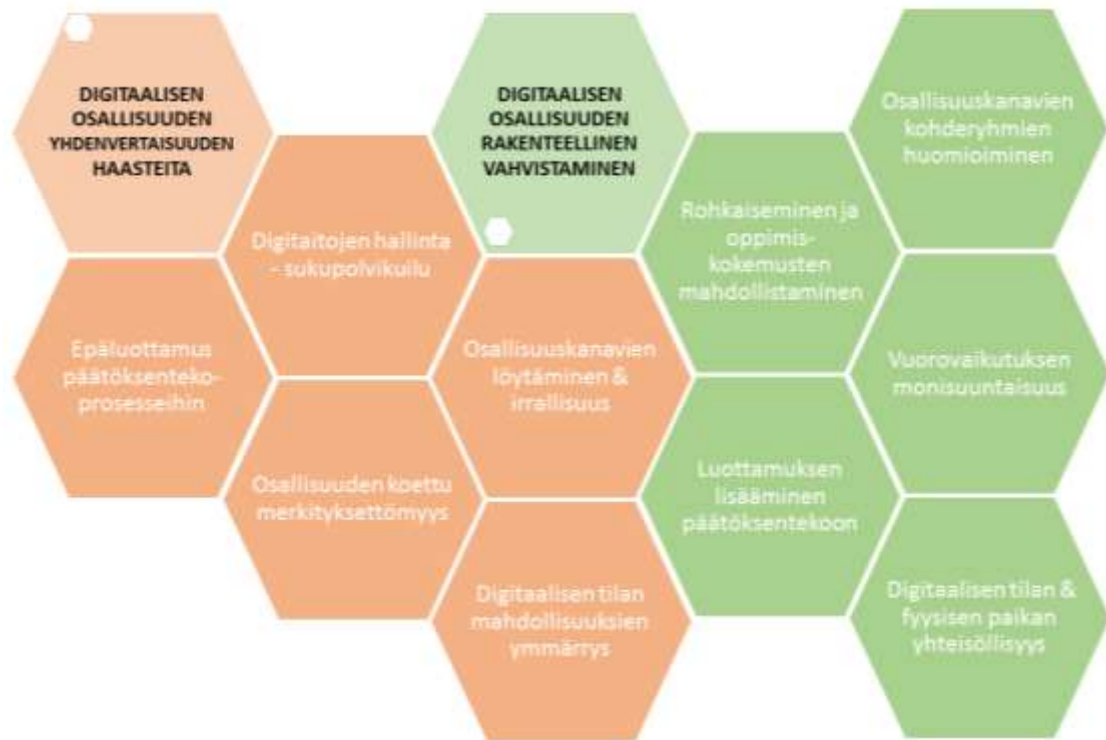
H: “No olisi kiva jos se voisi vaikuttaa mutta minusta se on utopia, jos olisi mahdollista niin oi tietenkin. Mutta riittää kun pari päivää katsoo uutisia ja voi laskea niin..”

Toisaalta siis monet haastateltavat sanovat olevansa epäileviä sen suhteen onko osallistumisella mitään merkitystä päätöksentekoon, mutta toisaalta kuitenkin pitävät osallistumista tärkeänä, koska sitten *“on turha narista”* jos ei ole ollut mukana. Haastateltavien negatiiviset kokemukset osallistavista prosesseista vaikuttavat tunteeseen osallisuuden merkityksellisyydestä. Monet haastatelluista kokivat, että

osallistumisella ei ole vaikutusta päätöksentekoon tai päätöksentekoprosessiin. Monissa tapauksissa kyse oli kuitenkin enemmänkin tunteesta, että millään osallistumisella ei ole merkitystä yhdistettynä epäluottamukseen päätöksentekoa kohtaan, ei välttämättä konkreettisesta kokemuksesta, että näin todellisuudessa olisi. Osa tutkimuksista antaakin viitteitä siitä, että erityisesti perinteisten osallistamismenetelmien suosio ei ole kansalaisten keskuudessa vakiintunut (Kubicek 2010). Kansalaiset eivät koe osallisuustapahtumia ja mielipiteiden kyselemistöjä kiinnostavina, koska osallistumisen tuloksien hyväksikäyttäminen ja vaikutustapa päätöksiin ei ole läpinäkyvää (Kubicek 2010: 173). Kuitenkin haastattelujen perusteella vaikuttaa siltä, että vaikka asukkailla olikin negatiivisia kokemuksia osallistumisesta ja negatiivinen tunne osallistumisen merkityksellisyydestä päätöksenteossa, heillä oli silti positiivinen digitaalisen osallisuuden ja kuulumisuuden tunne ylipäättään.

5 KESKUSTELU

Keskustelu-kappaleessa pohdin tutkimukseni tulosten ja teoriaosuuden pohjalta haastatteluissa esille tulleita digitaalisen osallisuuden yhdenvertaisuuden esteitä ja mahdollisia ratkaisuja rakenteellisella tasolla. Keskustelussa pyrin vastaamaan neljänteen tutkimuskysymykseeni siitä, kuinka julkishallinto voisi olla mukana edistämässä yhdenvertaisempaa digitaalista osallisuutta (T4). Kuvassa 6 esittelen tärkeimmät tässä tutkimuksessa esille tulleet asukkaiden kokemat ongelmalliset digitaalisen osallisuuden suhteen, sekä mahdollisuudet digitaalisen osallisuuden vahvistamiseen rakenteellisella tasolla. Käsittelem näitä haasteita ja osallisuuden vahvistamisen mahdollisuuksia ratkaisulähtöisesti seuraavissa alaluvuissa.

Kuva 6. Digitaalisen osallisuuden yhdenvertaisuuden koettuja esteitä sekä osallisuuden vahvistamisen mahdollisuuksia.

5.1 Osallisuuden rohkaiseminen ja oppimiskokemusten mahdollistaminen

5.1.1 Mediapajan merkitys fyysisen ja digitaalisen tilan rajapinnassa

Digitaalisen osallisuuden tunteen rakentumisessa oli tämän tutkimuksen mukaan merkittävää asukkaiden kuuluvuuden ja pystyvyyden kokemukset. Tutkimus toi esille Maunulan Mediapajan merkityksen näiden kokemusten mahdollistamisessa. Mediapaja edesauttoi osallisuutta monin keinoin. Yksi merkittävimmistä oli sen toimiminen fyysisen ja digitaalisen tilan rajapinnassa. Tilojen rajapinnalla viitataan siihen, että digitaalisen ja fyysisen tilan ero ei ole selkeästi rajattu, vaan ne ovat kytkeytyneinä toisiinsa (Zook & Graham 2007, 2018). Mediapajan toimiminen rajapinnoilla näkyy tässä tutkimuksessa siinä, että sen fyysinen tila vaikuttaa lisäävän digitaalisen tilan saavutettavuutta sekä rohkaisevan mediapajaa käyttäviä asukkaita osallistumaan yhteisiin, usein aluetta tai sen asukkaita koskeviin asioihin. Matalan kynnyksen tilana Mediapajalle on helppo tulla. Kaikki haastatellut kokivat Mediapajan tilan

inklusiivisena ja kaikille väestöryhmille avoimena. Useat haastateltavat mainitsivat työntekijöiden ja vapaaehtoisten merkityksen digitaalisten tilojen kartuttamisen edesauttamisessa. Näin Mediapaja ja sen henkilökunta on mukana mahdollistamassa asukkaiden pääsyä osallisiksi digitaaliseen tilaan, niin materiaalisten laitteiden tarjoamisen kuin myös tuen ja rohkaisun kautta.

Asukkaat kokivatkin haastattelujen mukaan Mediapajan merkityksellisenä ja tulivat sinne myös esimerkiksi huolimatta siitä, että heillä oli tietokone lisäksi jo kotona. Monet Mediapajan vapaaehtoiset ja aktiivisesti tilaa käyttävät asukkaat viettivät Mediapajalla huomattavia määriä aikaa, keskustelivat toistensa kanssa ja hoitivat asioitaan tietokoneilla. Avoin ilmapiiri ja yhteisöllisyys voikin olla yksi syy Mediapajan käyttäjien arvostukselle. Haastatellut mainitsivat myös tulevansa mieluummin Mediapajalle kuin esimerkiksi kirjastolle tai muuhun laitteita tarjoavaan tilaan. Asukkaat pitivät siitä, että tilassa sai toimia rauhassa, siellä oli tarpeeksi laitteita käytössä ja kaikki tulivat tilaan samoista syistä. Maunulan Mediapajan tilan spesifi tarkoitus voikin olla yksi tekijä, joka vahvistaa asukkaiden kokemusta Mediapajasta matalan kynnyksen paikkana. Fyysisen paikan merkityksellisyys mahdollistaen monille asukkaille näin tietoteknisten laitteiden käytön ja digitaalisen tilan saavutettavuuden.

Yhteisöllisyys ja merkitykselliset paikat ovat asukkaille tärkeitä. Castells (2004) viittaakin julkishallinnon mahdollisuuksiin tukea yhteisöjä ja tarjota paikkoja, joihin ihmiset voivat kokea kuuluvuutta, joissa he voivat jakaa elämäänsä sekä kokea merkityksellisyyden tunnetta. Castellsin mukaan erilaiset yhteisöt, olivat ne sitten paikkaan sidottuja tai jonkin aiheen ympärille kasaantuneita, voivat olla mukana edistämässä kansalaisten osallisuutta yhteiskuntaan ja kiinnostusta yhteisten asioiden kehittämiseen. Mediapajalla oli tämän tutkimuksen mukaan nimenomaan edistävää vaikutus käyttäjien yhteiskunnalliseen osallisuuteen ja se toimi kiinnostuksen herättäjänä yhteisten asioiden kehittämiseen niin digitaalisissa kanavissa kuin myös reaali maailman välillä. Paikan merkitys voi näyttäytyä myös asukkaiden kiinnostuksena vaikuttaa omalla asuinalueellaan tapahtuviin asioihin ja muutoksiin (Rukolainen ym. 2018: 27).

Mediapaja rohkaisi asukkaita osallisuuteen tilassa käytävien keskustelujen, tilassa olevien ilmoitusten ja esitteiden, sekä aloitteiden kautta. Haastattelujen perusteella viesti tapahtumista, erilaisista aloitteista tai kiinnostuksen kohteista kulki tehokkaasti

kohtaamispaikoissa kuten Maunulan Mediapajalla ja asukastila Saunabaarilla. Yksittäisen tai muutaman henkilön ajaessa heille tärkeää asiaa tiiviisti, myös muut ihmiset heidän ympärillään imeytyvät helposti mukaan. Mediapajaa käyttävät asukkaat vaikuttivat havaintojeni mukaan viettävän tilassa runsaasti aikaa myös keskustellen muiden asukkaiden kanssa. Käyttäjät samalla kiinnittävät keskustelujen ja olemisen kautta huomiota alueella tapahtuviin asioihin, ilmoitustaululla esitettyihin tapahtumiin ja tiedonjakoon. Etenkin keskustelua ja aktiivista tapahtumien tai asioiden mainostamista harjoittivat havainnoinnin mukaan asukkaat, jotka olivat tilassa usein ja näin ollen tunsivat muita käyttäjiä. Myös tilan ulkopuolelta ohikulkijat pysähtyivät silloin tällöin lukemaan tapahtumista ja ilmoituksista. Mediapaja voi näin toimia informaation jakamisen paikkana ja rohkaista tilan käyttäjiä tutustumaan ajankohtaisiin asioihin. Haastattelujen perusteella asukkaat usein jatkoivat ilmi tulleisiin asioihin tutustumista myös digitaalisissa kanavissa, vaikka ensimmäinen kontakti aihealueeseen tapahtuikin mahdollisesti paperisessa muodossa ilmoitustaululla, tai tuli ilmi asukkaiden välisissä keskusteluissa. Zook ja Graham viittaavatkin siihen kuinka digitaalisesta tilasta voi muodostua fyysisen paikan jatkumo ihmisten jakaessa digitaalisessa tilassa fyysiseen paikkaan liittyviä kokemuksia ja ajatuksia (Graham & Zook 2011).

Haastatteluissa etenkin seniorit kertoivat sanan liikkuvan vahvasti asukkaiden välisissä keskusteluissa ja leviävän informaaleissa tapaamisissa. Tämän vuoksi alueen verkostuneiden, aktiivisten asukkaiden rooli ja valta tuleekin ottaa huomioon asukasviestinnässä. Myös Jacobs (1961: 161) kiinnittää huomionsa erityisesti alueiden avainhenkilöihin, jotka toimivat tavallaan naapurustojen tukipilareina ja ovat kenties ammattinsa tai muuten elämäntilanteensa vuoksi melko pysyviä hahmoja naapurustossa. Pysyvät hahmot voivat olla avainhenkilöitä myös alueilla, joilla muuten asukkaiden vaihtuvuus on suurta. Jacobsin mukaan muut asukkaat tukeutuvat avainhenkilöiden apuun yhteisiin asioihin liittyvissä kysymyksissä. Myös Castellsin (2004) tutkimusten mukaan yhteisöt tuottavat merkitystä säteillen myös koko ympäröivälle yhteisölle eivätkä pelkästään yhteisössä mukana oleville. Lisäksi fyysiseen paikkaan sidotut yhteisöt säilyvät elinikänsä jälkeen paikan kollektiivisessa muistissa ja vaikuttavat näin myös tulevaisuuteen asti rakentuvien identiteettien kautta (Castells 2004: 64).

Haastattelujen mainintojen mukaan Maunulan Mediapajalla työskentelevät työntekijät ja vapaaehtoiset ovat merkittävässä roolissa tiedonjakajina ja helposti lähestyttävinä henkilöinä, joilta voi pyytää apua Mediapajan tapauksessa etenkin tietotekniikan käyttöön ja digitaalisten palvelujen saavuttamiseen liittyvissä ongelmissa. Työntekijät näin mahdollistavat myös heikommalla digitaalisella taidolla omaavien henkilöiden osallisuuden digitaaliseen tilaan. Mediapaja voi toimia digitaalisen kuilun kapenemisen hyväksi, niin laitteiden saavuttamisen kuin myös käyttötapojen laajenemisen kautta (Selwyn 2006: 274). Toisaalta muun muassa Jacobs (1961) kirjoittaa naapuruston asukkaiden ja kaupungin virallisten tahojen välissä olevien toimijoiden tärkeydestä viestinnän näkökulmasta. Jacobsin mukaan välissä olevat toimijat ovat tärkeitä mahdollistamisen lisäksi monisuuntaisen informaation liikkumisen suhteen. Toimijat voivat mahdollistaa sen, että naapuruston huolet sekä todellisuus saadaan myös julkishallinnon tietoisuuteen ja jotta julkishallinnon asiat tulevat vastavuoroisesti mukaan naapuruston sisäiseen keskusteluun. Tällä voi olla positiivisia vaikutuksia naapuruston aktiivisuuteen ja osallisuuteen.

Mediapajalta voi myös liikkua tietoa julkishallinnon suuntaan erilaisten tapahtumien ja niihin osallistuvien viranomaisten kautta, sekä digitaalisten osallisuusväylien välityksellä. Vaikkakin vaikuttaa siltä, ettei tiedon monisuuntaisen liikkuminen ole Mediapajan perustoimintaan vahvasti sisällytettyä, vaan tarkoitus on lähinnä mahdollistaa asukkaiden tietokoneen käyttö ja jakaa mahdollisesti tietoa heidän suuntaansa. Toisaalta kuitenkin Mediapajan sisällä on suuri määrä alueellista tietoa ja paikallistuntemusta, joka voisi olla myös hyödyksi kaupungille, jos viestintä kulkee monisuuntaisesti. Vahvempi alueellinen ymmärrys helpottaa muun muassa resurssien paikantamista ja resurssien tarpeen arvioimista.

Maunula on kuitenkin myös jo ennestään melko aktiivinen asuinalue, jolla on vahva asema kaupungissa niin kaupunginosayhdistyksen, kuin myös muiden verkostojen kautta. Maunulan Mediapaja on ainoa vastaava tila Helsingissä. Alueen historia aktiivisten asukkaiden, hyvien verkostojen ja laajojen vaikutusmahdollisuuksien paikkana voi myös olla yhteydessä positiiviseen kierteeseen siinä, että asukkaat myös kokevat aktiivisuuden merkityksellisenä ja tärkeänä asiana ja ovat vahvasti mukana niin Mediapajalla kuin myös Saunabaarilla, ja tila toimii näin myös osallisuutta lisäävänä ja levittävänä paikkana. Kuten Massey [1993: 59] kuvaa, yhteiskunnallisesti jo vahvassa asemassa oleville verkko ja sen palvelut ovat yksi etuoikeuksia kasaava väylä (Graham

& Marvin 1996: 190). Maunulan spesiaali asema onkin huomioitava myös eriarvoisuuden näkökulmasta, sillä alueellinen eriarvoisuus esimerkiksi sosioekonomisesti huonompiosaisten asukkaiden klusteroitumisen myötä voi johtaa siihen, että alueiden asukkaiden vaikutusvalta paikallisdemokratiassa riippuu alueen asemasta. Dreier ym. (2004: 37) viittaavat nimenomaan paikallisdemokratiaan ja alueelliseen eriytymiseen liittyen, ettei alhaalta ylöspäin nouseva ja asukkaiden omaa aktiivisuutta vaativa demokratian muoto toimi yhdenvertaisesti, jos alueilla on eriarvoinen asema resurssien suhteen. Osallisuutta kritisoineet tutkijat kyseenalaistavatkin usein osallistamisen tasa-arvoisuutta ja huomauttavat ettei menetelmillä nykyisellään saada selville ”kansan” tahtoa, vaan ainoastaan pienen, usein hyväosaisen ja aktiivisen, ryhmän toiveita (Rättilä & Rinne 2017; Kubicek 2010: 173)

Mediapajan merkityksestä kertoo tässä tutkimuksessa lisäksi se, että vaikka haastatelluilla monilla oli mahdollisuus tietokoneen tai muun laitteen käyttöön kotonaan, he tulivat kuitenkin mieluummin Mediapajalle hoitamaan asiansa. Tämä voi kertoa siitä, että kyseessä ei siis ole laitteiden puutteesta johtuva deprivatio (Selwyn 2006: 274), vaan se että ihmiset vain mieluummin tulivat kotoaan pois toiseen paikkaan ollakseen internetissä. Mediapajan yhteisöllisyys ja paikan merkitys voi olla yksi tekijä, joka lisää vetovoimaa ja aktivoi etenkin seniorikäyttäjiä. Tutkimuksessa esiin tullut Maunulan Mediapajan merkitys osana digitaalisen osallisuuden tunteen rakentumista viittaa Mediapajaa vastaavien tilojen ylläpidon merkityksellisyyteen myös tulevaisuudessa. Maunulan Mediapaja mahdollistaa monille asukkaille tietoteknisten laitteiden käytön ja digitaalisen tilan saavutettavuuden niin fyysisen tilan kuin myös osallisuuteen rohkaisevan ilmapiirin johdosta.

5.1.2 Digitaalisen tilan mahdollisuuksien avautuminen

Digitaalisen tilan mahdollisuuksien avautuminen oman pystyvyyden ja kuuluvuuden tunteen myötä vaikuttaa tutkimuksen mukaan digitaalisen osallisuuden tunteeseen. Haastateltavat käyttivät digitaalista tilaa hyvin eri tavoin sekä ymmärsivät ja merkityksellistivät tilaa eri tavoin, riippuen heidän toiveistaan, tarpeistaan ja taidoistaan. Digitaalisen tilan käyttö on hyvin subjektiivinen kokemus ja asukkaiden käyttötapoja ei olekaan tässä yhteydessä mielekästä vertailla, vaan merkittävintä on tutkimuksen havainto siitä, että kaikki asukkaat kokivat voivansa toteuttaa itseään digitaalisessa tilassa. Digitaalisessa tilassa voi omaksua uutta tietoa ja löytää

vertaistukea sekä yhteisöllisyyttä tai toteuttaa erilaisia piirteitä identiteetistään merkitysten ja kokemusten kautta (Castells 2004: 7).

Asukkaat vahvistivat digitaalisessa tilassa omaa identiteettiään jakamalla heille tärkeitä asioita, seuraamalla heitä kiinnostavia tapahtumia sekä keskustelemalla muiden ihmisten kanssa. Haastatteluissa nousikin esille asukkaiden kokemus digitaalisen maailman mahdollisuudesta laajentaa asukkaiden ymmärrystä ja maailmankatsomusta. Haastateltavat mainitsivat kohdanneensa digitaalisessa tilassa monia hyvin erilaisia ihmisiä, keskustelleensa asioista ja saaneensa uusia näkökulmia heitä kiinnostaviin teemoihin. Digitaalisessa tilassa koettiin olevan ääretön määrä tietoa ja halutessaan siihen saattoi hypätä hyvin syvälle myös ajatusmaailmallisesti. Digitaalinen tila voikin olla käyttäjästä riippuen hyvin erilaista. Digitaalinen tila voi olla joko käyttäjien sekä sisällöntuottajien luomaa, tai se voi olla ylhäältä alaspäin luotua, jolloin käyttäjä ei voi juurikaan vaikuttaa siihen mitä laitteen näytöllä näkee. Digitaalisen tilan moninaisuus vaikuttaa myös siihen, miten kukin käyttäjä digitaalista tilaa merkityksellistää ja kuvaa (Graham & Zook 2011). Myös tässä tutkimuksessa haastateltavilla oli hyvin erilaisia kokemuksia ja merkityksellistämisen tapoja digitaaliselle tilalle, riippuen siitä miten he tilaa itse käyttivät.

Osa asukkaista toimi digitaalisessa tilassa aktiivisesti keskustellen ja osallistuen, kun taas toiset toimivat tilassa passiivisemmin asioita seuraten tai käytännön asioihin kuten pankkiasioihin keskittyen. Käsite tilasta saattoi myös muuttua asukkaan kerryttäessä lisää taitoja käyttää teknologiaa haluamiinsa asioihin. Digitaalinen tila voikin muuttua nopeasti käyttäjän mielenkiinnon kohteiden muuttuessa yksilöllisesti tai kollektiivisesti uusien teknologioiden ja internetin ilmiöiden myötä (Graham & Zook 2011). Keskimäärin on kuitenkin huomattu, että korkeammin koulutetut ja paremmassa sosioekonomisessa asemassa olevat ihmiset käyttävät internetiä vuorovaikutuksellisesti vapaa-ajallaan ja työssään tiedonhakuun ja uuden oppimiseen, kun taas keskimäärin alhaisemman koulutuksen tai sosioekonomisen aseman omaavat henkilöt käyttävät internetiä useimmin passiivisesti, esimerkiksi viihdettä seuratakseen (Inkinen & Kuru 2004; Jackson ym 2008). Monet tässä tutkimuksessa haastatelluista asukkaista olivat melko korkeasti koulutettuja ja heillä oli käytettävissään koulutuksen ihmiselle tuomia resursseja, jotka edesauttoivat heidän toiminnan sujuvuutta myös digitaalisessa tilassa.

Useat haastatellut asukkaat eivät niinkään puhuneet digitaalisen tilan yhteisöllisyydestä, mutta mainitsivat usein, että internetin kautta saattoi löytää samanhenkisiä ihmisiä ja mielenkiintoisia keskusteluja helpostikin. Kyse ei välttämättä ollut minkään selkeän yhteisön pitkäaikaisesta jäsenyydestä vaan tunteesta, että muutkin ihmiset ovat kiinnostuneita jostain itseä, sillä hetkellä kiinnostavasta asiasta. Muiden ihmisten avulla tai heidän kanssaan asiasta saattoi oppia lisää ja syventää omaa ymmärrystään. Internetin koettiin tarjoavan mahdollisuuden laaja-alaiseen ymmärrykseen. Digitaalisen tilan erilaisissa palveluissa asukas voi itse etsiä tietoa melkein mistä tahansa, keskustella ihmisten kanssa eri puolilta maailmaa, sekä toteuttaa itseään myös kontribuomalla digitaalisessa tilassa käytyihin keskusteluihin. Joissain tapauksissa digitaalisilla yhteisöillä tai verkostoilla oli myös selkeä reaali maailman paikallinen vaikutus, jolloin samasta asiasta kiinnostuneet henkilöt järjestäytyivät ja organisoivat esimerkiksi tapahtumia heitä kiinnostavan aihealueen tai harrastuksen tiimoilta. Haastateltavien kuvauksissa nämä verkostot toimivat reaali maailman ja digitaalisen tilan rajapinnoilla. Internet, sekä sosiaalinen media oli asukkaille yksi organisoitumisen ja ryhmäytymisen paikka (Mäenpää & Faehnle 2017), jonka avulla saatiin aikaan konkreettisia toimia myös reaali maailmassa.

Monille digitaalinen osallisuus merkitsi yhteyttä globaaliin maailmaan. Digitaalisessa tilassa keskusteltiin sukulaisten tai ystävien kanssa, erityisesti jos verkostot yltyivät maantieteellisesti kaukaisiin paikkoihin. Internetin kautta luettiin uutisia kotimaasta tai paikoista, jotka olivat itselle merkityksellisiä tai kiinnostavia jollain tapaa. Moni haastatelluista kertoi etenkin internetin olevan tärkeä väline asioista ajan tasalla pysymiseen. Useat yhteisölliset palvelut, kuten Youtube, nousivat myös keskusteluissa esille foorumeina, joilla seurattiin kotimaan paikallisia tv-ohjelmia, uutisia tai muuten vain kiinnostavia asioita. Globaalit yhteydet ja haastateltujen kuvaama maailmankansalaisuus kertookin jossain määrin samoista transnationaalisen eliitin piirteistä [Massey 1993; Swyndergedouw 1993], joille verkon antamat hyödyt tutkimusten mukaan nimenomaan kasaantuvat (Graham & Marvin 1996: 190).

Digitaalisen tilan globaali merkitys oli tärkeä myös niille asukkaille, joilla ei ollut juuria muualla. Heille merkityksellisiä paikkoja saattoivat olla kaupungit joissa he olivat joskus olleet töissä, tai maat, joissa he matkustelivat usein. Näiden paikkojen kuulumisia seurattiin ahkerasti internetin välityksellä. Matkustelun ja asumisen merkitystä itselle tuotiin myös esille digitaalisessa tilassa. Asukkaat, joilla oli jokin suhde toiseen

valtioon, saattoivat haluta kertoa tästä osasta identiteettiään myös muille tutuille esimerkiksi sosiaalisen median kautta. Asukkaat halusivat jakaa heille merkityksellisiä asioita, ja kertoa muille asioista, joista he ajattelivat muiden olevan epätietoisia tai piittaamattomia. Jakamalla kuvia tai kokemuksia matkoilta asukkaat vahvistivat digitaalisessa tilassa osaa identiteetistään, sekä samanaikaisesti rakensivat paikan merkityksiä jakamalla kokemuksia fyysisistä paikoista (Graham & Zook 2011).

Digitaalisen tilan osallisuus ja löyhä yhteisöllisyys mahdollistivat siis osaltaan asukkaille tunteen kuuluvuudesta globaaliin maailmaan, laaja-alaisen ymmärryksen ympärillä tapahtuvista asioista ja omasta pystyvyydestä vaikuttaa asioihin, sekä toimi yhtenä väylänä toteuttaa tai vahvistaa omaa identiteettiään muiden ihmisten kanssa. Digitaalisessa tilassa toimimisella asukkaat lisäksi rakentavat niin omaa digitaalista tilaa ja sen kokemusta kuin myös fyysisten paikkojen merkityksiä.

5.2 Vuorovaikutuksen merkitys ja luottamus päätöksentekoon

Haastateltavien osallisuuden tunteen kuvauksessa on havaittavissa luottamuksen puutetta niin päätöksentekijöihin kuin myös päätöksentekoprosessiin. Päätöksentekoprosesseissa ja suunnitelmien hyväksyttävyydessä luottamus on tärkeää, koska kunnallishallinto muodostaa paikallisdemokratian pohjan (Kuusimäki 2017: 86). Poliitiikan ja hallinnon aloilla vuoropuhelua kansalaisten kanssa onkin perusteltu erityisesti luottamuksen lisäämisen tarpeella. Vuoropuhelu on yksi luottamuksen rakentamisen tapa, eikä demokraattinen järjestelmä ei ole kokonainen ilman kansalaisten luottamusta järjestelmään (Virtanen 2001; Staffans 2004). Suomalaisten luottamus hallitukseen on OECD:n tilaston mukaan laskenut kymmenen vuoden aikana jopa 30 prosenttia. Luottamus oli edelleen muihin maihin verrattuna korkealla tasolla, mutta luottamuksen lasku oli OECD-maiden suurinta (OECD 2017: 215). Edustuksellisen demokratian epäluottamukseen liittyen osallistuvan demokratian malleista ja kansalaisosallistumisen merkityksestä onkin keskusteltu Suomessa jo vuosikymmeniä, yhteiskunnallisten liikkeiden alettua kritisoimaan elitistiseksi kokemaansa liberaalia länsimaista demokratiaa ja vaatimaan laajempia yhteiskunnallisen osallistumisen mahdollisuuksia (Rättilä & Rinne 2017: 99).

Osallisuuden vahvistaminen myös digitaalisia kanavia hyödyntäen on yksi keino asukkaiden päätöksentekoon luottamuksen lisäämiseen.

Tämän tutkimuksen haastatteluissa asukkaat ilmaisivat usein epäluottamusta ja tyytymättömyyttä päätöksentekijöihin ja kokivat osallisuuden merkityksettömänä. Tähän vaikutti etenkin heikoksi koettu kommunikaatio ja vuorovaikutus, jolloin asukkaille jäi tunne, että heidän mielipiteitään ei lopulta kuunneltu tai niillä ei ollut merkitystä päätöksenteon kannalta. Onkin tärkeää, että kommunikaatio asukkaiden todellisuudesta sekä julkishallinnon tarjoamista mahdollisuuksista välittyä monisuuntaisesti, jotta vuorovaikutus tarjoaa palautetta ja perusteltuja päätöksiä myös asukkaiden suuntaan. Asukkaat kaipaavat haastattelujen perusteella tunnetta siitä, että jokin neutraali taho ajaa heidän asiaansa epäluotettavina koettujen poliitikkojen ja päätöksentekoprosessien keskellä.

Päätöksentekoprosessien asiantuntijakeskeisyys vaikuttaa myös asukkaiden tunteeseen siitä, paljonko tavallinen kansalainen voi lopputuloksiin vaikuttaa. Haastateltavat mainitsivatkin kokevansa, että asioihin voi kyllä vaikuttaa mutta mikäli päätöksentekoprosessissa haluaa olla mukana, se vaatii syvällistä asiaan perehtymistä sekä käytetyn termistön ja ammattimaisen argumentointitavan hallitsemista. Haastateltavat kertoivatkin tuntevansa, että olisivat pystyviä vaikuttamaan asioihin, löytämään tietoa ja osallistumiskanavia olettaen, että heillä olisi tähän vaadittavat resurssit ja tarpeeksi kiinnostusta juuri nimenomaiseen käsiteltävään asiaan. Asioihin syvällisesti perehtyvän, aktiivisen kansalaisen rooli, odottaa ihmisillä olevan vapaa-aikaa, mielenkiintoa, tarpeeksi koulutusta ja rahallisia resursseja käytettävissään perehtyäkseen ja aktiivisesti osallistuakseen yhteiskunnallisiin asioihin. Näin ollen vaikeammassa sosioekonomisessa asemassa olevan ihmisen voi olla huomattavasti vaikeampi täyttää kyseistä aktiivisen kansalaisen roolia (Rättilä & Rinne 2017; Kubicek 2010: 173; Valokivi 2008). Asiantuntijamaisen puhutavan ja kielen ymmärtämisen haasteet nousevatkin vahvemmin esteeksi niille asukkaille, joilla ei ole mahdollisuutta oman elämäntilanteensa, rahan, työn tai ajan puolesta asiaan tutustumiseen perinpohjaisesti. Omassa tutkimuksessani huomioitavaa onkin se, että tässä tutkimuksessa haastatellut asukkaat olivat suurimmilta osin koulutettuja ja luultavasti melko hyväosaisia ja aktiivisia kansalaisia, joilla oli eläkkeellä olon johdosta lisäksi runsaasti ajallisia resursseja käytössään. He kokivat olevansa pystyviä osallistumaan halutessaan. Lisätutkimusta vaatisikin se, tuntevatko huonommassa sosioekonomisessa

asemassa olevat henkilöt myös samoin mahdollisuuksistaan vaikuttaa asioihin, mikäli he vain itse niin haluavat.

Rajallisten ja epäsuhtaisten resurssien vuoksi muun muassa Kuusimäki (2017: 81), Staffans (2004) ja Jacobs (1961) ovat tuoneet esille tapoja, joilla tavalliset ihmiset voisivat vahvemmin olla mukana asiantuntijakeskeisissä päätöksentekoprosesseissa. Kuusimäki on muun muassa tutkinut strategisesti keskeisissä rooleissa toimivien strategisten fasilitaattorien mahdollisuuksia toimia osallistavien prosessien projektinjohtajina ja viestinviejinä. Nämä fasilitaattorit voivat toimia puskureina viranomaisten ja asukkaiden välillä edistäen molemminpuolista vuorovaikutusta ja osallisuutta. Kuusimäen mukaan hänen tutkimuskohteessaan Berliinissä strategisten fasilitaattorien käyttäminen on vakiintunut tapa julkishallinnon kuntalaisia osallistavissa prosesseissa. Berliinissä osallisuuden huomioimisella ja arvostuksella on pitkä historia kaupunkisuunnittelun saralla, ja moderaattoreita suositellaankin osaksi kaikkia vuorovaikutusmenettelyitä. Toisaalta myös aktiivisista asukkaista tai avainhenkilöistä voi tulla alueen asioiden ammattimaisia “arjen asianajajia” (Staffans 2004), jotka pystyvät asukkaiden organisoimisen ja kommunikatiivisten verostojen sekä niiden synnyttämien informaatiovirtojen avulla vaikuttamaan suunnitteluprosesseihin mahdollisesti osittain samantapaisesti kuin Kuusimäen mainitsevat fasilitaattorit. Osallistumiseen tottuneet asukkaat voisivatkin toimia asiantuntijoiden verkostoissa projekteihin palkattuina paikallisen tiedon välittäjinä. Tutkijat ovatkin esittäneet, että uuden ajan julkishallinnon uusliberalistisen eetoksen matalahierarkisuus ja projektiluontoisuus voi osaltaan mahdollistaa paikallisen näkemyksen ja erikoisosaamisen palkkaamista “paikallisagentteina” osaksi julkishallinnon projekteja, edistäen näin osallistuvaa demokratiaa (Kuusimäki 2017: 85; Mulgan 2009: 3). Tämän toteutuminen edellyttäisi kuitenkin osittain nykyistä dynaamisemman asiantuntijuuskäsityksen käyttöönottoa, sekä pohdintaa aktiivisen kansalaisuuden merkityksestä ja edustavuudesta. Toisaalta valtasuhteet eri toimijoiden välillä voivat tästä huolimatta johtaa siihen, että paikallisagenttien viestinviejän rooli ei tarjoa mahdollisuutta todelliseen vaikuttamiseen vaan valta ja vastuu on silti viranomaisilla. Viranomaisten taas on vaikea luvata, että osallisuuden kautta saadut ehdotukset vaikuttaisivat konkreettisesti päätöksentekoon tai lopputuloksiin (Kuusimäki 2017: 85).

Toisaalta teknologian eriarvoisuudessa ja vallassa on se haaste, että tiettyjen ihmisten ottaessa digitaalista tilaa haltuunsa eri medioiden kautta, tällä voi olla esimerkiksi

poliittisen vaikuttamisen muodossa suuri vaikutus massojen ajatuksiin ja käyttäytymiseen. Digitaalisen tilan valtasuhteiden tasapaino sekä asukkaiden yhdenvertaisen osallisuuden vahvistaminen voi siis vaikuttaa myös laajemmalla skaalalla demokratian toimintaan ja demokraattisten prosessien legitimizeettiin. Haastattelujen tuloksissa on myös huomattavissa se, että asukkaat seuraavat laajasti hyvin erilaisia digitaalisia medioita ja saavat sitä kautta mielikuvia päätöksentekijöistä, päätöksenteosta, sekä kansalaisten huomioimisesta päätöksentekoprosesseissa. Tiedonjaon oikeaperustaisuuteen ja mahdollisimman suoraan kommunikaatioon julkishallinnon ja asukkaiden välillä tulisikin siis kiinnittää huomioita. Eräs haastateltavista muun muassa referoi tilannetta, jossa virheellinen liikennesuunnitteluun liittyvä tieto lähti vahvasti kiertämään sosiaalisessa mediassa ja asukkaiden puheissa. Tämä sittemmin virheelliseksi todettu tieto levisi hyvin laajalle ennen kuin eräässä asukastapahtumassa virheellinen käsitys saatiin oikaistua niiden asukkaiden osalta, jotka kyseiseen tapahtumaan osallistuivat. Digitaalisen tiedonjaon avulla voitaisiin myös mahdollisesti pystyä oikaisemaan virheellisiä käsityksiä ennen kuin ne lähtevät laajasti leviämään, mikäli tieto ja faktapohjaiset suunnitelmat tuotaisiin lähelle asukasta ja heidän arjessaan käyttämiinsä medioihin. Arjessa välitetyn tiedon merkitys voisi olla se, että paremmin tiedostavana ja laajoja kokonaisuuksia ymmärtävinä asukkaat pystyisivät myös asennoitumaan kriittisemmin virheellisiä tietoja kohtaan ja arvioimaan tiedon luotettavuutta, sekä tarkistamaan suunnitelmien faktoja julkishallinnon lähteistä, olettaen että niissä informaatio on helposti saavutettavassa ja ymmärrettävässä muodossa.

Haastatteluissa asukkaat totesivat kokevansa, että tietoa on digitaalisessa muodossa niin paljon, että kokonais kuvan saaminen jostain tietystä asiasta tuntuu hankalalta. Osallisuuskanavista tulisikin asukkaiden mukaan saada käsiteltävästä asiasta hyvä kuva ja niiden tulisi olla helppokäyttöisiä, jotta käytöstä tunnettaisiin saatavan enemmän hyötyä kuin haittaa. Kubicek (2010) viittaakin rationaalisen tietämättömyyden käsitteeseen, jolla hän kuvaa tilannetta, jossa käyttäjä kokee sovelluksen käytön kustannuksen olevan suurempi kuin sen hyöty, eikä näin ollen halua osallistua mihinkään kyseisen palvelun tai sovelluksen kautta. Tällä kustannuksella voidaan tarkoittaa ajan kulumista siihen, kun käyttäjä opettelee sovelluksen käyttöä ja osallistumisen tapaa, tai kustannusta siitä, että perehtyy asiaan vaadittavissa määrin voidakseen täyttää esimerkiksi terminologian hallitsemisen normin. Mikäli käyttäjä siis kokee käytön

kustannuksen olevan korkeampi kuin vaikuttamisen tai osallistumisen hyöty, jää osallistuminen tekemättä (Kubicek 2010: 182; Steinmann ym. 2004). Digitaalisten kanavien käytössä huomattavaa oli haastattelujen perusteella lisäksi se, että asukkaat pysyivät käytössään melko vahvasti heidän arjessa käyttämässään palveluissa. Mikäli asukkaita, jotka eivät oma-aloitteisesti etsi informaatiota julkishallinnon tai suunnittelun tapahtumista, halutaan saada mukaan osallisiksi tulisi informaatiota jakaa asukkaita lähellä olevissa kanavissa. Lisäksi informaation tulisi kulkea myös horisontaalisesti asukkaiden kesken, eikä niinkään vain ylhäältä alaspäin tulevana informaatiovirtana, koska asukkaat luottavat haastattelujen mukaan mieluiten toistensa kokemuksiin ja tietämykseen heille tärkeistä asioista.

Tässä tutkimuksessa asukkaat vaikuttivat suhtautuvan osallisuuteen ja osallistumiseen hyvin positiivisesti. He olivat pääosin iloisia siitä, että julkishallinto pyrkii osallistamaan asukkaita ja on kiinnostunut asukkaiden kokemuksista. Kaikki asukkaat myös kokivat, että osallistuminen on jossain määrin velvollisuus, huomauttaen, että *“Sitten on turha narista, jos ei ole mitään tehnyt.”* Toisaalta osa asukkaista kuitenkin tunsi, ettei ollut kiinnostunut osallistumaan tai vaikuttamaan mutta totesi, että varmasti pystyisi osallistumaan, jos tulisi sellaisia asioita vastaan mitkä häntä koskettaisivat lähemmin. Toisaalta osallisuuskeskustelussa on myös kritisoitu odotusta kaikkien kansalaisten aktiivisesta ja osallistuvasta roolista. Odotus osallistavasta ja aktiivisesta kansalaisesta ei välttämättä huomioi kansalaisten eriarvoista asemaa tai resurssien epätasa-arvoa. Eriarvoisuuden ohittamisen lisäksi Rättilä & Rinne (2017: 102) ovat huomioineet osallisuusdiskurssiin julkishallinnossa omaksuttuna ajatuksena osallistumisesta absoluuttisena hyvänä ja kansalaisuuteen luontaisesti kuuluvana järkevän ihmisen toimintana. He kritisoivat kansalaisten näkemistä viallisina tai tietämättöminä, mikäli he eivät tarjottuihin osallistumismahdollisuuksiin haluakaan tarttua tai eivät arvosta vuorovaikutusta juuri osallisuusdiskurssissa ideoiduin tavoin. Aktiivisen osallisuuden odotuksessa on myös ongelmansa esimerkiksi sukupolvikuilun ja alueellisen eriytymisen suhteen.

Empiirisissä tutkimuksissa on huomattu, että erityisesti perinteisten osallistamismenetelmien suosio ei ole kansalaisten keskuudessa vakiintunut. Kansalaiset eivät koe osallisuustapahtumia ja mielipiteiden kyselemistöjä kiinnostavina, koska osallistumisen tuloksien hyväksikäyttäminen ja vaikutustustapa tehtäviin päätöksiin ei ole läpinäkyvää. Läpinäkyvä ja todellinen osallisuus tulisi mahdollistaa prosesseissa

rakenteita muuttamalla (Kubicek 2010: 173). Myös Staffans (2004: 1) toteaa, että käytännössä vaikuttamista tapahtuu myös virallisten prosessien ulkopuolella erilaisten verkostojen ja median luomassa todellisuudessa. Vaikutusvaltaisten ryhmien läpinäkymätön päätöksiin vaikuttaminen, prosessien sen mahdollistaessa, voi myös johtaa epäluottamuksen tunteeseen asukkaiden näkökulmasta. Epäluottamuksen vähentämiseksi myös asukkaiden osallisuus jo digitaalisten väylien suunnittelussa tulisi ottaa huomioon koska se missä ja kenen toimesta digitaalista tilaa tehdään ja tuotetaan on merkityksellistä myös tilan käytön ja käyttötavan omaksumisen kannalta.

Asukkaiden ilmaisemasta epäluottamuksesta ja negatiivisista osallisuuskokemuksista huolimatta haastatelluilla asukkailla oli kuitenkin positiivinen digitaalisen osallisuuden tunne. He uskoivat omiin kykyihinsä ja mahdollisuuksiinsa olla mukana demokraattisissa päätöksentekoprosesseissa myös digitaalisessa tilassa.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Kansalaisten osallisuuskanavien digitalisoituessa ja digitaalisen kansalaisuuden merkityksen kasvaessa, osallisuus moderniin tietoyhteiskuntaan edellyttää tietoteknistä osaamista tasa-arvoisen kansalaisuuden säilyttämiseksi (Rahikka 2013). Digitaalinen osallisuus ja julkishallinnon digitaaliset osallisuuskanavat voivat onnistuessaan lisätä kansalaisten ja hallinnon välistä kommunikaatiota sekä edistää kansalaisten mahdollisuuksia olla mukana heitä koskevissa päätöksentekoprosesseissa Toisaalta osallisuuskanavien siirtyminen verkkoon saattaa ajaa digitaalisesti syrjäytyneet kansalaiset entistäkin kauemmas yhteiskunnallisesta osallisuudesta ja vaikutusmahdollisuuksista. Julkishallinto voi pyrkiä vahvistamaan kansalaisten digitaitoja ja mahdollistaa kansalaisten yhdenvertaisen mahdollisuuden osallistua päätöksentekoprosesseihin. Tämä tutkimus asukkaiden digitaalisen osallisuuden tunteesta yhdessä muiden osallisuutta kansalaisten näkökulmasta tutkivat tutkimukset voivatkin tukea näitä julkishallinnon pyrkimyksiä lisäämällä ymmärrystä osallisuuden tunteen rakentumisesta ja osallisuuden vahvistamisen mahdollisuuksista.

Tutkimus antaa viitteitä siitä, että digitaalinen osallisuus rakentuu pystyvyyden ja kuuluvuuden tunteen kautta fyysisen ja digitaalisen tilan rajapinnoilla. Asukkaat tunsivat olevansa pystyviä toimimaan digitaalisessa tilassa itselleen sopivilla tasoilla ja

kokivat, että julkishallinto sekä tarjoaa osallisuusväyliä ja on avoin asukkaiden mielipiteitä kohtaan. Osallisuus digitaalisessa tilassa kerrytti asukkaille oppimiskokemuksia ja laajensi heidän maailmankuvaansa. Monet tässä tutkimuksessa haastatelluista olivat iäkkäämpiä ja pystyivät näin ollen jossain määrin refleктоimaan digitalisaation kulkua, digitaalisen osallisuuden lisäämiä mahdollisuuksia ja taitojen kehittymistä käytön myötä.

Tutkimuksen pohjalta voidaan tulkita, että digitaalisen osallisuuden tunne on myös yhteydessä identiteettiin ja identiteetin toteuttamiseen. Identiteettiä rakennetaan ja toteutetaan sosiaalisesti erilaisissa vuorovaikutustilanteissa digitaalisen tilan löyhien yhteisöjen sisällä, kuin myös vuorovaikutuksessa muun muassa julkishallinnon kanssa. Digitaalinen tila kiinnitti asukkaita osaksi globaalia maailmaa, mahdollisti laajemman ymmärryksen rakentumisen ja näkökulmien moninaisuuden. Digitaalisessa tilassa oli mahdollista myös kohdata ihmisiä ja ajatusmaailmoja oman arkiympäristön ulkopuolelta. Digitaalinen tila mahdollisti oman identiteetin kannalta tärkeiden piirteiden vahvistamisen ja jakamisen. Digitaalinen osallisuus edesauttoi omien kiinnostuksenkohteiden seuraamista sekä samanhenkisten ihmisten tai yhteisöjen löytämistä.

Lisäksi tutkimus antoi mielenkiintoisia tuloksia siitä kuinka digitaalisen tilan osallisuuden tunne voi myös kasvaa fyysisen paikan siivittämänä asukkaiden rohkaistuessa käyttämään tietokoneita ja muita laitteita Mediapajalla. Fyysisellä paikalla on merkitystä myös digitaalisen osallisuuden ja osallistumisen vahvistamisessa. Asukkaat kokivat Maunulan Mediapajan merkityksellisenä paikkana, sen yhteisöllisyyden ja tietoteknisten taitojen oppimisen mahdollistavan vaikutuksen johdosta. Asukkaat tunsivat Mediapajan olevan matalan kynnyksen paikka, jonne kaikki olivat tervetulleita käyttämään tietokoneita joko itsenäisesti tai apua pyytäen. Mediapaja lisäsi näin asukkaiden mahdollisuuksia oppia taitoja, jotka mahdollistavat digitaalista osallisuutta.

Mediapaja toimi myös digitaalisen tilan ja fyysisen paikan rajapinnassa rohkaisten ja aktivoiden asukkaita osallistumaan niin digitaalisia kuin myös reaali maailman osallisuuskanavia hyödyntäen. Mediapajalla tieto levisi asuinalueella tai sen asukkaita kiinnostavista asioista niin suullisesti keskusteluissa kuin myös ilmoitustaululla. Jaettu tieto rohkaisi asukkaita etsimään digitaalisia tai reaali maailman osallistumisväyliä sekä

vaikuttamaan yhteisiin asioihin. Digitaalisen osallisuuden voidaankin tutkimuksen perusteella katsoa lisäävän myös ylipäättään asukkaiden yhteiskunnallisen osallisuuden ja kuuluvuuden tunnetta.

Haastatellut asukkaat toivat esille osallisuuden koetun merkityksettömyyden ja vuorovaikutuksen koetun yksisuuntaisuuden. Asukkaat ilmaisivat epäluottamusta päätöksentekijöihin ja päätöksentekoprosesseihin. Osaksi epäluottamusta vaikutti rakentuvan tunne siitä, ettei omalla osallistumisella ole merkitystä päätöksenteon kannalta. Merkityksellistä luottamuksen suhteen oli haastattelujen mukaan se, koettiinko digitaalisissa osallisuuskanavissa todellista vuorovaikutusta julkishallinnon, päättäjien tai asiantuntijoiden kanssa. Asukkaat toivoivat, että vuorovaikutus olisi monisuuntaista ja asukkaat saivat vastauksia tai palautetta esittämiinsä mielipiteisiinsä jossain määrin vastavuoroisesti. Lisäksi osallisuushankkeissa vuorovaikutuksen ja läpinäkyvyyden tunnettiin katkeavan osallistamisen jälkeen, eivätkä asukkaat kokeneet saavansa informaatiota siitä, miten heidän osallistumisensa oli vaikuttanut ja millä perusteilla päätökseen oli päädytty. Vuorovaikutuksen monisuuntaisuus nousikin esille yhtenä kehityskohtana. Asukkaat kokivat, että vuorovaikutus myös muiden asukkaiden kesken digitaalisissa osallisuuskanavissa lisäsi osallisuuden ja osallistumisen merkityksellisyyttä. Vuorovaikutus asukkaiden kesken saattoi olla esimerkiksi mielipiteiden ja kokemusten jakamista, sekä tuen saamista mielipiteelleen sanallisessa tai “tykkäyksien” muodossa.

Digitaalisessa tilassa koettiin olevan tiettyjä valta-asetelmia muun muassa keskustelukulttuurin suhteen. Tämän lisäksi tiettyjen ryhmittymien vahva ääni ja valta-asema myös digitaalisessa tilassa nousi haastatteluissa esille. Haastateltavat totesivat, että päätöksentekoon liittyviin keskusteluihin myös digitaalisessa tilassa on kynnys ryhtyä, mikäli ei koe hallitsevansa asiantuntijoiden käyttämää termistöä tai keskustelutyylisiä tarpeeksi hyvin argumentoidakseen jo establisoitunutta asiantuntijaryhmää vastaan. Haastateltavat kuitenkin kokivat, että halutessaan asioihin oli mahdollista perehtyä erilaisten digitaalisten väylien ja hakupalvelujen kautta. Tiedonhaku mahdollistaa näin osallistuminen myös asiantuntijapainotteisiin keskusteluihin. Haastateltavien iän huomioiden esille tuli myös huoli seniorien äänen jäämisestä kuulumattomiin, heidän representaation ollessa digitaalisessa tilassa pienempi. Kielivähemmistöjen, sekä nuorien heikompi osallisuus ja asema virallisissa osallisuusväylissä herätti myös keskustelua haastattelujen aikana.

Haastateltavat myös ilmaisivat huolta siitä, kuka saa digitaalisessa maailmassa eniten tilaa ja näkyvyyttä eli valtaa omille tai ryhmänsä mielipiteille. Informaatiota koettiin olevan saatavilla internetissä valtava määrä, ja kokonaiskuvan saamisen olevan vaikeaa tai sen hämärtyvän erilaisten mielipiteiden risteämissä. Ylipäätään suomenkielisten internetisivustojen ja julkishallinnon tarjoamien palvelujen luotettiin kertovan asioista melko totuudenmukaisesti. Toisaalta kuitenkin medially nähtiin olevan suuri voima, niin negatiivisessa mielessä mielipiteiden muokkaamisessa, kuin myös positiivisessa, esimerkiksi asukkaiden aloitteiden esiintuomisessa ja sanoman vahvistamisessa. Tiedonjakoon ja vaikuttamiseen liittyvää viestintä- ja mediatyötä toivottiin osittain jopa enemmän.

Kaiken kaikkiaan tutkimus vahvisti näkemystä siitä, että digitaalinen osallisuus ja digitaalisten osallisuusväylien hyödyntäminen osana demokraattista päätöksentekoa voi lisätä asukkaiden osallisuuden tunnetta. Digitaalisen osallisuuden vahvistaminen kuitenkin edellyttää jossain määrin osallisuusprosessien vuorovaikutuksen monisuuntaisuutta sekä vaikuttavuuden läpinäkyvyyttä. Lisäksi eriarvoisuutta aiheuttavat tekijät, kuten sukupolvikuilu ja digitaalisessa tilassa äänekkäimpien valta, tulisi ottaa osallisuuskanavien suunnittelussa huomioon. Ensiarvoista digitaalisen osallisuuden tunteen vahvistamisessa on haastattelujen mukaan vuorovaikutus asukkaiden ja julkishallinnon tai muiden instituutioiden välillä.

Lisäksi tutkimus vahvisti aiempien tutkimuksien viitteitä asukkaiden epäluottamuksesta päätöksentekoon, omiin vaikuttamismahdollisuuksiin ja osallisuuden merkityksellisyyteen. Epäluottamuksesta huolimatta asukkailla oli kuitenkin vahva digitaalisen osallisuuden tunne, he kokivat olevansa pystyviä toimimaan digitaalisessa maailmassa, toteuttamaan identiteettiään ja löytämään väyliä osallistua päätöksentekoon, niin halutessaan. Epäluottamuksen vähentämiseksi myös asukkaiden osallisuus jo digitaalisten väylien suunnittelussa tulisi ottaa huomioon. Kuten Castells toteaa, se missä ja kenen toimesta digitaalista tilaa tehdään ja tuotetaan, on erittäin merkityksellistä (2001: 218) myös tilan käytön ja käyttötavan omaksumisen kannalta.

Omassa tutkimuksessani huomioitavaa on kuitenkin se, että tässä tutkimuksessa haastatellut asukkaat olivat suurimmilta osin koulutettuja ja luultavasti melko hyväosaisia ja osittain aktiivisia kansalaisia, joilla oli eläkkeellä olon johdosta lisäksi runsaasti ajallisia resursseja käytössään. Lisää tutkimusta vaatisikin se, tuntevatko

huonommassa sosioekonomisessa asemassa olevat henkilöt myös vahvaa digitaalista osallisuutta ja kokevatko he mahdollisuutensa olla mukana päätöksentekoprosesseissa hyviksi. Tässä tutkimuksessa monet haastatellut kritisoivat digitaalisia osallisuuskanavia ja osallisuuden vaikuttavuutta ylipäättään mutta he kuitenkin kokivat olevansa pystyviä vaikuttamaan asioihin ja löytämään tarvittavat kanavat, mikäli näin päättäisivät. Lisätutkimusta vaatisikin se, että tuntevatko myös sosioekonomisesti huonommassa asemassa olevat ihmiset vähemmän osallisuutta mutta kuitenkin pystyvyyttä selvittämään osallisuuden kanavat näin halutessaan. Toisaalta myös ikäryhmällä voi olla merkityksensä tässä tutkimuksessa esiin tulleissa havainnoissa. Vertailevaa tutkimusta voisikin tehdä lisää asiasta erilaisilla ikä- tai väestöryhmillä selvittääkseen onko taustatekijöillä vaikutusta esimerkiksi identiteetin merkityksen tai representaation kokemuksen suhteen. Lisäksi julkishallinnon näkökulmasta lisätutkimusta voisi tämän tutkimuksen perusteella tehdä siitä millaisia vaikutuksia digitaalisen osallisuuden tukemisella yhteisöllisyyden ja kuuluvuuden tunteen kautta on syrjäytymisen ehkäisemisessä.

7 KIRJALLISUUS

- Anttiroiko, A. (2003). Kansalaisten osallistuminen, osallisuus ja vaikuttaminen tietoyhteiskunnassa. *Teoksessa Pia Bäcklund (toim.) Tietoyhteiskunnan osallistuva kansalainen. Tapaus Nettimaunula*. Helsinki, Helsingin kaupungin tietokeskus, 11-32.
- Bandura, A. (2005). The primacy of self-regulation in health promotion. *Applied Psychology, 54*(2), 245-254.
- Bazeley, P. (2013). *Qualitative data analysis: Practical strategies*. Sage.
- Bäcklund, P. (2007). *Tietämisen politiikka: kokemuksellinen tieto kunnan hallinnassa*. Helsinki, Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Bäcklund, P., Häkli, J., & Schulman, H. (2002). *Osalliset ja osajat. Kansalaiset kaupungin suunnittelussa*. Gaudeamus, Helsinki.
- Bäcklund, P., & Mäntysalo, R. (2010). Agonism and institutional ambiguity: Ideas on democracy and the role of participation in the development of planning theory and practice-the case of Finland. *Planning Theory, 9*(4), 333-350.

- Castells, M. (2001). *The Internet galaxy: Reflections on the Internet, business, and society*. Oxford University Press on Demand.
- Castells, M. (2004). *The information age: the power of identity*. Chichester, Wiley-Blackwell Publishing.
- Chen, W., & Wellman, B. (2005). Minding the cyber-gap: the Internet and social inequality. *The Blackwell companion to social inequalities*, 523-545.
- Christophers, B., Lave, R., Peck, J., & Werner, M. (toim.). (2018). *The Doreen Massey Reader*. Agenda Publishing.
- Crang, M., Crang, P., & May, J. (toim.). (1999). *Virtual geographies: bodies, space and relations*. Psychology Press.
- Desforges, L. (2000). Traveling the world: Identity and travel biography. *Annals of tourism research*, 27(4), 926-945.
- Dreier, P., Mollenkopf, J. H., & Swanstrom, T. (2004). *Place matters: Metropolitcs for the twenty-first century*. University Press of Kansas.
- Faehnle, M., Mäenpää, P., Blomberg, J. & H. Schulman (2017) Civic engagement 3.0 – Reconsidering the roles of citizens in city-making. *Yhdyskuntasuunnittelu* 55(3).
- Foth, M., Forlano, L., Satchell, C., & Gibbs, M. (toim.). (2011). *From social butterfly to engaged citizen: urban informatics, social media, ubiquitous computing, and mobile technology to support citizen engagement*. Cambridge, MIT Press.
- Glaeser, E. (2011). *Triumph of the city: How urban spaces make us human*. Pan Macmillan.
- Graham, S., & Marvin, S. (1996). *Telecommunications and the city: Electronic spaces, urban places*. Routledge.
- Graham, S., Aurigi, A. (1997). Virtual cities, social polarization, and the crisis in urban public space. *Journal of Urban Technology* 4:1, 19-52.
- Graham, S., & Marvin, S. (2001). *Splintering urbanism: networked infrastructures, technological mobilities and the urban condition*. London, Routledge.
- Graham, M., & Zook, M. (2011). Visualizing global cyberscapes: Mapping user-generated placemarks. *Journal of Urban Technology*, 18(1), 115-132.
- Graham, M., & Zook, M. (2013). Augmented realities and uneven geographies: exploring the geolinguistic contours of the web. *Environment and Planning A*, 45(1), 77-99.

- Gretschel, A. (2002). *Kunta nuorten osallisuusympäristönä: nuorten ryhmän ja kunnan vuorovaikutussuhteen tarkastelu kolmen liikuntarakentamisprojektin laadunarvioinnin keinoin*. Jyväskylän yliopisto.
- Grönlund, K. & Wass, H. (toim.) (2016). Poliittisen osallistumisen eriytyminen. Eduskuntavaalitutkimus 2015. *Oikeusministeriön julkaisu 28/2016*. Oikeusministeriö.
- Haarni, T., Karvinen, M., Koskela, H., & Tani, S. (1997). *Tila, paikka ja maisema. Tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen*. Tampere: Vastapaino.
- Harvey, D. (2009). *Cosmopolitanism and the Geographies of Freedom*. Columbia University Press.
- Helsingin brändikonsepti (2016) Luettu 11.12.2018
www.brandnewhelsinki.fi/2020/tietopankki/
- Hirsjärvi, S., & Hurme, H. (2008). *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki. Gaudeamus Helsinki University Press.
- Inkinen, T., & Jauhiainen, J. S. (2006). *Tietoyhteiskunnan maantiede*. Gaudeamus. Helsinki.
- Inkinen, T., & Kuru, P. (2004). *Kansalaiset ja tietoyhteiskunnan sosiaaliset vaikutukset: Pirkanmaan tietoyhteiskuntatutkimus 2004*. Tampereen yliopisto, tietoyhteiskuntainstituutti.
- Iske, S. (2005). Differences in internet usage-social inequality and informal education. *Social Work & Society*, 3(2), 215-223.
- Jackson, L., Zhao, Y., Kolenic III, A., Fitzgerald, H., Harold, R., & Von Eye, A. (2008). Race, gender, and information technology use: The new digital divide. *CyberPsychology & Behavior*, 11(4), 437-442.
- Jacobs, J. (1961). *The death and life of great American cities*. New-York, Vintage.
- Jauhiainen, J. S., & Niemenmaa, V. (2006). *Alueellinen suunnittelu*. Tampere: Vastapaino.
- Jokela, S. (2018) The development of Helsinki's city brand. Quarterly. Luettu 11.12.2018 www.kvartti.fi/en/articles/development-helsinki-city-brand
- Juhila, K. (2006). *Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina: sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat*. Vastapaino
- Jämsén, A., & Pyykkönen, A. (2014). *Osallisuuden jäljillä*. Saarijärvi, Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry.

- Kahila-Tani, M. & Kytä M. (2017) Laajapohjaisella vuorovaikutuksella kohti vaikuttavaa osallistumista. *Teoksessa Bäcklund, P., Häkli, J., & Schulman, H. (toim) Kansalaiset kaupunkia kehittämässä*. Tampere.
- Kanninen, V., & Bäcklund, P. (2017). Kansalaisosallistumisen institutionaaliset rajat? *Teoksessa Bäcklund, P., Häkli, J., & Schulman, H. (toim) Kansalaiset kaupunkia kehittämässä*. Tampere.
- Kaupunginhallituksen pöytäkirja 40/2017 (2017) *Osallisuusmallin toimeenpano ja rahoitus*.
https://www.hel.fi/static/public/hela/Kaupunginhallitus/Suomi/Paatos/2017/Keha_2017-11-13_Khs_40_Pk/EFD2A757-4ED3-C16C-A893-5FDE2A300001/Osallisuusmallin_toimeenpano_ja_rahointus.pdf
- Kaupunkistrategia (2017) *Maailman toimivin kaupunki – Helsingin kaupunkistrategia 2017–2021*. <https://www.hel.fi/helsinki/fi/kaupunki-ja-hallinto/strategia-ja-talous/kaupunkistrategia/strategia-ehdotus/>
- Kiiski Kataja, E. (2016). *Megatrendit 2016*. Tulevaisuus tapahtuu nyt. Viitattu 18.1.2019. https://www.sitra.fi/julkaisut/Muut/Megatrendit_2016.pdf.
- Kokkonen, M. (2010). *Ihastuttavat, vihastuttavat tunteet - opi tunteiden säätelyn taito*. Jyväskylä, PS-kustannus.
- Kortteinen, M., & Vaattovaara, M. (2015). Segregaation aika. *Yhteiskuntapolitiikka* 80(6)
- Koskela, H. (1994). *Tilan voima ja paikan henki: Yhteiskuntateoria ja humanismi uudessa aluemaantieteessä*. Helsingin yliopisto.
- Koskiahon, B. 2002. Onko osallisuus vahvaa demokratiaa? Maankäyttö- ja rakennuslain soveltamisesta. *Teoksessa: Bäcklund, P. & Häkli, J. & Schulman, H. (toim.), Osalliset ja osajat*. Helsinki, Gaudeamus
- Kubicek, H. (2010). The potential of e-participation in urban planning: A European perspective. *Teoksessa Silva, C. (toim.), Handbook of research on e-planning: ICTs for urban development and monitoring* s. 168-194. IGI Global.
- Kushner, M. (2015). *The future of architecture in 100 buildings*. Simon and Schuster.
- Kuusimäki, A. (2017) Moderaattorit ja verkosto-osallisuus yhdyskuntasuunnittelussa - tapaukset Berliinissä ja Helsingissä. *Teoksessa Bäcklund, Häkli, Schuman (toim.) Kansalaiset kaupunkia kehittämässä*. Tampere, 80-99.
- Lefebvre, H. (1991). *The production of space, translated by Donald Nicholson-Smith*. Oxford, Blackwell.

- Longley, P. A., & Singleton, A. D. (2009). Linking social deprivation and digital exclusion in England. *Urban Studies*, 46(7), 1275-1298.
- Matthis, I. (2000). Sketch for a metapsychology of affect. *The International journal of psycho-analysis*, 81(2), 215.
- Massey, D. (1994) *Space, place and gender*. Cambridge, Polity Press.
- Massey, D. (1995). Thinking radical democracy spatially. *Environment and Planning D: Society and Space*, 13(3), 283-288.
- Massey, D. S. (2012). Reflections on the dimensions of segregation. *Social Forces*, 91(1), 39-43.
- Mansell, R. (2012). *Imagining the Internet: Communication, innovation, and governance*. Oxford University Press.
- Merisalo, M. (2016). Electronic capital: Economic and social geographies of digitalization. *Department of Geosciences and Geography A43*. Helsinki.
- Mulgan, G. (2009). *The art of public strategy: Mobilizing power and knowledge for the common good*. Oxford University Press
- Mäenpää, P., Faehnle, M., & Schulman, H. (2017). Kaupunkiaktivismi, jakamistalous ja neljäs sektori. *Teoksessa Bäcklund, P., Häkli, J. & Schulman, H. (Toim.), Kansalaiset kaupunkia kehittämässä*, 239-259.
- Mäenpää, P., & Faehnle, M. (2017). Itseorganisoituva kaupunki: hallinta, talous ja demokratia. *Futura* 36(4).
- Niitamo A. & Sjöblom, J. (2018) Verkkokeskustelut kommunikatiivista suunnittelua edistämässä: Lisää kaupunkia Helsinkiin -Facebook-ryhmä kaupunkisuunnittelun kumppanina? *Yhdyskuntasuunnittelu* 56(2).
- Nurmela, J., & Ylitalo, M. (2003). *Tietoyhteiskunnan kehkeytyminen: suomalaisten tietoyhteiskuntavalmiuksien ja-asenteiden muutokset 1996-2002*. Helsinki, Tilastokeskus.
- Nygren, N. (2017). Monilajinen, oppiva kaupunki. *Teoksessa Bäcklund, P., Häkli, J., & Schulman, H. (toim) Kansalaiset kaupunkia kehittämässä*. Tampere.
- OECD (2017), *Government at a Glance 2017*, OECD Publishing, Pariisi. Haettu: https://doi.org/10.1787/gov_glance-2017-en
- Oikeusministeriö (2014) Avoin ja yhdenvertainen osallistuminen. *Valtioneuvoston demokraatioliittisen selonteon 2014 tiivistelmä selkosuomeksi*. Helsinki, Oikeusministeriö ja selkokeskus.
- Oksala, J., & Werner, L. (2005). *Feministinen filosofia*. Helsinki. Gaudeamus.

- Park, E. H. (2018). Is digital literacy the key to overcome inequality in e-participation?. *Teoksessa Proceedings of the 19th Annual International Conference on Digital Government Research: Governance in the Data Age* (s. 104). ACM.
- Pratchett, L. (2006). Understanding e-democracy developments in Europe. *International Centre of Excellence for Local eDemocracy*. Iso-Britannia
- Rahikka, A. (2013). Dialogi auttavissa verkkopalveluissa. Sosiaali- ja terveystieteiden ammattilaisten kertomuksia kommunikaatiosta. *Sosiaalitieteiden laitoksen julkaisuja* 2013:16.
- Rabari, C., & Storper, M. (2014). The digital skin of cities: urban theory and research in the age of the sensed and metered city, ubiquitous computing and big data. *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, 8(1), 27-42.
- Raivio, H., & Karjalainen, J. (2013). Osallisuus ei ole keino tai väline, palvelut ovat! Osallisuuden rakentuminen 2010-luvun tavoite- ja toimintaohjelmissa. *Teoksessa Era, Taina (toim.): Osallisuus-oikeutta vai pakkoa?* Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkisuja 156.
- Rose, N., & Miller, P. (2010). Political power beyond the state: Problematics of government. *The British journal of sociology*, 61, 271-303.
- Rose, G. (2017). Posthuman Agency in the Digitally Mediated City: Exteriorization, Individualization, Reinvention. *Annals of the American Association of Geographers* 107:4, 779-793.
- Ruokolainen, O., Häkli, J., Kallio, K. P. & P. Bäcklund (2018) Seudullista kansalaisosallistumista jäljittämässä tiedon yhteistuottamisen keinoin. *Yhdyskuntasuunnittelu* 56(3), 25-39.
- Rättilä, T., & Rinne, J. (2017). Ei osallistumista vaan vaikuttamista!: Asukasaktiivit paikallisina toimijoina ja asuinympäristön kehittäjinä. *Teoksessa Bäcklund, Häkli, Schuman (toim.) Kansalaiset kaupunkia kehittämässä*. Tampere.
- Saad-Sulonen, J. & L. Horelli (2017) Urban self-organising groups as users of digital artefacts – Nordic experiences. *Yhdyskuntasuunnittelu* 55(3).
- Saarinen, M. & Kokkonen, M. (2003). *Tunneäly – Kohti KOKONAista elämää*. Helsinki, WSOY.
- Sampson, R. J. (2012). *Great American city: Chicago and the enduring neighborhood effect*. University of Chicago Press.
- Santinha, G., & Anselmo De Castro, E. (2010). Creating more intelligent cities: The role of ICT in promoting territorial governance. *Journal of Urban Technology*, 17(2), 77-98.

- Sassi, S. (2002). Kulttuurinen identiteetti ja osallisuus. *Teoksessa P. Bäcklund, J. Häkli & H. Schulman (toim.) Osalliset ja osajat. Kansalaiset kaupungin suunnittelussa.* Helsinki. Gaudeamus, 58-74.
- Selwyn, N. (2006). Digital division or digital decision? A study of non-users and low-users of computers. *Poetics*, 34(4), 273-292.
- Siikasalmi, S. (2014). Digitaalinen osallisuus–utopiaa vai totta. *Teoksessa Jämsén A. & Pyykkönen, A.(toim.) Osallisuuden jäljillä.* Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry, 79-85.
- Siira, J. & Saarinen, M. (2011). *Tunnekartalle. Tietoisempaan tunne-elämään.* Helsinki, Kirjapaja.
- Staffans, A. (2004). *Vaikuttavat asukkaat: Vuorovaikutus ja paikallinen tieto kaupunkisuunnittelun haasteina.* Helsinki University of Technology.
- Steinmann, R., Krek, A., & Blaschke, T. (2004). Analysis of online public participatory GIS applications with respect to the differences between the US and Europe. *Paper published in the proceedings of Urban Data Management Symposium 04*, Chioggia, Italy.
- Steyaert, J., & Gould, N. (2009). Social work and the changing face of the digital divide. *British Journal of Social Work*, 39(4), 740-753.
- SVT (2018): *Väestön tieto- ja viestintätekniikan käyttö* [verkkajulkaisu]. Helsinki, Tilastokeskus Luettu 2.1.2019. http://www.stat.fi/til/sutivi/2018/sutivi_2018_2018-12-04_tie_001_fi.html
- Syrjäläinen, E. (1995). Etnografinen lähestymistapa opetuksen tutkimuksessa. *Teoksessa A. Vaahtokari & A. Vähäpassi (toim.) Tutki, vertaile, arvioi–näkökulmia opetuksen suunnitteluun ja toteutukseen.* Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus. Oppimateriaaleja, 51, 78-93.
- Särkelä, M., Viander, R., Häkkinen, K., & Blomqvist, J. (2009). *Jokainen on kansalainen. Huono-osaisten osallisuus ja aktiivinen kansalaisuus.* Jyväskylän yliopisto.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2018) *Osallisuuden osatekijät.* Luettu 20.12.2018. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveys/eriarvoisuus/hyvinvointi/osallisuus/osallisuuden-osatekijat>
- Thrift, N., & French, S. (2002). The automatic production of space. *Transactions of the institute of British geographers*, 27(3), 309-335.
- Tuan, Y. (1979). *Space and place: humanistic perspective.* In *Philosophy in geography.* Springer, Dordrecht.

- Tuomi, J., & Sarajärvi, A. (2017). *Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi: Uudistettu laitos*. Tammi.
- Tuurnas, S., & Haveri, A. (2017). Kuulemisesta kumppanuuteen? Palvelujen yhteistuotanto asuinalueen kehittämisessä. *Teoksessa Bäcklund, Häkli, Schulman (toim.) Kansalaiset kaupunkia kehittämässä*. Tampere University Press, 80-99.
- Valokivi, H. (2008). *Kansalainen asiakkaana. Tutkimus vanhusten ja lainrikkojien osallisuudesta, oikeuksista ja velvollisuuksista*. Tampere University Press.
- van Dijk, Jan A G M. (2006). Digital divide research, achievements and shortcomings. *Poetics*, 34(4), 221-235.
- Virtanen, P. (2001). Karavaani kulkee ja koirat haukkuvat? Kansalaisjärjestöjen osallistuminen yhteiskunnalliseen päätöksentekoon. *Valtionvarainministeriön tutkimukset ja selvitykset 3/2001*. Valtionvarainministeriö. Hallinnon kehittämisosasto. Helsinki.
- Wilhelm, A. G. (2002). *Democracy in the digital age: Challenges to political life in cyberspace*. Routledge.
- Zook, M. A., & Graham, M. (2007). Mapping DigiPlace: geocoded Internet data and the representation of place. *Environment and Planning B: Planning and Design*, 34(3), 466-482.
- Zook, M., & Graham, M. (2018). Hacking code/space: Confounding the code of global capitalism. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 43(3), 390-404.